

مهتني عه قیده ی نه سه فی

وایراوی

عمر نجم الدین النسفی

وهرگیرانی

عمر شیخ نورالدین مفتی

بۆدایەزاندنی چۆرمها کتیب: سەردانی: (مَنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مَنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پەڕەي دانلۆد کتایپهای مختلف مراجعه: (مَنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للكتب (کوردی ، عربی ، فارسی)

شەرحی مەتەنی

عەقیدەیی نەسەفی

دانراوی

عمر نجم الدین النەسفی

وەرگیرانی

عمر شیخ نورالدین مفتی

چاپی یەكەم

ز ٢٠٠٨

ك ١٤٢٨

ناسنامه‌ی کتیب

ناوی کتیب : شهرحی مه‌تنی عه‌قیده‌ی نه‌سه‌فی

وه‌رگیرانی : عمر شیخ نورالدین مفتی

شوینی چاپ: چاپمه‌نی گه‌نج

نۆبه‌تی چاپ: چاپی به‌که‌م

سه‌ره‌رشتی چاپ : احمد حمه‌ امین فتاح

تیراژ : ۱۰۰۰ دانه

ژماره‌ی سپاردن ۲۲۷ سالی ۲۰۰۷

به ناوی خوای گه وره

سو پاس و ستایش بۆ په روه ردگار دروودی خوا له سه ر پیغه مبه ر
موحه مه د (درودی خودای له سه ر بیّت) و ئالو به ییتی به کۆمه ل .

روژیکیان مامۆستا شیخ عومهری کوپی مامۆستای پیده ری
بروانامه م مامۆستا شیخ نورالدینی مفتی ﴿اَطَالَ اللهُ بِقَاتِلِهِمَا لَخْدَمَةِ
الْإِسْلَامِ وَالْمُسْلِمِينَ آمِينَ﴾ ئەم کتیبه پیروزی پیدام که
لیکدانه وهی (عقائد) ی نه سه فیه , تا چاومی پیدای بخشینم هه ر
چه ند له خو مدا شیاوی ئە وه ش نیم , خوا جه زای نیازو
کۆشه که ی بداته وه و نوکی پینوسی تیژ بیّت بۆ سودی گشتی .
منیش به ماوه یه کی که م خویندمه وه . جه ه دیکی باشی کردوه و
ئە وه ی پیویست بی بۆ موسو لمان به ده قی ئایه تو فه رمووده ی
په سندکراوی زانایانی ئایینی ئیسلام تیایدا ده ست نیشانی
کردوه و ته می تاریکی تیا دا نه هیلا وه ته وه به بۆچونی خو م ,
وه ده ست نیشانی سه رچاوه و شوینه کانیشی کردوه و پشتی
به به لگه به هیزه کان به ستوه و ئاماده کراوه . هه موو خوینده واری
ده توانی که لکی لیوه ربگری به س عه مه ل پیکردنی ده وی بۆکه سی

مههسنتی بهختیاری بیټ بو دواروژی له بهردهم خوادا . خوا
مههسته خیری یه کانهان به ئنجام بگهیه نیت .

والسلام على تابع الحق والهدى والحمد لله بدأ وختاما

محمود ملا محمدی تاوگۆزی

پیش نویژو وتاریژی مرکز هوتی

کانی ئاسکان-زرایه-ن-

٢٠٠٣/ ٥/٥ زایینی

به ناوی خوای گه و ره

سو پاس بۆ خودا سه لات و سه لام له سه رگیانی پاکی گه و ره و
پیشه و امان حه زه تی موحه مه ده و ئالو به یت و شوینی که و توانی
تاقیامه ت.

خوینهری به ریز : له بهر ئه وهی بیرو با وه (عه قیده) زۆر گرنگه له
نایینی پاکی ئیسلامدا بۆ وه رگرتنی هه موو کرده وه یه کی چاک و ده زگیر
بوونی ره زامه ندی خودا , چونکه کردوهی چاک به بی عه قیده ی
دامه زراو بی هوده یه ی, خاوه نه کی ماندوبوونی بۆ ده مینیتیه وه .

بۆیه به پیویستم زانی ته رجه مه ی "متن العقیده النسفیة" ه , بکه م
چونکه به راستی کتییکی زۆر نایاب و جوان و ریک و پیکه له عه قیده ی
ئه هلی سوونته و جه ماعه تدا

وه ئه م کتیبه یه کیکه له کتیبه سه ره کیه کان که له حوجره و
مه دره سه کاند ده خوینریت .

هاتم له سه ره وه له هه موو په ره یه کدا چه ندیک بهر بکه ویت له
مه تنه که نویسمه , له پاشا خه تم کیشاوه رسته رسته له ژیریدا مانام
کردوه و به گویره ی پیویست نایه ت و هه دیث و فه رمووده ی زانا کانم

بۆ هیناوه تا روون و ئاشکرا بیټ . وهکتیبه کهم کردو وه به پینچ بهش و
کۆتاییه ک تاباسه کان جیا بن و زیاتر سود بهخش بیټ
له خودا داواکارم که له ئیمه ی وهرگریټ و بۆ ئیوهش سوود بهخش
بیټ.

وصلی الله علی سیدنا محمد واله وصحبه وسلم

عمر شیخ نورالدین مفسنی

پیش نویژ و وتار خوینی

مزگهوتی دارالسلام

ههله بجه ی شههید

بهشی یه که م

ئهم بابەتانه ی له خوۆ گرتوو:

(١) پێشهکی

(٢) حهقیقهت و راستی شتهکان وریگی ناسنی

(٣) وهلام دانهوهی پێچهوانهکان

(٤) هوکاري زانیاری بهوشتانه .

سەرەتایەك

ئەحكامە شەریعەكان دوو جۆرن:

یەكەم: کرداری (عملیە) پەیوەندی ھەیە بەچۆنیەتی کرداری بەندەکانەو دووبارە ناودەبرێت بە (فرعیە) و حوکمەکان . وەك واجبیەت بۆ نوێژ و حەرامیەت بۆ زینا .

دووهم: باوەڕی (اعتقادیە): پەیوەندی بە باوەڕەو ھەیە , وەدووبارە ناودەبرێت (اصلیە) بنچینەییە, وەناویش دەبرێت (علم التوحید والصفات) زانیاری یەکتاپەرستی و سیفەتەکانی وەك باوەڕمان بەیەکتا پەرستی خوا , وەبوونی رۆژی دوایی و فەرزەتی ئەرکانی ئیسلام ^(۱)

چ زانیاریەكە ؟

ئەو زانیارییە كە پەیوەندی ھەیە بە چەسپاندنی بیرو باوەڕی ئایینی یەوہ ﴿العقائد الدينية﴾ ئەمە باسە ئەم زانیاریە بەچی سەلمێنراوہ؟ بە بەلگەي ﴿النقلية﴾ واتە : ئەو بەلگانەي كە قورئان و سوننەتی پیغەمبەرە (درودی خودای لە سەربیت) , وەبەلگەي عەقلی .

مەسئەلەكان: بریتیە لە چەند كێشەيەك باس دەكات لەواجب و مەحال و لەوہی دروستە لەحەقی خوداو پیغەمبەرەن و چەسپاندنی شتە پەنامەكیەكان ﴿المغیبات﴾

(۱) شرح العقائد ل: ۵ شرح النسخیة فی العقیدە الاسلامیة ل: ۷ .

مههستهكه ی پینچ شته:

یهکهه: بهرزبوننهوهو دوورکهوتنهوه لهنزمایی و نشیوی چاو
لیگهری شوین کهوتن بۆ بهرهو لوتکهیی بروای پتهوو نهلهقیو .

دووهم :ریپیشاندانی ئەوانه ی دهیهناوی بکهونه سه ر ی به روون
کردنهوه و دهلیل و بۆردانی ئەوانه ی ئینگار دهکهن بههینانهوهی
دهلیلی پتهوی دهم کوتکه ر .

سێههه: پاراستنی پیرهوهکانی ئایینی ئیسلام له شوبهه و گومانی
بی باوهپان .

چوارهه : دامهزrandن و بنیادنانی عیلمه پهیرهوی یهکان لهسهری,
چونکه عیلمی کهلام بناغهیه.

پینجهه: راستی و دروستی بیروباوهپ^۲.

(۲) عهقیده ی مرضیه ل: ۸۵۱ و ۸۵۲ و شرح النسفیه ل: ۹۸۰ ..

دانهری ئەم زانیاریه کیّیه؟

شیخ ئەبولحەسەنی ئەشعەری^(٣) و ئەبو مەنصورى ماتوریدى یه
^(٤) له بهر ئەوهى ناسراوترین کەسن له دانانی ئەم زانیاریه وه له بهلگه
 هیئانه وهیان له سەر پیچەوانه کان .

بهلگهکانی :

بهلگهقهطیعەکانه کهزۆربهی کۆمهکی کاره به بهلگه بیستنهکان
 "السمعیة"

حوکمی شەرع چى یه تیایدا ؟

فەرزی عەینیه له سەر هەموو موسولمانێک که به کورتی بیرانیّت
 وهک ئەوهی که باوه پری بییّت به بوونی خوداو فریشتهکان و.....

(٣) ئەشعەری ناوی عەلی کوری ئیسماعیلە کونیهی (ئەبوالحەسەن) یه کێکه له زانیانی
 (سەلفی صالح) له سالی (٢٦٠) ی کۆچی له دایک بووه و له سالی (٣٢٤) ی کۆچی دا وهفاتی
 کردووه , بهرگری (عەقیده ی) ئیسلامی کردووه ئەژادیشی دهچیتەوه سەر هەزروهتی
 (ئەبو موسای ئەشعەری) که یه کێکه له هاوڕێ بەرێزهکانی پیغمبەر (درووی خودای له سەربیت) ,
 له پێشدا (معتزله) بووه تۆبهی کردووه گه پاره تەوه سەر پارپوهی (ئەهلی وسوننت و
 جهاماعت) و له لقهکانی تاینیش دا هاته سەر مەزهەبی (شافیعی) . روون کرنه وهی العقیده
 الطحاویة ل:ه

(٤) ماتوریدی ناوی موحەممەدی کوری موحەممەد کوری مەحمودەو نازناوی (علم
 الهدی) و کونیهی (ئەبو مەنصور) ه , له گه رهکی ماتورید له سەمه رقه ند له دایک بووه ,
 سالی (٣٣٢) ی کۆچی هەر له شاری سەمه رقه ند کۆچی دواپی کردووه , ئەم زاته زاناو
 گه وره یه ش له سەمه رقه ندو ده ورو پشنتی دا ماندوونه ناسانه هه وڵی دا بۆ بره دان به رییازی
 ئەهلی سوننت و جهاماعت . عەقیده ی مه رضیه ل : ٥٢٨ .

فه‌ری کیفاییه زانینی به‌ه‌لگه‌ی درێژ وه‌ک ناسینی بوونی خودا
به‌ه‌وی په‌یدا بوونی جیهان و گو‌پانی پله‌و پایه‌ی له‌نیوان زانیاریه‌کاندا .
به‌ریزترین زانیاریه‌ له‌به‌رئه‌وه‌ی به‌چه‌یه‌ له‌ زانیاری ئایندا
وه‌ په‌یه‌ه‌ندکاره‌ به‌ زاتی خودا و پیغه‌مبه‌ران .

ناوه‌کانی ئەم زانسته :

یه‌که‌م : (علم التوحید) بۆیه‌ ناوبراوه‌ به‌ عیلمی ته‌وحید له‌به‌ر ئه‌وه‌
به‌ناوبانگترین باس باسی یه‌کتا په‌رسی یه‌ که‌ به‌چه‌ی ئایینی یه‌ .

دووه‌م : (علم الکلام) ناوبراوه‌ پێی له‌به‌رئه‌وه‌ ناوینیشانی
باسه‌که‌ی ده‌ئین "الکلام فی کذا و کذا" قسه‌کردن له‌وه‌و له‌وه‌ دایه‌.

سیه‌ه‌م : (علم العقائد) به‌مه‌ش ناوبراوه‌ له‌به‌ر ئه‌وه‌ ئایین پێک هاتوه‌
له‌ (اصول و فروع) ئوصول بیرو باوه‌ره‌که‌نه‌ ناو ده‌بریت به‌ "ا اصول
الدين" وفروع ئه‌وه‌ کرداره‌ عه‌مه‌لی و خووره‌وشتانه‌یه‌ که‌ یه‌که‌م
ناوده‌بریت به‌ "علم الفقه" وه‌ دووه‌م به‌ "علم التصوف" ^(٥)

هوکاری دانانی ئەم زانیاریه

ئهم زانیاریه " سلف صالح" ^١ باسیان نه‌ کردوه‌ و هیچیشیان له‌
باره‌یه‌وه‌ دانه‌ناوه‌ به‌ ه‌وی فه‌روو به‌ره‌که‌تی هاویری یه‌تی پیغه‌مبه‌ره‌وه‌

(٥) (علم الفقه) (فقه) له‌ زمانی عه‌ره‌بیدا : زانیاری یه‌ به‌ و شته‌و تیگه‌یشتن لێ . وه‌ له‌
زاراوه‌ی زاناکان : زانیارییه‌ به‌و حوکه‌م ش‌عه‌یه‌ کرداریانه‌یه‌ که‌ وه‌ریگ‌ریت له‌ به‌لگه‌ ش‌عه‌یه‌
درێژه‌کان " تصوف" شیخ مه‌عروف که‌رخ‌ی ده‌فه‌رمویت : تصوف په‌یره‌وی کردنه‌ له‌
(حقائق) گوێنه‌دانه‌ به‌وه‌ی که‌ له‌ ده‌ستی خه‌لک دایه‌ .

(٦) " سلف صالح" مه‌به‌ست به‌ زانیایانی سه‌ده‌ی یه‌که‌م دووم سیه‌یه‌مه‌ که‌ پیغه‌مبه‌ر
(درو‌ی خ‌ودای له‌ سه‌رب‌یت) که‌ شاهیدی بۆ داو‌ن و ئه‌فه‌رمویت : " خیر امتی قرنی ، ثم الذین

(درودی خودای له سهر بیټ) نزیکیان به زهمانیه وه , وهله بهرکه می
رووداوو جیاوازی وهدهشیان تووانی بگهڕینه وه له پرسیارهکان بۆ لای
خاوهن باوه پیتکراوهکان .

تا ئیسلام بلاوبویه وه (موالی) وتیکه ل بووبه موسولمانان له غهیری
عه ره ب وه گواستنه وه ی فهلسه فه ی نه غریقی و منطقی یۆنانی بۆ
کۆمه لگای ئیسلام له سهرده می نه بو جه غه ری مه نصور له پاشا له
سهرده می هارونه ره شید که دووهم خه لیفه ی عهباسیه کان له پاشا
له سهرده می مه ئموون نه و زانیاریانه ته رجه مه کران بۆ عه ربی .

کۆمه لی^٦ ناشکرا بوون خه لکیان بانگ ده کرد بۆ پهیدا کردنی شت
له بیر و باوه ردا , وه به ئاره زووی خۆیان باسیان ده کرد لییه وه به بی^٧
نه وه ی بگونجی له گه ل قاعیده ی ئیسلام و ده قی قورئان و سوننه تدا.
وه ک قسه کردن له شوبه اندن و جیسم دانان بۆ خدا وه به دانانی کۆنی
(قه دیدم) ی جیهان , وه نه فی کردنی نه جسام و جگه نه مانه ش^٧ .

جا موعته زیله ده م کوتیان کردن و وه لامیان دانه وه زۆر به چاکی ,
له مه دا خاوه نی شه ره ف و ریژن هه رچه ند نه وانیش خاوه نی رای
تایبه تین ده رباره ی خوداو, پایه ی خاوه نی گوناھی گه وره, بیده سه لاتی
و ده سه لات داری ئینسان له کارو کرده وه ی خۆیدا , یاله باسی نه لفاظی

یلونه م^٦ ثم الذین یلونه م" رواه البخاری ومسلم چاکترینی ئومه تم سه ده ی خۆمه له پاشان
سه ده ی دووام له پاشان سه ده ی دوی نه وان . ئیمامی نه وه ی قه طه لانی فه رمویانه
مه به ست چینی (صحابه) و (تابعین) و (تابع التابعین) ن .

(٧) - : شرح النسفی ل : ١١٠ و ١٢ . .

قورئاندا كه ئاخۆ دروست كراو (مه خلوق) ن يا خو قه ديمين تا
دوايي .

ئه مانه دژى ئه هلى سوننهت و جه ماعه تن وه به ئه هلى بیدعهت
ناسراون . دهربارهى هوى ناوانيان به موعتهزيله ده ليين : روژيک)
واصل) ي كورى (عطا) ماموستا و پيشه وای موعتهزيله له كورتيكى
شيخ حه سه نى به صريدا دانىشتوووه , له و كاته دا زه لاميك خو ي ده كات
ژووردا به شيخ حه سه نى به صرى ده لى : كومه ليك په يدا بوون خاوه نى
گوناهى گه وه به كافر داده نين و گوناهى گه وه يان لا كوفره .

كومه ليكيش ده لين : گوناهى گه وه له گه ل بوونى باوه ردا زيانى
نيه . ئا له و كاته دا كه شيخ حه سه نى به صرى بيرى له شته كه ده كرده وه
پيش ئه وه ي قسه بكات , (واصل) ووتى : من ناليم خاوه نى
گوناهى گه وه كافره و نايشلیم موسولمانه , به لكو ده ليم نه
موسولمانه و نه كافر , پايه يه كى هه يه له نيو دوو پايه ي موسولمان و
كافردا .. , (اِنْ مُرْتَكِبَ الْكُبْرَى لَيْسَ مُؤْمِنًا وَلَا كَافِرًا - المنزلة بين
المنزليين) . ئه مه ي ووت وه هه لسا يه سه ر پى و چوو پالى دا به يه كيك له
كو له كه كانى مزگه وته وه و خه ريكي ته قريژى وه لاهه كه ي بوو .

شيخ حه سه نى به صرى كه ئه مه ي دى فهرمووى : "اعتزل عَنَّا
واصل.. " واته : واصل ليمان جيا بووه وه كه نارى گرت . له و روژه وه
واصل و په يره وه كانى ناوانان (معتزله) واته : كه نار گرتوو له زور به ي
زانينانى ئيسلامدا^(٨) .

(٨) - : عقيدي مرضية ل: ٨٥٣ . .

وهمه زهه بی موخته زیل بلو بوویه وه له ناو خه لکی دا تا شیخ ابو
 الحسه نی ئەشعەری به مامۆسا که ی ووت که ئەبوو علی جوبانی بوو
 : تو چی ده لیت له سی برا دا یه کیکیان مردوووه گوئی رایه لی خودا
 بووه وه ئەوی تریان یاخی بووه له فه رمانی خودا وه سیهه میان
 به مندالی مردوووه , ووتی یه که میان پاداشت ئەدریته وه به بهه شت
 وه دووه میان تۆله ی لی ده ستیئری به ناگر وه سیهه میان نه پاداشت
 ده دریته وه نه تۆله ی لی ده ستیئری .

ئەشعەری فه رموی : ئەگەر سهه میان ووتی ئە ی خودایه بوچی
 منت به مندالی کوشت بو نه ته ی شتمه وه تا گه وه ببه و باوه پ بیه و
 گویرایه لی بکه م بچم بو بهه شت , ئەویش وه لامی دایه وه ووتی خودا
 ده فه رموی : من زانا تر بووم به تو ئەگەر گه وره ش بوویتایه بی گویت
 ده کرد و ده رویشتیته ناو دۆزه خه وه چاکتر وایه بو تو که به مندالی
 به میت .

شیخی ئەشعەری ده فه رموویت : ئەگەر دووه مه که یان ووتی :
 بوچی منت به مندالی نه کوشت تا بی فه رمانی تۆنه که م نه رۆمه ناگره وه
 خوا چی ده فه رموی : ئەبوو علی جوبانی بی ده نگ بوو شیخ ئەبو
 الحسه ن بۆری داو وازی هیئا له مه زهه بی جوبانی ئیتر خو ی و شوین
 که وتوانی سه رقانی به رپه رچدانه وه ی موخته زیله کان بوون^(۹) .

(۹): شرح العقائد , ج: ۸ و ۹ .

قَالَ أَهْلُ الْحَقِّ : حَقَائِقُ الْأَشْيَاءِ ثَابِتَةٌ وَالْعِلْمُ بِهَا مَتَحَقَّقٌ
خِلَافًا لِلسُّوفِسْطَائِيَّةِ

[قَالَ أَهْلُ الْحَقِّ : حَقَائِقُ الْأَشْيَاءِ ثَابِتَةٌ] ^(١١) ئەهلی حەق و راستی واتە: ئەهلی سوننە و جەماعەت دەفەرمان: حەقیقەت بون و راستی شتەکان هەیه لە دەرەو . ووشە (حقائق) کۆیه و تاکەکە "حقیقە" , حەقیقەت بوونی شتە بەوەوە هاتبێتە جی وەک "الحيوان الناطق" بۆ "الانسان" . ﴿ وَالْعِلْمُ بِهَا مَتَحَقَّقٌ ﴾ زانیاری هاتوووە جی بەر حەقیقەتانەو [خِلَافًا لِلسُّوفِسْطَائِيَّةِ] بە پێچەوانە بۆ سۆفەسطائیکان ئینکاری بوونی شت دەکەن و دەلێن: ئەوەی دەبینرێ لەو شتانە حەقیقەتی نیە نە لە دەرەو نە لە واقیعدا بەلکو وەهم و خەیاڵاتە .

و هەناو خۆیان دان دەبن بە سۆفەسطائیکان : -

کۆمەڵی یەکەم: دەلێن: بە راستی حەقیقەت و بوونی شتەکان و هەموو خەیاڵاتی بەتالە ئەو دیواری ئێمە دەیبینن کە پێکھاتوو لە بەردو گەج بۆنمۆنە بوون و حەقیقەت بۆ پارچەکانی نیە بەلکو وەهمیکە کەوتووە خەیاڵی بینەرەو ئەوانە پێیان دەلێن "العنادية" .

(١١): دانەرێ ئەم مەتنە ئیمام نەجمەدینی نەسەفی بە عومەری کوری موخەممەدی کوری نەجمەدە زانا بە تەفسیری ئەدەب و میژوو بوو لە شەرع زانەکانی ئیمام حەنەفی بوو , لەسالی (٤٧١هـ-١٠٧٨ ز) لە نەسەف لە دایک بوو , لەسالی (٥٦٠هـ-١١٦٥ ز) کۆچی دوایی کردوو لەسەمەر قەند , و تراوە سەد کتێبی داناو , ناو تراوە بە (مفتي الثقليين) . شرح النسفية ل : ٥ .

كۆمهلى دووهم : دهلێن به راستی حهقیقهتی ئەو شتانه پووی

نەداوێ به لێكو حهقیقهتی ئەو شتانه شوێن كهوتیه بۆ بیرو باوهریان .
 ئەگەر سهیری دیوارێکت کرد دهبینی كه پێك هاتوو له بهرد و گهچ بۆ
 نمونه ئەوه به گوێزهی بیرو باوهری خۆته ، ئەوانه پێیان دهلێن "
 العنبدية" چونكه دهلێن ئەو شته له لای من وایه .

كۆمهلى سێیهم : ئینکاری زانیاری دهكهن به جیگیر بوونی

حهقیقهت و راستی یا جیگیر نهبوونی ، دهلێن ئیمه گومانمان ههیه له و
 حهقیقهت و راستی یه وه گومانمان ههیه دووباره له خۆماندا ئایا ئیمه
 گومانمان ههیه یان نا ؟ ئەوانه ناو براوون به (اللاذریة) له بهر ئەوهی
 دهلێن نازانین ئامانجیان نه هیشتنی باوهر به خوداو رۆژی دووایی و
 حوکمه شه رعیه کانه شرح النسیفة ل : ١٨ .

و أسباب العلم للخلق ثلاثة الحواس السليمة , والخبر الصادق ,
 والعقل فالحواس خمس السمع والبصر والشم والذوق ,
 واللمس , وبكل حاسة منها يُوقفُ على ما وضعتُ هي له ,
 والخبرُ الصادقُ على نوعين : أحدهما - الخبرُ المتواترُ وهو
 الثابتُ على السنة قوم لا يُتصورُ ثَواطُؤُهُم على الكذب , وهو
 موجبٌ للعلم الضروري كالعلم بالملوكِ الخالية في الأزمنة
 الماضية والبلدان النائية .

[وأسباب العلم للخلق ثلاثة] هۆکاری زانیاری بۆ دروستکراوی

خودا له ئاده میزادو پهری و فريشته سیانه : [الحواس السليمة ,
 والخبر الصادق , العقل] ههستی تهواوی بیگهرد و , ههوالی راست
 كه پێك بێت له گهل واقیعدا و , عهقله . [فالحواس خمس : السمع ,

والبصر و الشم , والذوق, واللمس] هیزی ههست کردن پینجه
بیستن , بینین , بۆن کردن , چهشتن , دهست لیدان .

[وبكل حاسة منها يوقف على ما وضعت هي له] بههه موو
یهکیک لهو پینچ ههستیاره ئاگاداری پهیدا ده بیئت بههوییه وه لهسه ره
شته ی دانراوه بۆی بۆنموونه : ههستی بیستن دروستکراوه بۆ ئه وه ی
ئاگاداری بیئت بوهستی نریت بههوییه وه لهسه ره دهنگه کان , وهههستی
چهشتن بۆ ئه وه ی ئاگاداری بیئت و بوهستی نریت بههوییه وه لهسه ره
خواردنه کان , ناگونجیئت ئاگادار بیئت بهسه ره دهنگه کانداههههستی
بیستن وه لهسه ره دهنگه کان بهههستی بینین , شرح النسفیة ل: ٣٥ ..

[والخبر الصادق على نوعين ﴿ ههوالی راست که ریک بیئت له
گهل واقیعهدا لهسه ره دوو جووره : [أحدهما - الخبر المتواتر وهو
الثابت على ألسنة قوم لا يتصور ثواطؤهم على الكذب] یهکیکیان
لهو دووانه ههوالی موته واتیره ئه ویش ههوالیکی سابهت لهسه ره زمانی
کۆمهلی که عهقل به رهوای نه زانی پیک کهوتنیان لهسه ره درۆ , ﴿ وهو
موجب للعلم الضروري] وههویشه بۆ زانیاری ناچار ی [كالعلم
بالموك الخالية في الأزمنة الماضية و البلدان النائية ﴿ وهك زانیاری
بهو پاشایانه ی رابووردوون له زهمانی رابردوودا وهك هارونه رهشید وه
نهو شاره دوورانه وهك مهککه بهغدا یانی : خبهری (متواتر)
ناده میزاد ناچار دهکات لهسه ره ئه وه ی باوهر بکات که له زهمانی

رابردودا خهليفه ههبووه له به غداد ناوی هارونه رهشید بووه ...
وه کهس ناتوانی سه ریچی بکات له بوونیان .

والثاني : خبرُ الرسول المؤيد بالمعجزة وهو يوجب العلم الاستدلالي . والعلم الثابت يضا هي العلم الثابت بالضرورة في التيقن والثبات . وأما العقل فهو سببُ للعلم أيضاً . و ما ثبت منه بالبداية فهو ضروري ، كالعلم بأنَّ كلَّ شيءٍ أعظمُ من جزئه ، و ما ثبت بالاستدلال فهو إكتسابي . والإلهام ليس من أسباب المعرفة بصحة الشيء عند أهل الحق .

﴿والثاني خبر الرسول المؤيد بالمعجزة﴾ دووهم له ههوالی راست ههوالی پیغه مبه ره که پشتگیری کراوه په یامه که ی به موعجیزه [وهو یوجب العلم الاستدلالي] ههوالی پیغه مبه (صلی الله علیه و سلم) به پیویست دهگیری ئه زانیاریه که پهیدا ده بیئت به روانین له به لگه دا ﴿ والعلم الثابت به یضا هي العلم الثابت بالضرورة﴾ وه ئه زانیاریه به ههوالی پیغه مبه (صلی الله علیه و سلم) پهیدا ده بی ده شو بهی بهو زانیاریه ی جیگیر بی به ناچار ی وه که ههسته پیشو هه کان ﴿ في التيقن

والثبات [له نه بوونی ئیحتمالی هه لوه شانه وه نه بوونی ئیحتمالی
لاچونی گومان .

﴿ وأما العقل فهو سبب للعلم أيضاً ﴾ هویه کی تر له هۆکانی
به دهست هیئانی زانیاری له لای جومهوری موسولمانان عه قله دووباره
که عه قل هیزیکێ دهروونییه به هۆی ئهو هیزه وه ئاماده ده بیئت بۆ
زانیاریه کان ده رک کردنه کان .

[وما ثبت منه بالبدیهة ﴾ ئه وهی ثابت بووه لهو زانیاریه ثابت
ده بی به عه قل به سه ره تای روانین به بی ئه وهی پێویستی بهی به فکر
کردنه وه ﴿ فهو ضروري ﴾ ئه وه ناچاریه ﴿ کالعلم بأن کل شیئ
اعظم من جزئه ﴾ وهک زانیاری هه موو شتیکی ته واو که گه وره تره له
پارچه یه کی [وما ثبت بالاستدلال فهو اکتسابي ﴾ ئه و زانیاریه ی
سابت بهی به هۆی پوانین له به لگه دا ئه وه عیلمیکێ ده ستگیری (
إکتسابی) یه پهیدا ده بیئت به ده ست گیر بوون .

﴿ والإلهام ليس من أسباب المعرفة بصحة الشیئ عند أهل
الحق ﴾ ئیلهام شت که و تنه ناو دله وه هویه ک نیه له هۆکاری زانیاری به
دروستی شت له لای ئه هلی حه ق و راستی ^(۱۱) .

(۱۱) : شرح النسفية ل : ۲۵ .

ئىلھام لە لاى صوفىيەكان ئەو زانىيارىيە دەخريته ناو دل له ريگاي
ريژەنى بەرەكەتى خودايىيەو ، يەكئىكە لەھۆكەنى زانين^(۱۲).

ئەو شتەى دەكەويته دلەو ھۆيەك نىە لە ھۆكاري زانىيارى بۆ
گشتى خەلک وە ناشگونجى بە پيويستى بگيرى لەسەر خەلک ، وە لە
چاکەشدا نەبيت نابيت خودا دەفەرمويت : ﴿ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ﴾
سورە الشمس : ۸ ، واتە: ئىنجا سروشت ئاگادارى کرد بەبەدکاریى و
پاريزگاری خۆى وەكەم جارێک پەيدا دەبيت بۆھەندیک بەتايبەتى وەئەو
زانيارى پەيدا دەبيت بۆ خۆى نەك بۆ غەير ، لەوانەى پەيدا بوو بۆى
ئىلھام حەزەرەتى عومەر بوو^(۱۳).

وہك پیغەمبەر (صلی اللہ علیہ و سلم) دەفەرمويت : " لَقَدْ كَانَ قَبْلَكُمْ
مَنْ بَنَى إِسْرَائِيلَ رَجَالَ يُكَلِّمُونَ مَنْ غَيْرِ أَنْ يَكُونُوا أَنْبِيَاءَ فَإِنْ يَكُنْ فِي
أُمَّتِي أَحَدٌ فَعَمَّرَ " رواه الشيخان والترمذي واتە: بەراستی لە پيشى
ئيوووە لە بەنى ئيسرائيل دا چەند پياويك بوون قسەيان کردوووە
لەبارەى شتەو پيش روودانى لەرووى ئىلھامەووە لەلايەن خوداووە

(۱۲) : عقيدى مرضية ل: ۸۴۷.

(۱۳) : شرح النسفية ل: ۳۵ .

له پیڤه مبه رانیښ نه بوون ئەگەر یه کیک له ئوممه تما ببیت عومره (رهزای خودای له سهر بیت) .

جوړه کانی ئیلهام :- له وانه ی پهیدا ده بیت به که وتنه ناو دلّه وه بهی دهست پی کردن وهک بۆ دایکی حه زه تی موسا بوو به فریدانی حه زه تی موسا له ناو تابووتدا , وهکهم جاریک له خهوا ده بیت وهک بۆ حه زه تی ئیبراهیم بوو له سهر برینی کوپه که ی , وهکهم جاریک به هوی فریشته وه ده بیت . ئیمامی غه زالی ده فهرمویت : ئه و زانیاریه ی پهیدا ده بیت به به لگه یا به بینینی فریشته له سهر راستیه تی ناو ده بریت به (وحی) ئه و تایبه ته به پیڤه مبه ران , وهیا به بی بینینی فریشته ئه وه ناو ده بریت به " ئیلهام " ئه مه بۆ پیڤه مبه ران و ئه ولایا ده بیت - ئه وه " العلم اللدنی " یه ^(۱۴) .

.....

وهک روویدا بۆ حه زه تی خضر له گه ل حه زه تی موسا وه حه زه تی عه لی ده فهرمویت : " لوضعت لي وسادة وجلست عليها

(۱۴) : العلم اللدنی : ئه و زانیاریه که تایبه ته به زاتی خودا وه و هه نا زانیته به هوی ماموستای ئه هلی زامیر . ته فسیر الصاوی علی الجلالین ۲۰/۳ .

لحكمت لأهل التوراة بتوراتهم ولأهل الإنجيل بإنجيلهم ولأهل القرآن
بقرانهم وهذه مرتبة لا تحصل بمجرد التعلم الإنساني".

واته: ئەگەر شتێکم بۆ رابخریت و دانیشم لەسەری حوکم دەکەم بۆ
ئەهلی تەورات بە تەوراتەکیان وەبۆ ئەهلی ئینجیل بە ئینجیلەکیان
و وەبۆ ئەهلی قورئان بە قورئانەکیان و ئەم پلەیە بە فێربوونی
ئادەمیزاد پەیدا نابێت^(۱۵).

(۱۵) : شرح النسفية ل: ۳۶ .

بهشی دووهم :

الاهیيات :

نهم بابەتانهی لهخۆ گرتوووه :

- (١) پهیدابوونی جیهان.
- (٢) بوونی زاتی خوا.
- (٣) سیفەتەکانی خودا و بیگەردی له پهیدابوووەکان.
- (٤) باسی - کلام - .
- (٥) بینینی خودا دروسته.
- (٦) کرداری بهندهکان له نیۆزۆر کردن و ئارهزوو.
- (٧) قهزاو قهدهر .
- (٨) داوا نهکردنی خودا له بهندهکانی به شتی مه حال.

(٩) خوداهۆكرهكانى دروست كردوووه لهكاتى بوونى هۆكاندا نهك بههۆيانهوه.

(١٠) نهجهل يهكيكه .

(١١) جهرام رزقى خودايه .

(١٢) پيوست نيه لهسهه خودا كردارى چاكتربكات بۆ بهندهى .

والعالم بجميع أجزائه مُخَدَّثٌ ، إذْ هُوَ أَعْيَانٌ وَأَعْرَاضٌ
فَالْأَعْيَانُ مَا لَهُ قِيَامٌ بِذَاتِهِ وَهُوَ إِمَّا مُرَكَّبٌ وَهُوَ الْجِسْمُ ، أَوْ غَيْرُ
مُرَكَّبٍ كَالْجَوْهَرِ وَهُوَ جُزْءٌ الَّذِي لَا يَتَجَزَّءُ وَالْعَرَضُ : مَا لَا يَقُومُ
بذاته وَيُخَدَّثُ فِي الْأَجْسَامِ وَ الْجَوَاهِرِ _ كَالْأَلْوَانِ وَالطَّعُومِ
وَالرَّوَائِحِ . وَالْمُخَدَّثُ لِلْعَالَمِ هُوَ اللَّهُ تَعَالَى .

[و العالم بجميع أجزاءه محدث] جگہ خودا لہم و جودا بہ
ہم و پارچہ کانیہ وہ لہ ناسمانہ کان و ٹوہی تیایہ تی و زہوی و ٹوہی
لہ سہر یہ تی پیدا کردوہ یانی لہ نہ بو نہ وہ دہر کراوہ بؤ بوون ، ﴿ اذ
هو اعیان و اعراض ﴾ "ٹوہی عیان" و "ٹوہی اعراض" ﴿ فالأعیان مالہ قیام
بذاتہ ﴾ ٹوہی عیان شتیکہ بہ خوہ وہ رادہ و ستیت ﴿ و هو اما مرکب و هو
جسم ﴾ ٹوہی عیان دووہ شہ یا پیک ہیتر اوہ ٹوہی ش جیسہ ، جیسہ
شتیکہ پیک ہاتبیت لہ دووہ پارچہ یا زیاتر لہ سہر رایہک ، یا لہ سی
پارچہ پیک ہاتبیت لہ سہر رایہکی تر ^(۱۶) ، لہ لای ہندیک پیویستہ
پیک ہاتبیت لہ سی پارچہ بؤ ٹوہی ببیتہ جی ی دریرٹو پانی و قولی
کہ پی ی دہوتری ﴿ أبعاد الثلاثة طول , عرض , عمق ﴾ ^(۱۷) . ﴿ أو
نیر مرکب کالجوہر ﴾ ٹوہی عیان یان پیک نہ ہیترابی لہ پارچہ وہک
جوہر ﴿ کالجوہر و هو جزء الذي لا یتجزء ﴾ کہ پارچہ یکہ کہ پارچہ
پارچہ ناکری یا جہوہر شتیکہ پارچہ پارچہ ناکری نہ بہ کرداری نہ بہ
خہ بالی نہ بہ دانان . ﴿ والعرض : مالا یقوم بذاتہ ﴾ عہرض شتیکہ

(١٦) : شرح النسفية ل: ٣٩

(١٧) : شرح العقائد ل : ٤١

خوێ به خوێهوه راناوهستی ﴿وحدث في الأجسام والجواهر﴾
 عهرهض پهیدادهبیت وه جیگا دهگریت له ئەجسام و جهواهیرا
 ﴿كالألوانی والطعوم والروائح﴾ عهرهض وهك رهنگهكان و تامهكان و
 بۆكان .

﴿والمحدث للعالم هو الله تعالى﴾ دروست کار بۆ ئەم جیهانه
 پهروهردگاره زاتی "الله" زاتی "واجب الوجود" ه بهلگه لهسهربوونی
 خودای گهوره که ئەم جیهانه ئەم زهویهو ئاسمانه ئەم مانگ وروژو
 ئەستێرانه که دهیانبینی حادیثن ,واته:له پێشدا نهبوون تازه
 پهیدابوون ولهپاش بوون هاتوون ,ههرشتیک حادیث بیت دروست
 کهرو پهروهردگاری دهویتی که له نهبوونهوه دهری بکات و بیخاته
 مهیدانی بوون .

.....

ئەم بهلگهمان دوورستهیه : یهکهه ئهوهیه " که جیهان حادیثه
 "دووه میان ئهوهیه" ههرچی حادیث بیت دروست کهری دهویتی " روون
 کردنهوهی رستهی یهکهه ئهوهیه که ئهگهر جیهان ههمووی حادیث و
 تازه دروستکراو نهبیت یان ههموو بهشهکانی قهدیمهو ههربووه , یا
 ههندیکی قهدیمهو ههندیکی حادیثه , ئهگهر بلیین ههمووی قهدیمه
 ئاشکرایه درویه لهگهڵ واقع دا ناگونجیت و , ملیونهها بهش دهبینین
 که له پاش نهبوون پهیدا بوون , چ له ئادهمیزادو چ له گیانه بهران و
 گیاو دارو درهخت .

ئەو بارەیش کە گوايە هەندیکیان قەدیم و هەندیکیان حادیث
ئەویش هەر درۆیە، چونگە بەشەکانی ئەم جیهانە هەموو ماددەییەو لە
پارچە پارچە تیکەل بوو، ئەم پارچە پارچانە هەموو وەک یەکن، جا
ناچیتە عەقڵەو کە کۆمەلە شتیک تیکەل بن لە چەند پارچەییەکی وەکو
یەک، هەندیکیان حادیث بیّت و هەندیکیان قەدیم، کەواتە هەمووی
حادیثە.

نەرەوا روون کردنەوێ رستەیی دووهم ئەم حادیثە. کەبە ئاشکرا
هەیه، یاخۆی کاری لە خۆیا کردوو و هیناویەتیە مەیدانی بوون، یا
شتیکێ تر، غەیری خۆی. بەندی یەکەم، کە خۆی کاری لەخۆیا
کردبیّت، شتیکێ نەگونجاو و نەرەوا، چونگە شتی کە خۆی نەبوو بێ
چۆن کار لەخۆی دا دەکات و دەیهینیت؟ کەوابوو دەبیّت بوونەکە
لەغیری خۆیەو بیّت و، ئەو غەیرەش نابیّت وەک ئەم حادیث بیّت،
چونگە جیاوازیەک لەنێوان دا نیەو، هەردووکیان دروستکراوی دەستی
زاتیکی بیسەرەتای لە هەموو لایەنیکەو تەواو بێ خەوشە، کە شایەنی
نەرەیه کار لەشتی تر بکات و لەنەبوونەو بیهینیتە بوون.

بەلگەیی ئەهلی زانست لەسەر بوونی خودای گەرە ئەوێه ئەم
جیهانە، چ عەین و (قائم بالذات) بیّت، وەکو ئەو ماددانەیی دەیان
بینن لەکان و گیاو دارو گیانلەبەر و ئادەمیزاد، یا عەرەض و (قائم
بالغیر) بیّت، وەکو رەنگ و بوو زانست، هەموویان حادیثن، واتە:
لەپاش نەبوون پەیدا بوون، مومکینن واتە: بوون و نەبوون وەک یەکە

دیاره شتیك حادیث بیټ پیووستی به موحه دیشی ههیه نه و موحه دیشه ش پیووسته

قههیم بیټ نهك حادیث , چونكه نهگهر نهویش حادیث بیټ پیووستی
به موحه دیسیکی تر ده بیټ و.

ههروهه بهرین دهروات جا یا ریز ده بهستی و نابریتهوه و نه مهش
ده بیټه ته سه لسلول , واته : زنجیره گرتنی بی برانه وه كه عه قل هه رگیز
قه بولی ناكات , چونكه زنجیره ی مه وجودات ده بیټ دیاری بیټ , شتی
نه براوهش دیاری نیه , كه وابی زنجیره ی نه براوه ییهو , نهو شته كه نه
حادیث ی دروست كردوه پیووسته زاتیکی قههیم بی و هیچ شتیکی
لی پیش نه كه وتبی نه وهش زاتی خودای گه ورهیه له بهر نه وهش كه
نهو شته حادیثه مومكینه و له خویدا بوون و نه بوونی وهكو یهك وایه
پیووسته زاتیکی خاوهن ته ئثیر خواستی بوونه كه ی كرد بیټ و ته
جیحی دابیټ به سه نه بوونیا و له كاتی نه بوونیا نهو زاته خاوهن
ته ئیره قههیمه خواستی نه بوونه كه ی كرد بیټ و ته رجیحی دابیټ به
سه نه بوونیا , چونكه نهو شته مومكینه بوون و نه بوونی وهك یهكن و وهك
دوو تای ته رازووی هاو كیش وههان و , بی گومان شتیك .

.....

نەخړیته یه کێ له دوو تایی تەرازوو یه کێکیان دانەنەویت و ئەوی
تریان بەرز نابێتەوه ، کهواته له مومکینا تادا دەبیّت خالیقه موئەثرەکی
، که تەرجیحی بوونی به سەر نەبوونی دا دەدات ، مه وجود بیّت.

چونکه له نەبوو هیچ پەیدا نابیّت ، هەر وهه پێویسته ئه و خالیقه
له پیزی مومکینا تادا نەبیّت ، ئەویش وهک دروست کراوه کان نابیّت
بوون و نەبوونی وهک یه ک بن ، ئەگینا ئەویش وهک حادیثه مه خلوقه که
دەبیّت ، بیگومان مه وجودی که له مومکینات به دەربییّت ته نهها "واجب
الوجود" ه که ذاتی خودای گه ورهیه ^(١٨).

دەگێرنه وه که بی باوه پێک له پیاویکی دهشته کی پرسى :
به لگهت چیه به له سەر بوونی خودای په روه ردگار؟! ئەویش له وه لام
دا ووتی : پشقل ده لآلهت ده کا له سەر هه یوانی که ئەو پشقله ی
کردوه ، شوین پی ده لیله له سەر پیره وی که به و شوینه دا پویشته وه
، سهرم سور ده مینئ ئەی چون ئەم ئاسمانه و ئەم خوړو مانگ و
نەستیرانه ، ئەم ده ریا پان و به رین و خاوه ن شه پۆلانه ده لآلهت له سەر
په روه ردگاری ناکه ن که زانا و ته وانا و ته وای بیّت و ئەم جیهانه ی به م
رێک و پێکیه دروست کرد بیّت ^(١٩)!

(١٨) : مکتوباتی کاک ئەحمەدی شیخ ب : ١ ل: ٥٤، ٥٥، ٥٦، ٥٧ .

(١٩) : مکتوباتی کاک ئەحمەدی شیخ ب: ١ ل: ٥٦ وە شرح النسفیه ل: ٥٥ .

وه خوای گه وره ده فەرموی: ولئن سألنهم من خلق السموات و الارض ليقولنَّ الله (٢٠) ئەگەر تۆ پرسیار بکە لە کافرەکان: کێ ئاسمانەکان و زەوی دروست کردووە؟ لە وه لām دا دەلێن: خودا .

پیداویکی دەشتەکی هاتە خزمەت پیغەمبەر(صلی الله علیه و سلم) ووتی: ئەو موحەمەد نیراوت هات بۆ لامان ووتی پیمان کە تۆ ووتوتە خودا ناردویتی ووتی: فمن خلق السماء؟ کێ ئەو ئاسمانە دی دروست کردووە؟ فەرموی: خودا ووتی: فمن خلق الارض؟ کێ زەوی دروست کردووە؟ فەرموی خودا، ووتی: فمن نصب هذه الجبال وجعل فيها ما جعل؟ کێ ئەو شاخانە دی داکوتاوه وه گەراندوویه تی تیایدا ئەوهی

الواحد

گەراندوویه تی؟ فەرموی خودا (٢١).

﴿الواحد﴾ یانی پەرەردگاری ئەم جیهانە یەك ذاته و هابەشی نیە و تەنهایە پیویستە دروست کاری ئەم جیهانە یەكتا بێت لە زات و سیفات و کرداردا .

یەكتایی لە زات: یانی دروست کاری جیهان پێك نەهێنراوه لە چەند پارچە و ئەندامێك لەبەر ئەوهی ئەوانە لە تاییبەتیەکانی پەیدا بوونە

(٢٠): سورة لقمان آية: ٢٥. تە.

(٢١): رواه مسلم .

یهکتایی لهسیفات : یانی دروست کاری جیهان دوو توانایا زیاتری نیه، وه دوو ویست یا زیاتری نیه . وه بۆ کهس نیه سیفەتیک وهک سیفەتی خودا یا توانایهک وهک توانای ئهو یا ویستیک وهک ویستی ئهو

یهکتایی لهکردارهکان یانی لهگهڵ خودا خودایهکی تر نیه له پهیدا کردنی جیهان ، وه منداڵو ژنی نیه بهپێچهوانه بۆ (ثانویه) که دهلێن: دوو خودا هیه ، یهکیکیان دروستکاری خهیره ئهوه "یهزدان" ه ، دووم دروستکاری شههره ئهوه "اهرمین" ه بهمانا شهیتان ، وتراوه یهکهه رووناکییه دووم تاریکیه وه به پێچهوانه بۆ ههندیکی لهگاور دهلێن خودا سههمی سیانه ئهوانه : " ذات ، علم ، حیاة " وههندیکیان دهلێن "اب" باوک خودایه "ابن" کور عیسیایه ، و "أم" دایک مهربه مه . وه بهپێچهوانه بۆ "طبعین" ه کان دهلێن : خودا : " زحل ، المشتري ، المريخ، الشمس، الزهرة، عطارد، القمر " ه^(٢٢) .

دوو بهلگه لهسهه یهکییتی زاتی خودای گهوره لهزانیانی " متکلمین " وه دهگیرنهوه یهکهه ئهگهر دوو خودا ببن کهههردووکیان خاوهنی سیفاتی تهواو بن ، کاتی که نیازی دروست کردنی شتیکیان کرد ، وهکو جولانهوهی زهید لهشوینیک ، لهم حالهتهدا یا ئهو جولانهوهیه بهههردووکیان دهکریت ئهههیش دهبیئت شتیکی تهنا له ژێر دهسهلاتی دوو تهوانای تهواو دابیئت . ئهههش مهحاله چونکه هیزی خودایی بهش بهش ناکریت و کهه و زیادی نیهو بۆ ئیجادی ههر مومکینی له مومکینات په یوهندی پیوهیه کافی یه .

(٢٢) : شرح العقيدة النسفية ل : ٥١،٥٢ .

وه ئه‌گه‌ر به‌یه‌كی له‌و دووانه ده‌بی لازم دی (ترجیحی بلا مرجع) چونكه ئه‌وه‌ی ده‌بیته هۆی قادیته زاتی خودایه ، هۆی مه‌قدوری یه‌تیش ئیمكانی مومكینه و نیسبه‌تی مومكینات بۆ لای ئه‌و دوو خودایه یه‌كسانه و بی جیاوازه‌و ، كه‌وابی ئیش كردنی یه‌كێکیان به‌تایبه‌ت هه‌له‌یه ^(٢٣).

دووهم : ئه‌گه‌ر په‌روه‌ردگار دووان بن یا هه‌ردووکیان حادێتن و له‌ نه‌بوونه‌وه په‌یدا بوون ئه‌وه هه‌یچیان بۆ خودایی ناشین . ئه‌گه‌ر یه‌كێکیان حادیشه و ئه‌ویتریان قه‌دیمه‌، ئه‌وه حادیشه‌که‌یان به‌کاری په‌روه‌ردگاری نایه‌ت ، خو ئه‌گه‌ر هه‌ردووکیان قه‌دیمن ئه‌وا قوده‌ماکان زۆر ده‌بن كه ئه‌مه‌ش ناشیت... ^(٢٤).

خودا ده‌فه‌رمویت " [لوكان فیها ألّهة إلا الله لفسد تا ﴿٢٥﴾] واته : ئه‌گه‌ر بێجگه له خودای عالم چه‌ن خودا یی له‌ئاسمان و زه‌وویدا ببوایه پێویست بوو زه‌وی و ئاسمان تێك بچوو نایی .

ئه‌وه‌ی رێوایه‌تی کردووه موسلیم له جابیر له‌حه‌جی پێغه‌مبه‌ر دا فه‌رموی (فَأَهْلٌ بِالتَّوْحِيدِ... لِبَيْكِ اللَّهُمَّ لِبَيْكِ , لِبَيْكِ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ ..)

(٢٣) : عه‌قه‌دی مرضیه ل: ١١٥ .

(٢٤) : مه‌کتوباتی کاک ئه‌حه‌مه‌دی شێخ.

(٢٥) : سورة الأنبياء آية ٢٢ .

﴿القديم﴾ ذاتى خودا قەدىمە و حادىث نىه يانى سەرەتا بۆ بوونى نىه , صىفەتى " قديم " ئەوھىە كە نەبوون پىيش بوونى نەكە وتووھ وھەر بوھ و كاتىك نەبوھ كە خوداى گەورە نەبوو بىت .

بەلگەى عەقلى لەسەر قەدىمى ذاتى خودا ئەوھىە مادام حادىث پىوئىستە دروستكەرى ھەبىت , ئەو دروستكەرەش يا حادىثە , يا قەدىمە , ئەگەر حادىث بىت ئەوئىش پىوئىستى بە دروستكەرى تر ھەىە , ئەگەر ھەروا ئەم زنجىرەىە بروات ئەوھ دەبىتە "تسلسل" و ئەمەش , مەحالە و نابىت , خو ئەگەر زنجىرە نەروات ئەوھ دەگەرئىتەوھ بۆ سەر حادىثى يەكەم و دەبىتە "دور" واتە : بوونى پەروردگارى حادىثى يەكەم لەسەر بوونى خوئى رادەوھستىت , چونكە بوونى لەسەر بوونى حادىثە پىيشوھەكە رادەوستاوھ , بوونى ئەوئىش لەسەر بوونى ئەم رادەوستاوھ , لەئەنجامدا بوونى پەروردگار لەسەر بوونى خوئى رادەوھستىت و بەكورتى دەبىت لەىەك ئاندا ھەم بىت و ھەم نەبىت , ئەمەش ئاشكراىە پووچە ^(٢٦).

وھخودا دەفەرموئت : " هو الأول والآخر والظاهر والباطن " ^(٢٧) واتە ھەر ئەوھ پىيشكەوتوو لەسەر ھەموو مەوجودىك وھئاخرەوداى ھەموو مەوجودىك ھەر دەمىنئىتەوھ وھظاھىر وئاشكراىە لەبەرچاوى

(٢٦) : مەكتوبانى كاك ئەحمەدى شىخ ٥٩/١ .

(٢٧) : سورة الحديد آية ٢ .

ئەوانە دا کە شوێنەوار دەکەن بەبەلگە لەسەر بوونی پەروردگاری
تەوانا. وەبەڵانیە لەبەر چاوی ئەوانە دا کە هەر تەماشای کونھێ ذات
دەکەن.

وہ پیغمبر (سیدی خودای لە سربیت) دەفەر مویّت "اللهم أنت الأول فليس
قبلك شيء وأنت الآخر فليس بعد شيء" (٢٨) واتە: ئەو خودایە هەر تۆ
پێش کەوتویت، هیچ شتێک نیە پێشت کەوتبێت، وەتۆ ئاخیری و هیچ
لە دوا ی تۆوە نیە.

﴿الحي﴾ خودای گەورە زیندووە بەزیندووییە کە پەيوەندی
بەمەزاج و لەشەو نیە، هەرگیز نابێتەو زیندوویی صیفەتی ئەزەلیە
وەستاو بە ذاتی خوداوە، ئەگەر
القادر، السميع، العليم، البصير

زیندووییەتی نەبێت عیلم و ئیرادەو قودرەت نابن... (٢٩)

﴿القادر﴾ بەتوانایە یانی خودای گەورە دەسلاتی بە سەرھەموو
مومکیناتدا هەیە، زەوی و ئاسمان و هەرچی لەواندا هەیە لەژێر تواناو
دەسلاتی ئەو دایە.

وہ کاری قودرەت بەپێی ئیرادەو خواستە، واتە: هەتا خودا مەیلی
لەسەر شتێ نەبێ قودرەتی رووی تێ ناکات.

(٢٨) : رواه المسلم.

(٢٩) : مەکتوباتی کاک ئەحمەدی شیخ ٦٨/١

﴿السمیع﴾ بیسه ره یانی خودای گه وره هه موو دهنگیک ده بیستیت ,
 اده دور یا نزیک بو خودا دوورو نزیک نیه.

﴿العلیم﴾ زانایه یانی خودای گه وره له ئەزەله وه هه تا ئەبد هه رچی
 بووه و هه رچی هه یه و هه رچی ده بیئت به هه مووی ده زانیئت . پیویسته
 باوه رمان و ابیئت که زانیینی خودا هه موو شتییک دهگریته وه , هه روه کو
 زاتی خودا ئەبه دییه و دوایی نایهت , زانیینه کهشی به و جوړه نه براوه یه
 , هه رچی دیته دایه ره و وجوده وه به سورته تی ذیهنی و عهینی ده بیئت لای
 خودا زانراو بیئت هه رچی نه ییته دائیره ی و وجوده وه به لام له وانه بیئت
 بیئت وه که ئەم مومکیناته ی که نین , یا هه ر قابیل نه بیئت بیته دائیره ی
 و وجوده وه وه کو شته موسته حیلە نه شوده نیه کان , ئەوه پیویسته
 سورته تیکی عیلمی ئەمانه له لای خودای گه وره ببیئت و له بازنه ی زانیینی
 نه و ده رنه چیئت.

﴿البصیر﴾ بینه ره یانی : هه رشتیک له جیهاندا هه بیئت , کهم و زۆر
 , بچوک و گه وره خودای گه وره ده بیینیئت . هه رچی مه وجوداته چ
 نه عیان و چ نه عراض نه وانه ی خویمان به خویمان وه وه ستاون یا نه وانه ی
 به غهیره وه راوه ستاون وه که دهنگ و رهنگ هه روه ها غهیری ئەو
 شتانه ش که ده بیسرین و ده بینرین , وه که تام و بو , هه موو زانراوی
 ذاتی یه زدانن: دهیان بیستیت و دهیان بینیت ... (٣٠).

الشائي والمريد ليس بعرض, ولا جسم, ولا جوهر, ولا
مصور, ولا محدود, ولا معدود, ولا متبعض, ولا متجريء,
ولا متركب, ولا متناه, ولا يوصف بالماهية, ولا بالكيفية,

﴿الشائي و المريد﴾ خاوهنى خواسته يانى ههرشتيك خواستى
خوداى له سهر بيٽ ده بيٽ و , ههرچى خواستى ئهوى له سهر نه بيٽ
نابيت .

كارى ئيراده به پيى عيلمه , واته : ههتا شته كه له عيلمى خودا دا
نه بيٽ ئيرادهى رووى تى ناكات.

عيلمى خوداش تابيعى مه علومه , واته : خودا ده زانيت ئهوشته
له عاله مدا ديته جي ئهوسا ئيراده رووى تيده كات. (٣١)

﴿الشائي والمريد﴾ ههردوو كيان دوو وشهى "مترادف" ن ,
وههينانيشيان ليرهدا بوته به روكييه به فهرموودهى خودا "ان الله يفعل
ما يريد" (٣٢) واته: به راستى خودا خواستى له سهر ههرچى بى دهيكات.

﴿ليس بعرض, ولا جسم, ولا جوهر﴾ خوداى گهوره عهرهض
نيه كه پيوستى به مه و صوفيك هه بى, وهكو رهنگى سپى يهتى
كه عاريسى كاغه زيك ده بيٽ!

وهجيسم وجه وهه رنيه ﴿ولا مصور, ولا محدود, ولا معدود﴾
خوداى گهوره خاوهنى ويته و شهكل نيه , وهك ويته ئاده ميزادو

(٣١) : مكتوباتى كاك ئهحمدهى شيخ ٥٢,٦٨/١ .

(٣٢) : سورة الحج : ١٤ .

دروستکراوهکانی تر، وهخاوهنی سنورو کۆتایی نیه، وهخاوهنی ژمارهوزۆری نیه یانی خاوهنی جیگای "الکمیات المتصلة" نیه وهک ههنازهکان وهخاوهنی جیگا "الکمیات المنفصلة" یش نیه وهک ئهوشته جیا جیا یانهی ژمیردراون ﴿و لا متبعض﴾ وهجیگای پارچهو بهش نیه ﴿و لا مترکب﴾ وهپیک نههینراوه لهچهند پارچهیهک .

﴿و لا متناه﴾ وه کۆتایی نیه ﴿و لا یوصف بالماهیة﴾ وهسف ناکریت به ماهیهت واته ناوتریت : ئهوهچییه، ئهوه چ رهگهزیکه، وهزاتی لهچ شتیك پیک هاتوو؟ ﴿و لا بالکیفیة﴾ وهچۆنیهتی نیه .

ولا متمكن في مكان

واته ناوتریت وایه وهتامهکهی وایه وهگهرماییهکهی وایه وهساردیهکهی وایه. ﴿ولا متمكن في مكان﴾ وه ثابت نیه لهجیگایهکدا خودا پیویستی بهجیگه شوین نیه وهک بلیین : خودا لهزهویدایه یا له ئاسمان دایه یا لهسهر عهرشه ، چونکه پهروهردگای عالم لهپیش ههموو شتیك ههبوو ئافهریندهی ههمووی دروستکراوهکانه و، کاتیك که ئهوه بووه مهکان جیگانهبووه. ^(٢٣)

پوونکردنهوهیهک : رای زاناکان سهبارهت بهو ئایهت و ههیدئانهی کهدهلآلهت دهکهن لهسهرجیسمی خودا : چهند ئایهت و ههیدئیک هاتوون که دهلالهت دهکهن لهسهر ئهوهی که خودا جیسمی هیه وهک دهست و چاوی روو قاچ و دابهزینی بۆ ئاسمان

(٢٣) : مکتوباتی کاک ئهحمدهی شیخ ١/٧٣، ٦٨، ٥٣

زاناکان لەو فەرمودانەدا بوون بەدوو مەزەهەب و پێیازەو

پێیازی یەكەم : پێیازی سپاڤەرن و هەوڵە كردنە بۆ عیلمی خودا. ﴿ تفویض ﴾ ئەوەش پێیازی "سلف" ه , كە هەندێكیان ئیمامی ئەبو حەنیفە , ئیمامی مالیک و ئیمامی ئەحمەدو ئیمامی شافعی و موخەممەدی كوری حەسەن و سەعدی كۆپی موغانی مەروزی و عەبدوللای كوری موبارەك و ئەبو موغان خالیدی كوری سولەیمان هاورێی سوفیانی ئەوری , و ئیسماعیلی كۆپی راهو , و موخەممەدی كۆپی ئیسماعیلی بوخاری , و ترمیزی و ئەبو داودی سەجستانی یە .

فەرموویانە: بێگومان هەر فەرمودەیەك كە هاتوو لەقورئان و حەدیثدا لەو بارەو ئەمە باوەر مان پێیەتی كە فەرمودەیی خودا پێغەمبەرە , وە نارۆینە خوارەو لەلێكدانەو و تەفسیر كردنیداو , تەئویلی ناكەین . وە فەرموویانە: خودا زاناتر بەوەی مەبەستیەتی , لەگەڵ ئەوەی باوەرمان وایە نەقی تەشبیە و لاشە دەكەن لەزاتی خودا ^(٣٤) , زۆریان فەرموویانە : (إقروا كما جاءت) واتە : باوەرپتان ببێت پێی وەك چۆن لای خوداوە هاتوو بێخوینەو , وە مەرۆن بۆ تەئویل و تەفسیرو لێكدانەویمان .

.....

بۆیە "ابن رشید" فەرموویەتی : "إن الصدر الأول إنما صار إلى الفضيلة الكاملة والتقوى , بإستعمال هذه الأقاويل , دون تأويلات فيها

(٣٤) : شرح العقيدة النسفية ل: ٦٨.

٢٥) واته : به راستی سه دهی یه کهم بویه به دهستان هینا ته وایه تی
که وری خودا په رستی به هوئی به کارهینانی فهرموده کان به بی "تاویل"
کردن تیا یاندا.

هه ره له بهرته مهیه ئیمامی مالیک بهم شیویه وه لای دایه وه کاتیک
پرسیاری لی کرا له باره ی "إستواء" فهرمووی : (الأستواء معلوم
والکيف مجهول . والسؤال عنها بدعة والأيمان به واجب) واته : وشه ی
"إستواء" زانراوه و چۆنیه تی نادیاره . پرسارکردن له باره یه وه
بیدعه یه و پیویسته باوه پرکردن پیی "

ریبازی دوهم : ریبازی "تاویل" ه , ئه ویش ریبازی "خلف" ه

له دوا ی ئه وه ی ئیسلام بلا و بویه وه , وه گه لیکی زۆر هاتنه ناو
ئیسلامه وه , که ئارای فله سه فی و بیرو باوه ری فارسی ته ئیسیری لی
خردبوون . ناچار بوون زانایانی "خلف" که "تاویل" ولیکدانه وه ی ئه
ووشانه بکه نه وه که باس له جهسته و لاشه ده کهن بۆ زاتی خودا ,
به لیکدانه وه یه که شیواو بیته بۆ زاتی خودا. (٢٦)

شیخ عیزه دینی کوپی عهبدو سه لام ده فهرمویت: "طريقة التأويل
بشرطها , اقربهما الى الحق" واته : ریگای "تاویل" ولیکدانه وه به
مه رجی خوئی , نزیکتریانه له راستی و حق , لیرده ا چه ند فهرموده یه کی
خودا و پیغه مبه ر (دروی خودای له سه ر بیته) که زانایانی "خلف" ته ئویل و لیکیان
اوه ته وه باسی ده کهین :

(٣٥) : اصول الدين الاسلامي ١/١١١.

(٣٦) : شرح العقيدة النسفية ل: ٦٩.

١-خودا ده‌فه‌رمویتی: "الرحمن على العرش استوی" (٣٧) ووشه‌ی "الاستواء" به‌مانا "الاستلاء والملك" ته‌ئویلیان کردووه واته: ئه‌و خودا میهره‌بانه که ده‌سه‌لاتی عهرشی داگیر کردووه له‌ژووری هه‌موو ئاسمانه‌کان .

٢-خودا ده‌فه‌رمویتی: ﴿وَجَاء رَبُّكَ﴾ (٣٨) واته : (و جاء امرُؤُكَ) فره‌مانی په‌روه‌ردگاری تو هاته خواره‌وه .

ولا یجری عَینِه زمان

٣-پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرینت) ده‌فه‌رمویتی: (اذا قاتل احدکم اخاه فلیجتنب الوجه، فان الله خلق آدم علی صورته). (٣٩) مه‌به‌ست به "صورة" خووه له‌بیستن و بینین و ژیان وزانین. واته کاتی‌ک یه‌کی‌ک له‌ئیه‌و شه‌ری کرد له‌گه‌ل براکه‌یدابا خوی بیاری‌زی‌ت له‌لیدانی دهم و چاوی به‌راستی خودا ئاده‌می دروست کردووه له‌سه‌ر صیفه‌ت و خوی خوی.

١- خودا ده‌فه‌رمویتی: "وَبَقِيَ وَجْه رَبِّكَ" (٤٠)، ووشه‌ی "وجه" به‌مانای "ذات" لیکیان داوه‌ته‌وه واته: زاتی خودای تو ده‌مینی‌ته‌وه وله‌ناو ناچی‌ت .

(٣٧) : سورة طه : ٥.

(٣٨) : سورة الفجر : ٢٢ .

(٣٩) : رواه الشيخان و احمد.

(٤٠) : سورة الرحمن: ٢٧ .

٥- خودا دهفه رمویت: ﴿يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ﴾^(٤١). وشه ی
 "د" به مانا (قدرة) لیکیان داوه ته وه^{٤٢} واته: هیژو توانای خودا
 هه سه روی دهستی نهواندایه.

﴿وَلَا يَجْرِي عَلَيْهِ زَمَانٌ﴾ به سه ر خوادا زه مان و کات نایهت, خودای
 هه وه له زه ماندا ذییه, رابووردوو و ئیستا و ئاینده ی بوّنی
 هه, که وابوو هه رگیز نابیت بلّین: خودا له زه مان دایه,

یاله مه کان دایه, ده بیّت بلّین: خودا له پیش نه ماندها بووه و له
 اش دروستکردنی نه مانهش له گه ل بوونی مه کان و زه مان دا هه یه
 وه کو له پیش زه مان و مه کان دا هه بووه.

زانایانی ئایینی بوّ چه سپاندنی نه وه ی خودا له زه مان دا ذییه
 هه, لّین: زه مان شتی که هه می شه تازه ده بیته وه, نه و شتانه ی پی دیاری
 هه, کریت که گۆرانیان به سه ردا دیت, که مادام خودای گه وه گۆرانی
 به سه ردا نایهت, په یوه ندی به زه مانه وه ذییه و له زه ماندا ذییه^(٤٣)

وَلَا يَشْبَهُهُ شَيْءٌ وَلَا يَخْرُجُ عَنْ عِلْمِهِ وَقُدْرَتِهِ شَيْءٌ

زانای پایه به رزی خواناس سه ید عه بدورحیم مه وه ی له
 اخذیه ﴿دا دهفه رمویت: - هَذَا تَعَالَى اللَّهُ عَنِ زَمَانٍ
 مِنْ حَيْثُ، جِهَةً أَوْ مَكَانٍ

(٤١): سورة الفتح: ١١.

(٤٢): اصول الدين الاسلامی ١/١١٦, ١١٥, ١١٤.

(٤٣): مکتوباتی کاک نه حمه دی شیخ ١/٦٢, ٦١.

عز ان يكون عرضا بحت بري وليس بالجسم
ولا بالجوهر^(٤٤)

خودا بهرزو بیگه رده لهوهی کات بروات به سه ریدار، وه بیگه رده
له شوین داگیر کردن و روو و جیگا ، خودا بهرزو بیگه رده لهوهی
عهرض بیت وه خودا لاشه و جهوه ر نیه ههروه ها ده فره مویت .

متی "متی" حتی اتی علیه من این "این" یفتمی
إلیه^(٤٥)

چ کاتیك بییت ئه و کاته بو زاتی خودا بو بییت وه تا بییت به سه ر
زاتی خودا دا ، له چ جیگایه کدا بو بییت تا ئه و جیگایه نیه سبت بدرییت بو
لای و پرسیار بکریت لییه وه ﴿ولا یشبهه شیء﴾ هیچ شتیك هاو
وینیهی زاتی خودا نیه ، وهك خودا ده فره مویت ﴿لیس کمثله شیء﴾
﴿واته: هیچ شتیك له خودا ناچییت . وه ماموستانا عبدالکریم
ده فره مویت^(٤٦) .

بزانى خودا ووجوودی حقه قه دیم و باقى ته نه ای
موظله قه

خوی به خووی بووهو، هه روا ئه مینى نه مایه یری ئه و هیچ کس
نامینى

(٤٤) :الوسلة في شرح الفضيلة ص ٤٧٨ .

(٤٥) : الوسلة في شرح الفضيلة ص ٤٧٨ .

(٤٦) : سورة الشورى : ١١ .

(٤٧) : سره جاوهی ئایین : ١٠ و ٩ .

بى مىثلۆ شەرىك , بى ضىد و پەيوەند بى ڧاىك و بى باب , بى ژن و
لەرزەند

حاكمە بۆ ئۆزەرزەم بۆ سەماوات خالقە لە بۆ ھەموو
مەخلوقات

نە جەوھەر , نە جىسم نەوھكو عەرەض نە ئەبى بە جى ى حادىثە و
مەرەض

جىھە ت و جىگا بۆ زاتى نىيە زاتى لە ئەرۆ و سوبجەى
بەرى يە

﴿ولا يخرج عن علمه وقدرته شيء﴾ ھىچ شتێك لە زانىارى و توانای
خودا دەرناچىت , واتە: بە راستى خودای گەرە زانایە بە ھەموو
زانراوەکان بە جوژنى و کوللیەکانى , وە توانای ھىيە .

وله صفات أزلية قائمة بذاته تعالى .وهي لا هو ولا غيره

بهسهره موو شتيك تاك بيت يان چەند ژماره يەك بيت بههيز بيت
يان بههيز بيت ، بهپچه وانهي فەلا سيفه كان وهك فارابي و ئين و روشد
و ئين و سينا ده لين: خوداي گهوره زانايه بهكوللي هه موو شتيك ،
وه زانا نيه به جوزئيات بو نموونه : خودا زانايه به بوني زهيد وه نازانيت
به ده رچوون و هاتنه ژوور و جو له و وهستان.^(۱)

خوداي ده فەرمويت: ﴿والله بكل شيء عليم﴾ سورة الحجرات : ١٦
خودا به هه موو شتيك زانايه .

وه هه روه ها ده فەرمويت: ﴿وهو على كل شيء قدير﴾ : سورة
الملك : ١ واته : خودا بهسهره موو شتيكدا به توانايه .

﴿وله صفات أزلية قائمة بذاته تعالى﴾ بو ذاتي خودا هه يه چەند
صيفاتيكي نه زهلي وه ستاو به ذاتي خو به وه و پيوستى به غه يري
خوي نيه .

﴿وهي لا هو ولا غيره﴾ نه صيفاتانه نه عه يني ذاتي خودايه و نه غه يري
زاتي خودايشه به لكو نه صيفاتانه زيادن له سهر زات . واته : به راستي
هه موو له زات و صيفاتي خودا ته صهور ناكريت جيا بو نه وه يه كيكيان
له ي تريان له رووي بو نه وه , با تيگه يشتنى ذاتي خودا جگه
تيگه يشتنى صيفات بيت . نه وه ي كه وتمان سه رناكي شيت بو ته ده دودو
زوريه تي , له بهر نه وه ي غه يري به نيه له نيوان زات و صيفاتدا . واته :

(٤٨) : شرح العقيدة النسفية : ٧٧ .

زاتی خودا غەیری صیفاتى خودانىە , وەجیا نابنەوہ لەیەك
وہناگوازیڤنەوہ. ^(١)

زاناکان لە لیکدانەوہو تەفسیری صیفاتى مەعانیدا بەم شیوہی لای
خوارەوہ دواون:

یەكەم: جومھوری ئەشاعیرە و ماتوریدیە دەلێن : بى گومان
خودا بیسەرە بەصیفەتێك كەناوېبریت بەبیستن , وە بینەرە بەصیفەتێك
كەناوېبریت بەبینین....

.....

دووەم: مەزھەبى موعتەزىلە و فەلاسیفە و ئیمامیە نەفى ئەو
صیفاتە زیادانە دەكەن لەزاتى خودا. (خودا) زانایە بەزات بەبى
زانبارى, بەتوانایە بەزات بەبى توانا. دەلێن بەراستى ئەوہى قەدیم بىت
زاتىكى تەنھا قەدیمە , دروست نیە چەسپاندنى چەند زاتىكى قەدیم .
سێیەم: دەلێن : بەراستى خودا چەند صیفاتىكى ھىە بەلام
حادیثن, وقەدیم نین لەگەل زاتى خودادا.

ئیمە دەلێن : بەراستى ئەو صیفاتانە عەینى زاتى خودا نییە و
غەیری زاتىشى نییە , بۆیە عەینى زاتى خودا نییە , ئەگەر عەینى
زاتى خودا بىت ئەوہ بە پێویست دەگەریت یەك بوونى زات و ئەو
وہصفەش كە وەستاوہ پێیەوہ . وە بەپێویست دەگەریت ھاومانە

(ترادف) له نڻوان ناو و وهصف دا ئهوهش مهحاله .وه لهبهه ئهوهى ئهم صيفاتانه غهبرى زاتى خودا بن يا دهبيت خوڤان بهخوڤانهوه وهستا بن يا بهغهيرهوه، وهستانيان به خوڤانهوه دهردهكهويت بهتاله لهبههئهوهى صيفهت بهشتيكهوه نهبيت ناوهستيت .

يا دهبيت وهستا بيت بهغهبرى زاتى خوداوه ، ئهوهى بهپويست دهگهريئت وهصف دارکردنى غهبر بهزاتى خوداوه وه غهبرى زاتى خوداش نهبيت ئهمه نامۆ نيه.

بۆ نمونه دهستی خالید نهزاتی خالیده وهنهغهبرى خالیده لهبهه ئهوهى پارچهيهکيهتى ^(٢) ، ئيبنوتهيميه دهفرمويت : بهراستى چهسپاندنى زيندو و زانا و خاوهرن حیکمهت و بيسهرو بينهر بهبى ژيان و زانين و توانا و حیکمهت و بيستن و بينين موکابهريه ^(٣) بۆعهقل ، وهك چهسپاندنى نوڤژکهر بهبى نوڤژ روژوگر بهبى روژوو وهستاو بى وهستان ^(٤) .

(٥٠) : شرح العقيدة النسفية: ٨٣.

(٥١) : پيناسهى مكارهه: "منازعة في الكلام لإسكات الخصم لا لإظهار الصواب" گلنبوى

أداب ص: ١٢٢ اسماعيل الكلوى . حاشية قهره داغى واته : بهگزييهك چون له قسه دا بۆ بۆردانى بهراميهه نهك دهرخستنى راستى .

(٥٢) : أصول الدين الاسلامي . ١٢٩/١ .

وهي العلم، والقدرة، والحياة، والقوة، والسمع، والبصر،
والأرادة، والمشية، والفعل والتخليق،

(وهي العلم) صفاتي ئەزەلی بۆ زاتی خودا، یەکەم: (زانست)
ه، واتە: خودای گەورە لە ئەزەلەو هەتا ئەبەد هەرچی هەیە و هەرچی
دەبێت بە هەمووی دەزانێت.

(والقدرة) توانا، واتە: خودای گەورە دەسەلاتی بە سەر هەموو
مومکیناتدا هەیە، ئەرزو ئاسمان و هەرچی لەوان دا هەیە لە ژێر تواناو
دەسەلاتی ئەو دایە.

(والحياة) زیندوو، واتە: خودای گەورە زیندوو، بە زیندوو یەتی
یەک کە پەيوەندی بە مەزاج و لەشەوێ و هەرگیز نابێتەو.

(والقوة) بە مانا توانایە، (والسمع) بیستن، واتە: خودای گەورە
هەموو دەنگێک دەبیسێت، لە دوور یا لە نزیک، بۆ خودای گەورە دوور
نزیکی نیه. (والبصر) بینین، واتە: هەر شتێک هەبێت، کەم و زۆر، بچوک
و گەورە، خودای گەورە دەبینێت. (والارادة) خواست،
واتە: هەر شتێک خواستی خودای لە سەر بێت دەبێت، هەرچی خواستی
ئەوی لە سەر نەبێت نابێت. (والمشيئة) بە مانا خواستە، (الفعل
والتخليق)^(٥).

هەردوکیان و (الایجاد والأحداث والأختراع) چەند ناویکی هاومانان
بە مانا دەرکردنی نەبوون. لە نەبوونەو بۆ بوون.

(٥٣): أصول الدين الاسلامي . ١٢٩/١ .

والترزیک , والکلام

(والترزیک) رزق و رۆزی دان بۆ که سیك له ژيان داییت^(١).
والکلام) وتووێژکردن . واته: خودای گهواره قسه له گهل پیغه مبه رانی
خویدا دهکات,

هه ندیک له زانیانی کهلام صیفاتى خودایان دابهش کردووه بۆ سى
بهش :-

یه کهم : صیفته تى نهفسى که " وجود " ه واته: بوون.

دووهم : " صیفاتى سلبيه " که پینچ صیفته ته:-

١- صیفته تى " قدم " ه , واتای " قدم " ئه وه یه که نه بوون پیش
بوونی نه که وتوو و هه ربوو و کاتیک نه بووه که خودای گهواره نه بووی.
٢- صیفته تى بقاء, واته: کاتیک نابیت که خودای گهواره نه بیت و
هه میشه ده بیت .

٣- صیفته تى " مخالفة الحوادث " , واته : زاتى خودای گهواره
له هیچ زاتیک ناچیت سیفته تى له سیفته تى کهس ناچیت.

٤- صیفته تى " قیام بالذات " ه , واته: خودای گهواره خۆی به خۆی
هه یه و پێویستی به هیچ کهسیك و هیچ شتیک نه .

٥- صیفته تى " الوجدانية " ه, ته نهایی یه, واته: خودای گهواره
یهک زاته و زاتیکى تر نه له گه لیاو صیفته ته کانی هه بۆ ئه ون و , کهس
له و صیفته تانه دا هاو به شى نه .

سییه م : صیفاتى مه عانى که جهوت صیفته ته:-

(٥٤) : شرح العقيدة النسفية : ٨٤ .

١- حیات ٢- عیلم ٣- ئیراده ٤- قودرەت ٥- سەمع ٦- بەصر

٧- کەلام

٦- وەزائەکان جیاوازییان هەیه لەصیفەتی (تکوین) دا .^(٧)

مامۆستا مەلا عەبدولکەریم لەبارەی صیفاتێ مەعانیەو

دەفەر مویّت:

صیفاتێ حەوتن قەدیمن وەک ذات خاریجن لەدەقێ عەقڵی
مەخلوقات

لە ذاتی ئاکێ حەق جیانیان بوون و هەن و نەبی
هەر ببن

حیات و عیلم و ئیرادەو قودرەت سەمع و بەصرو
کەلام بەصیحت

زیندووی و زانی و مەیل و توانین بیستن و بینین
طفووطوێ شیرین^(٨).

وهو متکلم بکلام هو صفة له اُزلية ليس من جنس الحروف

والاصوات , وهو صفة منافية للسكوت والآفة , والله تعالى متکلم بها

أمرناه مخبر

(وهو متکلم) خودای گەورە قسەدەکات (بکلام) بەقسەیهک (هو

صفة وله اُزلية) قسەکردن صیفەتی ئەزلیە بۆ خودا (ليس من جنس

الحروف والاصوات) لەرەگەزی پیت و دەنگەکان نییە (وهو صيغة منا

(٥٥) :أصول الدين الإسلامي ج ١ ، ص ١٠١ .

(٥٦) : سەرچاوەی ثابین : ١٠ و ١١ .

فیه لاسکوت والافه) قسه کردنی خودا صیفه تیکه پیچه وانیه بۆ
بیده نگى و ئافات و خهوش و نهخوشى نهفسى

(والله تعالى متکلم بها امرناه مخبر) خودای گهوره بهو گوفتارییهی
فهрман ده داو قه دهغه ده کاو هه والیش ده دا .

که لام صیفه تیکى نه زه لییه ده رپه رپوه به زمانى عه ره بی که ناو
ده بریت به قورئان وه به زمانى سوره ییانی به زه بور وه به زمانى یۆنانى
به ئینجل , وه به زمانى عیبرانى به تهورات .

زانایانى موته که لیم له که لامى خودادا جیاوازییان هیه بهم
شیوه یه لای خواره وه :

یه که م : نه هلی سوننهت که هه ندیکیان نه شاعیره و ماتوریدییه ن
ده لێن : که لامى خودا دوو جوړه :

جوړی یه که م : که لامى نهفسى : (که لامى حه قیقه ته) لیك
ده دریته وه به چه ند فوشه یه که له ره گه زى دهنگ و پیته کان نى یه ,
به لکو صیفه تی نه زه لییه وه ستاوه به زاتى خودا وه قه دیمه , مونافیه بۆ
بى دهنگى و ئافات و خهوش و نهخوشى نهفسى وهك له لال و مندالدا
دهست ده که ویت , بهو که لامه نه مر و نه هى و هه ول ده دات و جگه
له مانه ش.

ئه م که لامه قه دیمه له بهر نه وه قه دهغه یه وه ستانى حادیث به زاتى
خودا وه که لامى نهفسى وه ستاوه به زاتى خودا وه , وه عیبادهت و عیلم
و ئیراده نیه . که لامى خودا کو تایى نیه وهك زانیاری^(۹) .

لهجیگای فێرکردن نهبیّت , له بهر ئهوهی کهم جاریک گومان دهبریت قورئان بهواتهیه کهلامی خودا مهخلوقه .

هر بههۆی ئهوهوه بوو ئیمامی ئهحمده و شهعبی و بوخاری و عیسای کوری دینار کهوتنه ئه تاقی کردنهوه .

دووهم : موختهزیهل و شیعیهی ئیمامیه دهلێن : کهلامی خودا پێک هاتوه له پیت و دهنگهکان بهلام ئهوهنده هیه نه وهستاوه بهزاتی خوداوه , به لکو خودا دروستی کردوه له (لوح المحفوظ) یا له جبریل یا له پیغه مبهردا (سرودی خوی له سربیت) , ئهوه کهلامه حادیثه , وه ئهوه مهحاله له سه زاتی خودا . (١٢)

والقران کلام الله تعالى غیر مخلوق وهو مكتوب في مصاحفنا محفوظ في قلوبنا مقروء بالسنننا مسموع بأذاننا غیر حال فیها

سێیهم : موپته دیعهی ههنا بیله دهلێن : کهلامی خودا بریتی یه له پیت و دهنگهکان , وه وهستاو بهزاتی خوداوه , وه قه دیمه ههتا هه ندیکیان له نه زانیدا پوشتونه ته خواره وه دهلێن پیت و بهرگی قورئان قه دهغهیه , ئه گهر چی له پووی پیزگرتن له قورئانی شه وه بیّت , قسه یه کی به تاله .

چوارهم : کهرامیهیه هاودهنگن له گه له ههنا بیله کاندایه وهی کهلامی خودا بریتی یه له پیت و دهنگهکان , بهلام ئهوهنده هیه ناوی ده بن به فهرموده ی خودا و به حادیثی له قه له می دهن , وه دهلێن : وهستاو

بهزاتی خوداوه له بهر ئه وهی لای ئه وان دروسته وهستانی هه وادیث , بهزاتی خوداوه كه وتهیه کی به تاله , له بهر ئه وه هه رشتی^{١٣} حادیثی پێوه بوهستی^{١٣} ئه وه حادیثه , وه چه سپاوه خودا قه دیمه .

(والقران كلام الله تعالى غير مخلوق) قورئان فهرمودهی خودای كه وریه مه خلو ق نیه . (وهو مكتوب في مصاحفنا) قورئان كه لامی خودایه نوسراوه ته وه له ناو په راوه كانماندا , (محفوظ في قلوبنا مقروء بالسنتنا) پارێزراوه له دلماندا , و خویندراوه ته وه به زمانمان , (مسموع باذاننا) به گویمان بیسراوه (غير حال فيها) نه فسی قورئانه كه نیه له گوێچه ماندا , به لكو قورئان مانا و هاوینه یه تی كه وه ستاوه بهزاتی خوداوه .

وهك دهوتریت بۆ نمونه ئاگر جه وه ره یکی سوتینه ره , به زمان باس ده کریت و به قه له م ده نوسریت وه به پێویست ناگه ریت به باس کردن و نویسنی بونی هه قیقه تی ئاگر ده نگ و سوتانه که ی ده ست بکه ویت . واته : هه رکه س باسی ئاگری کرد یا نوی گه رمایی ئاگره که ی پی بگات^{١٤} .

ئیمه دهی چه سپینین بۆ شتیك چوار بوون (وجود) وجود له عه یندا وجود له ئه زه اندا و وجود له عیباره تدا وجود له نویسندا , بۆ نمونه ناگر .

(٦١) : اصول الدين الاسلامي ١٤٧/١

(٦٢) : شرح العقائد النسفية : ٨٩ وشرح الرمضان أفندي : ١٤٥

وجودی عهینی ئاگر حهقیقهت و جهوهههه سوئینهه
خاریجیه کهیه تی .

.....

وجودی زیهنی ئاگر وینه کهیه تی لهزیهندا .
وجودی عیبارهتی ئاگر ووتنی ووشهی ئاگره
وجودی نویسنی ئاگر نهفسی ووشهی (ئاگر) ه
وجوده عهینی که حهقیقهته کهیه تی ئهوی تری بهلگهیه لهسههه و
نهفسی ئاگره که نیه , نهگهه ئاگره که بویه دهبویه ئهه کهسهی بیوتایه
(ئاگر) زمانی بسوتایه, وهکاغهزه که بسوتایه لهکاتی نویسندا .
که وابوو سی ووجوده که بهلگهه لهسهه یه که مه که که
وجوده حهقیقهته کهیه , نویسنی ئاگر بهلگهیه لهسهه عیبارهته که ,
وهعیبارهته که بهلگهیه لهسهه ئهوی لهزیهن دایه , وهئهوی لهزیهن
دایه بهلگهیه لهسهه ئهوی له حهقیقهت دایه که عهینه که ی ئاگره
سوئینهه کهیه .

دووباره که لام چوار بوون (وجود) ی هیه .

- ١ - وجودی عهینی - که لامه نهزهلیه کهیه وهستاوه بهزاتی خوداوه .
- ٢ - وجودی زیهنی - ئهوهیه پارێزراوه له زیهن و خهیاڵدا .
- ٣ - وجودی عیبارهتی - ئهوهیه که خوئینهه که قسهی پێدهکات
لهکاتی خوئینهه وهدا.
- ٤ - وجودی کتایی - ئهوهیه دهنوسریتته وه لهلایههه ی پهراوه که دا .

ئیمه دهلین وجودی یه کهم - کههینی یه - ئهوه صیفهتی خودایه و
 قه دیمه و مه خلوک نیه. ئه هلی سوننهت و جه ماعت ده فرموی : کهلام
 صیفهتی ئه زهلییه وه ستاره به زاتی خوداره حادیث نیه و نه وه ستاره
 به غهیری خوییه .

به لام موخته زیله سه ریچی ئه مه ده کهن ثابتی نا کهن صیفهتی کهلام
 بوزاتی خودا, ده لین خودا قسه ده کات به و قسه یه که دروستی کردوه
 له غهیری خویدا .

ئهم جیاوازییه که دروست بووه له سه ره ئه وه بوو ئایا قورئان قه دیمه
 یان مه خلوکه ؟ ئهم مه سئله ناو براوه به " مسئله خلق القرآن "
 به هوییه و فیتنه یه کی گه وه به ریابووه له نیوان موسولماناندا
 له سه رده می مه ئموی , کومه لیکی زور له زانابه رزه کان کوژران و
 والتکوین صفة ازلیة وهو تکوینہ للعالم ولكل جزئ من أجزائه
 وقت وجوده وهو غیر المکون عندنا

سزادران و به ند کران له سه ره ئه وه ی قایل نه بوون قورئان مه خلوکه,
 له وانه ئیمامی ئه حمه دو غهیری ئه و .

ده گیرنه وه که چه وسه د زانای به رز کوژران له سه ره ئه وه ی دانیان
 پیدایه نا که قورئان مه خلوکه. ئیمامی شافعی رزگاری بوو له و تاقی
 کردنه وه و ریششت بو میصر . ده گیرنه وه زوریان له ئیمامی شافعی
 کرد له سه ره ووتنی خه لقی قورئان یا کوشتن , ئه ویش ئامازه ی کرد بو
 چوار په نجه ی دهستی راستی , ته ورات و ئینجیل و زه بوو قورئانی پی

ژمارد و فهرموی : ئەو چوارە مەخلوقن ، ئاماژەو مەبەستی هەر چوار
پەنجەکەى بوو ئەک هەرچوار پەرتوکهکە ،

ئەوانیش و تێگەیشتن مەبەستی چوار پەرتوکهکەى ، رزگارى بوو
لەکوشتن^(١٥) . مەولهوى خودای لى رازى بىت لەم بارەىوە دەفهرمویت :
ثُمَّ الْكَلَامُ وَصَفَ أَزْلَى قَاتِمَ بَذَاتِ
رَبِّنَا الْعَلَى

لەبەر و دواو تەجەززی و عەدەد - لەحەرف و لەصەوت پاک
و موجهەرەد

وەصفیكى ئەفسى و پاکیزە و قودسى - موناڤى سکوت ئافەتى
ئەفسى^(١٦)

(والتكوين) دەرکردنى ئەبوون لەنەبوونهوه بۆ بوون (صفة أزلية)
سیفەتێكى ئەزەلییه بۆ زاتى خودا (وهو تكوينه للعالم) ئەوەش
دروست کردنیەتى بۆ جیهان (ولكل جزء من أجزاءه) وەبۆ هەموو
پارچەیهك لە پارچەکانیدا (وقت وجوده) لەکاتى بوونیدا (وهو غير المكون
عندنا) (تەکوین غەیری جیهان و پارچەکانیەتى لای ئێمە کە
ئەشعەرییه . دووئیمامى ئەهلى سوننەت و جەماعەت لەگەل سیفاتى
مەعانى پیشودا ، هەر یەکى سیفەتێكى هەشتەمیان زیاد کردووه :
شیخ (أبو الحسن) ئەشعەرى خودای لى رازى بىت فەرموویەتى بەقاء
سیفەتى هەشتەمه ، واتە : مانەوهى هەتا هەتایی بى ئەبوون .

(٦٣) : شرح العقيدة النسفية : ٨٨ ، ٨٩ ، ٩٠ .

(٦٤) : عقيدهى مرضية : ٢٣٣ .

ورؤية الله تعالى جائزة في العقل وواجبة في النقل بإيجاب رؤية المؤمنين الله تعالى في الدار الآخرة فيرى لافي مكان ولاعلى جهة من مقابلة أو اتصال شعاع أو ثبوت مسافة بين الراي وبين الله تعالى

شيخ (أبو منصور) ي ماتوريديش دهفهرمويت : تهكوين صيفهتي ههشتهمه كهواته ي دروست كردن وداهيناني ههواديشه ههركام لهكاتي خويدا . ثم دوو نيمامه ههريهكه ي لهوان ثم صيفهتي زيادي كردوو بهصيفهتي وجودي و ثابتي داههنييت بو زاتي " واجب الوجود " .

بهلام زورتري ئههلي سوننهت و جهماعهت هيچ كام لهم دووسيفهتانهيان بهصيفهتي وجودي دانهناوهو ووتويانهصيفهتي بهقا لهصيفهته سهلبيهكانه واته : (عدم الفناء) و, تهكوين لهصيفهتي ئيضافيهكانه . وهمهولهويش دهفهرمويت :

ئهشعري فهرمووي : بهقاههشتهمين شيخ ئهبو مونصور فهرمووي : تهكوين

تهكوين لهلاي ثم , بهقا لهلاي ئهه وهصفي وجودين ئههما تو مهشهو

حق واته : بهقا لهسهلبى ياته تكوين لهجومهلي ئيضافى ياته^(١٧) .

(ورؤية الله تعالى) بينيني زاتي خودا (جائزة في العقل) دروسته لهلاي عقل . واته : عقل كاتيک ريگه ي بدهيت حوكم نادات

به قه ده غه کردنی بینینی زاتی خودا مادام به لگه یه نه بیئت له سه ره
قه ده غه کردن .

(وَاجِبَةٌ فِي النُّقْلِ) چه سپاوه و رووی داوه له به لگه ی سه معی (قرآن و سنه) (بِإِجَابِ رُؤْيَا الْمُؤْمِنِينَ اللَّهُ تَعَالَى فِي دَارِ الْآخِرَةِ) به پیویست گهرانی بینینی زاتی خودا بو موسولمانان له روژی دوا ییدا ، (فَيَرَى لَا فِي مَكَانٍ) ده بینریت نه له جیگه دا (وَلَا عَلَى جِهَةٍ) وه نه له هیچ روویه که وه ، (مِنْ مُقَابَلَةٍ) نه له به رامبه ره (أَوْ إِتِّصَالَ شَعَاعٍ) یا به گه شتنی تیشک .

(أَوْ ثُبُوتُ مَسَافَةِ بَيْنِ الرَّأْيِ وَبَيْنِ اللَّهِ تَعَالَى) یا چه سپاندنی ماوه ی دووری یا نزیک ی له نیوان بینه رو نیوان زاتی خودا دا .

.....

ئه هلی سوننه ت و جهامه ت بر وایان وایه دروسته بینینی زاتی
خودا به چاو به به لگه ی عه قلی و نه قلی .
۱- به لگه ی عه قلی :-

به راستی ئیمه جیسم و عه ره ض ده بینین له سه ره بنچیه ی
وه صفیه تی به بوونه وه ، ئه گه ره نه بوویت ناگونجیت بیبینی ، له به ره
ئه وه ی ئیتیفاقی له سه ره نه بوو نابینریت ، بوون هویه بو دروستی شت
، هه رشتی دروسته بینینی وه گومان له وه دانیه که زاتی خودا مه وجوده
که وه بوو دروسته ببینری ، ناگونجی بو ئیمه قه ده غه ی بکهین مه گه ره
کاتیك چه سپاوه بیئت بو ئیمه بوون هویه بیئت له دروستی بینینی که

بگونجیت و بهس یا قه دهغه بیت له رووی پیویستی یهوه وه ئه مه ده چه سپیت ، ئه وه هویه که ده مینیت هوه له سه ر گشتیه تی خوی . ئه گهر ووتیان : تام و بۆ مه وجودن بۆچی نابینرین؟ ده لێن : نه بینن قه ده غه نه له لایه ن عه قله وه ، به لکو خودا له ئاده میزاد دا توانای بینینیانی دروست نه کرد وه .^(۱۸)

۲- هه ندیک له خاوه ن ده رک یاته کان (کشف) فه رموویانه : به راستی خودا خوی ده رده خات بۆ ئه هلی به هه شت ده یبینن له په رده ی صیفا ته کانیدا ، چونکه توانایان نیه خودا ببینن به بی په رده .
نیامی غه زالی ده فه رمویت : بی گومان بینینی زاتی خودا جوړه ده رکه وتن و زانیارییه که .^(۱۹)

۳- ئه گهر بینینی خودا دروست نه بوایه بۆ چی هه زه ته ی موسا له کاتی خۆیدا له سه ر کئوی طور داوای له خودا کرد و فه رموی : ﴿رَبِّی اَرْنِی اَنْظُرْ اِلَیْکَ﴾ ئاخۆ خودای گه وره له وه لامی موسا فه رموی : ﴿لَنْ اَرِیْکَ﴾ واته : هه رگیز خۆمت پێشان ناده م ؟ یا فه رموی ﴿لَنْ اَرِیْکَ﴾ واته : هه رگیز نابینریم ؟ نه خیر خودا هیچ کام له مانه ی نه فه رموو ، به لکو به ﴿لَنْ تَرَانِی﴾ سوژه تی الاعراف ئایه ۱۴۳ .

وه لامی دایه وه ، واته تۆ به م بارودۆخو شیوه ی ماددی یه وه من نابینی ، راوهسته

(۱۶) : شرح العقيدة النسفية : ۹۷ .

(۱۷) : شرح العقائد : ۱۳۰

﴿٢٦﴾ واته : ئه‌ی مالیک داوا له‌خودای خۆت بکه بافه‌رمانی له‌ناوبردنی
هه‌میشه‌یی بدا و له‌م سزایه‌ رزگارین .

وه‌فه‌رموده‌ی : ﴿يَالَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ﴾ ﴿٢٧﴾ واته : خۆزگه‌ ئه‌و
مردنه‌ که‌مردم هه‌رئه‌وه‌ بوايه‌و ئیتر دوا‌ی ئه‌وه‌ زیندوو نه‌کرایه‌مه‌وه‌.

٣- جو‌له‌ نه‌کردنی کێوه‌کان مه‌به‌ست نیه‌ له‌زاهیری ئایه‌ته‌که‌دا.

مه‌حوی شاعیرش ده‌فه‌رموی و ئیسه‌باتی بینین ده‌کات بۆ هه‌زیه‌تی
محمد (صلی الله علیه و سلم) :

که‌لیم (ارنی) که‌ فه‌رموو هه‌ر جوابی (لن ترانی) ی دی

موشه‌ره‌ف بۆ موچه‌مه‌د بێ ته‌له‌ب به‌و مه‌رتبه‌ و شانه‌

عوروجی عیسه‌وی ئاسمان و شه‌مسی عاله‌م بو

عوروجی ئه‌حمه‌دی تا (لامکان) و شه‌مسی جانانه‌ ﴿٢٨﴾ .

وَاللّٰهُ تَعَالٰی لِأَفْعَالِ الْعِبَادِ مِنَ الْكُفْرِ وَالْإِيمَانِ وَالطَّاعَةِ وَالْعَصِيَانِ وَهِيَ كُلُّهَا بِإِرَادَتِهِ وَمَشِيئَتِهِ وَحُكْمِهِ وَقَضِيَّتِهِ وَتَقْدِيرِهِ

(وَاللّٰهُ تَعَالٰی خَالِقُ الْأَفْعَالِ الْعِبَادِ) خودای گه‌وره‌ دروستکاره‌ بۆ

کرداری به‌نده‌کانی له‌فریشته‌و ئاده‌میزادو په‌ری و گیاندارانی تر ،
دروست کاری تریان نیه‌ جگه‌ له‌زاتی خودا ئه‌مه‌ مه‌زه‌بی هاوێکانی

(٧٤) : سورة الزخرف : ٧٧

(٧٥) : سورة الحاقة : ٢٧

(٧٦) : دیوانی مه‌حوی لاپه‌ره‌ ٤٣٤ .

پێغه‌مبەرە (مردوی خۆی لە سەربێت) . (من الکفر والایمان والطاعة والعصیان) لە کوفرو ئیمان و گۆڕاڵیەلی کردن "طاعة" و بیگۆیی . (وهي بإرادته ومشيئته ,) کرداری بەنده‌کان هه‌مووی به‌خواستی خودایه , (وحکمه) به‌فرمانی بوون له لایه‌ن زاتی خوداوه‌یه (وقضیته) به‌قه‌زای خودایه , (وتقديره) به‌دیاری کردنی , هه‌موو دروستکراویکی به‌دیاری کردنی خۆی که‌ده‌ست ده‌که‌وێت له‌جوانی و ناشیرینی و قازانجو زیان وه‌ئه‌وه‌ی چوار ده‌وری داوه‌ له‌کات و جیگاوه‌ ئه‌وه‌ی ده‌چێته‌ سه‌ری له‌پاداشت و تۆله .

جه‌برییه‌ ده‌لێن : مرو‌ف زۆر لی‌کراوه‌ به‌کرده‌وه‌کانی له‌هه‌ستان و دانیشتن و رو‌یشتن و عیباده‌تو جگه‌ له‌مانه‌ش ئاره‌زووی بو‌ نیه‌ هه‌موو ئه‌مریک ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ بو‌ خواستی خودا له‌ هه‌موو کرداری مرو‌فدا . به‌لگه‌ش دێننه‌وه‌ به‌فرموده‌ی خودا : ﴿ هو الذي يصوركم في الارحام كيف يشاء ﴾^(٢٩) واته : ئه‌و خودا خودایه‌کی وایه‌ ته‌صویر تان ده‌کات و په‌یکه‌ردارتان ده‌کات له‌ناو مندالدا‌ندا له‌ناو سکی دایکه‌دا هه‌ر چۆنیک خواستی هه‌بی‌ت , جوان بی‌ت یان ناشیرین . وه‌هه‌روه‌ها خودا ده‌فرمو‌یت : ﴿ وربك يخلق مايشاء ويختار ماكان له الخير ﴾^(٣٠) واته : خودای تو دروستت ده‌کاو ئیجادات ده‌کات ئه‌وه‌ی خواستی خۆی بی‌ت و هه‌له‌ده‌بژێریت ئه‌وه‌ی به‌ه‌و‌یت بی‌کات , وه‌هه‌رگیز نه‌بو‌وه‌و ناب‌یت بو‌که‌سی له‌ په‌ری و ئاده‌میزاد و فریشته‌ مافی هه‌لبژاردن به‌سه‌ر خودادا بده‌ن .

(٧٧) : سورة ال عمران : ٦

(٧٨) : سورة القصص : ٦٣

وهلام دهدریتهوه لهسهری : بهراستی ئهم رایه سهر دهکشیت بۆ
وهستانی ههموو روولینانیکی شهرعی لهبهر ئهوهی تیوری (اجبار) زۆر
لیکردن دژایهتی دهکات و کۆ نابیتهوه لهگهل (تکلیف) پوولینان .

.....

وهموعتهزیه دهلین : بهراستی مرۆف خۆی دروستکارو بهدی هیئهره
بۆ کردهوهکانی , ناچار بوون لهبهر ئهوه قسهیه خۆیان پاراستوه لهوهی
خرابهکاری نیسبهت بدهن بۆ لای خودا . لهبهر ئهوهی بیروباوهریان
دامهزراوه لهسهر ئهوهی کرداری چاک بۆ بهنده پێویسته لهسهر خودا .

وهبهلگهیان هیئاوهتهوه لهسهریان بهمانهی خوارهوه:-

١ - ئهگهر کرداری بهنده دروستکراو بیت بۆ زاتی خودا رووی
نههیچ بهندهیهکی نهدهنا

٢ - ئهگهر خودا دروستکارییت بۆ کرداری بهندهکانی ئهوه خودا
دهوهستیت و دادهنیشیت و دهخوات و زینا دهکات و دزی دهکات و
جگه لهمانهش پهنا به خودا .

٣ - خودا دهفهرمویت بهحهزهرتی عیسا ﴿ وَاِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ
كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ ﴾ ^(٣١) واته : باسی ئهوه کاته بکه که ههیکهل و قهوارهت
دروست دهکرد لهقور وهکو ههیکهلی پهلهوهر . نیسبهتی زاتی دروست
کردن بۆ لای عیسا ئهوهبهلگهیه لهسهر ئهوهی ئهوه بهنده کرداری خۆی
دروست دهکات .

٤- خودا ده فەرمویت : ﴿فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾ ^(٣٢) ئەمە بەنگەمە
لەسەر ئەوەی لێرەدا دروستکار هەیە جگە لەخودا گەر وانه بوایە نە
ده فەرموو (أحسن الخالقين) .

باوەری ئەهلی و سونەت و جەماعەت وایە : بەراستی ئەو کردارانە
دروست دەیت لەجیهان دا بەش دەکریت بە دووبەشەو .

بەشی یەكەم : ئەو کردەوانە بەهۆی بەندەو پەیدا نابیت
وەك باران و جولانەوێ قەلەك و سەوزبوونی گژو گیا وەزال بوونی خەو
و نەخۆشی و هەژاری و تەندروستی لێدانی دل و زیرەکی و تەمەلی
... ئەمە تەنگو چەلەمە تیئانیە بەدانان و دروست کردنی خودایەو
ئارەزووی مەوۆقی تیئانیە لەروودانیدا , ئەو مەبەست بەقەزاو قەدەرە
خێر بیت یان شەر .

بەشی دووهم : ئەو یە بوون لەدروستکردنی ئەو کارانەدا
دەست گیر بیت بۆ ئادەمیزاد وەهەولدان و ئارەزوو بیت وەك خواردن
و خواردنەو و هەستان و ئەم کردارانە دروستکراوی خودان
لەرووی زاتی کردارەکاندا نەك لەرووی سیفاتهکانیدا . لەرووی زاتەو
ئەو خودا دروستی کردوو لەئادەمیزادا هەول دان بۆ ئەو کردارانە ,
عەقڵی بەخشیو و دروستی کردوو بۆ ئەو پێنمایی بکات
و دروستی کردوو تیئانیە توانا و شیاوی بۆ دروستکردنی , ئەو نەندە
هەیه خودا دروستی دەکات دوای ئەو ئادەمیزادە کە نیازی ئەو

کاره دهکات و رووی لێدهکات . وهئو کرداره لهرووی وهصفهوه ئهوهیه ئهوه کرداره جوانه یان ناشیرنه ئهوه جیگهی گهرانهوهیه بۆ پهسهندن کردنی ئهوه ئادهمیزادهو خواستی و کهسب و پهیدا کردنی .

قابیلیهت و گهران بۆئامادهکردنی ئهم دوانه خوازاوه لهو ئادهمیزادا کهدهگونجین بۆ روودانی کرداریک . کهپاداشتی تیا بیت یا تۆلهی تیا دا بیت . وهههلبژاردنی یهکیک له دوو کرداره جیگای گهرانهوهیه بۆ خواستی ئهم ئینسانه لهبهر ئهمهیه خودا دهفرمویت: ﴿لها ما کسبت﴾ له چاکه ﴿وعلیها ما اکتسبت﴾^(۲۲) له خراپه.

ئا ئهم بهشه لهم کردارانه دا بۆی ههیه دووروانین پهیدا بوونی بههۆی مومکین بوونی له لایه ن زاتی خودا وهبوو ناوده بریست به دروستکراوی خودا . وهبوونی ئهوه کرداره به ئاره زووی ئهوه ئادهمیزاده بوو ئهوه ناو ده بریست به کهسب (اكتساب) بۆی^(۲۴) .

ئهصلی ~~میشوم~~ له شهش ئهصلی ئیمان که ئیمان و باوه به قهزاو قهدهره قهزا لای زانیانی ئه شهعری بریتیه له ئیرادهو خواستی ئه زهلی خودا که په یوه نده به شته کانه وه بهو حال و جوړه له پاشه روژدا له (مالایزال) دا له سه ری ده بن . قهده ریش بریتییه له ئیجادو دروستکردنی خودا بۆ ئهوه شتانه هه ریه که له کات و واده ی خویدا له سه ر ئهوه ئه ندازه

(۸۱) : سورة البقرة : ۲۸۶

(۸۲) : شرح العقيدة النسفية: ۱۰۵

که بریاری داوه و لسهه ئه حال و صیفه تانه که خواستی خۆی دیاری کردوون^(۸۳).

**ولعباد أفعال إختيارية يثابون بها ويعاقبون عليها ,
والحسن منها برضاء الله تعالى . والقبيح منها ليس برضائه**

مههست له باوه پکردن به قهزاو قهدهر ئه وهیه :-

۱- به راست زانین که بیگومان زاتی خودا زانایه به هه موو دروستکراوه کانی له ئه زه لدا, وه ئه وه ییش په یوه ندی ده به ستیت له مهو دوا .

۲- به راست زانین که بیگومان هه موو دروست کراوه کانی خودا له نه بوونه وه بۆ بوون به خواستی خودایه و ریکی عیلمی ئه زه لی زاتی خودایه^(۸۴).

مامۆستا مه لا عبدالکریم ده فه رمویت : ئیمان به قهزاو قهدهر ئه وهیه باوه رت ببی هه رچی له م جیهانه دا په یدا ده بیئت خودا له ئه زه لدا زانیویه تی وه خواستی کردوه له کاتی په یدا بوونی دا به قودره تی خودا په یدا ده بیئت وه له گه ل ئه مه دا له کارو فه رمانی ئیختیاریدا وه کودانیشتن و رویشتن و وینه ی ئه مانه به نده ئیختیارو که سبی هیه وه ته ئیری خودا شوین که وه ی ئیختیاری به نده وه اته : به نده چۆن ئیختیاری

(۸۳) : عقیده ی مرضیه : ۶۷۵ .

(۸۴) : أصول الدين الإسلامي : ۱/ ۱۶۳ .

بیت خودا وای دروست دهکات وه خودا رازیه به که سبی خیر وه نارازیه
به شهر (۳۷)

(ولعباد افعال اختیاریه) بۆ بهندهکان هیه کرداره سه پریشک
کراوهکان له لایه ن خویه وه به بی زۆر ئی کردن (یشابون بها) پاداشت
دهدریته وه به هوی ئه وه کرده وه ئه گهر گوی رایه لی خودا بوون
(ويعاقبون عليها) وه سزایان دهدریت ئه گهر بی گویی خودا بوون .

(والحسن منها) ئه وه کرداره چاکه یه له کرداری بهندهکان دا که
په یوهندی ده به ستیت پییه وه ستایش له دنیا دا و پاداشت له دوا روژ دا
(برضاء الله تعالى) به ره زاو خواستی خودا ده بیت.

(والقبيح منها) ئه وه کرداره ناشیرینه یه له کرداری بهندهکاندا که
په یوهندی ده به ستیت پییه وه زه م له دنیا و سزا له دوا روژ دا . (لیس
برضاء) به ره زاو خواستی خودا نییه .

والإستطاعة مع الفعل وهي حقيقة القدرة التي يكون بها الفعل

له بهر ئه وه یه ره خنهی له سه ره ، خودا ده فه رمویت : ﴿ولا یرضی
لعباده الکفر﴾ (۳۸) واته: خودا رازی نییه به کوفر بۆ بهندهکانی .

کرداری ئیختیاری بهندهکان نیسبه ت دهدریت بۆ زاتی خودا له
رووی دروست کردنه وه وه بۆ بهندهکه له رووی که سب و "اکتساب" وه .

زانیمان که بهندهکان جینگای پو ولی نانی خودان له بهر ئه وه یه
پاداشتیان دهدریته وه و تۆله یان ئی ده ستینریته وه . وه به لگه له سه ره

(۸۵) : سه رچاوه ی ئابین : ۷۱ .

(۸۶) : سورة الزمر : ۷ .

ئىختىيارى بەندەئان لە کرداردا خودای تەعالا دەفەر مۆیت: ﴿فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفِرْ﴾^(۲۹) واتە: هەر کەس خواستی ئیمان هێنانە با ئیمانی بێنی و هەر کەس خواستی لەسەر کوفر و بێ ئیمانی یە با کافر بێت .

و بە لێگە لەسەر پاداشت و تۆلە سەندنەوە لەسەر کرداری بەندەکان خودای گەورە دەفەر مۆیت: ﴿جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾^(۳۰) واتە: پاداشتی خێری ئێو کردەوانەى کە دەیان کرد

(والإستطاعة مع الفعل) هیزو توانا لە گەڵ کردار دایە (وهی حقيقة القدرة التي يكون بها الفعل) هیزو توانا و راستی حەقیقەتى توانایە کە بەهۆی ئێو توانا وە کرداری بەندە دەبێت . خاوەنى "تبصره" کە یەکیکە لە زانا گەورەکانى حەنەفى دەئێت: (انها عرض يخلقه الله تعالى في الحيوان يفعل به الأفعال الاختيارية وهي علة للفعل) هیزو توانا پەیدا بووە خودا لە حەییوانات دروستی دەکات , بەهۆی ئێو هیزو پەیدا بووە کردارە ئیختیارى بەندەکان دەکات وەهۆیشە بۆ کردارەکان , وە جەمهور لەسەر ئێوەن دەئێن: (أنها شرط لإداء الفعل لا علة) هیزو توانا مەرجە بۆ جی بەجی کردنى ئێو کردارە نەك هۆ وەئێو هیزو توانایە (إستطاعة ت) خودا دروستی دەکات لەبەندەدا لەکاتى نیازکردنى کەسبى ئێو کردارە لەپاش بیگەردى هۆکان و ئالەتەکان ئەگەر بەندە کە لە نیازی چاکەى کرد خوا هیزی کردنى چاکەى تیا دا

(۸۷) : سورة الكهف : ۲۹ .

(۸۸) : سورة السجدة : ۱۷ .

دروست دهكات ، وه ئهگهر نيازى خراپهى كرد خودا هينى كردنى خراپهى تيا دا دروست دهكات.

ويقع هذا الاسم على سلامة الأسباب والالات والجوارح . وصحة التكليف تعتمد على هذه الاستطاعة ولا يكلف العبد بما ليس له في وسعه ، وما يوجد الألم في المضروب عقب ضرب إنسان والآنكسار في الزجاج عقب كسر إنسان وما أشبهه وكل ذلك مخلوق لله تعالى لا صنع للعبد في تخليقه . والمقتول ميت بأجله ، والموت قائم بالميت مخلوق لله تعالى لا صنع للعبد في تخليقه ولا إكتساباً

(ويقع هذا الاسم) ئەم وشەى " إستطاعة " لهیره دا به سەر ئەو به شە دا پێناسە دەکریت (على سلامة الأسباب) که دەچیتە سەر " إستطاعة " بى گەرد بێت هۆکانى ئەو کرداره (والالات) وه ئاله ته كانى و ئەم ئاله ته هۆیه له نیوان ئیش و کارو ئیش تیا کراو (والجروح) وه سه لامه تی ئەندامه كانى^(٤١) (وصحة التكليف) دروستى روولى نانى خودا له بهنده كانى (تعتمد على هذه الإستطاعة) پشت ده به ستى له سەر ئەو " إستطاعة " یه واتە : ساغ و بى گەردى ئەسباب ئالاته كانى (ولا يكلف العبد بما ليس في وسعه) روو له بهنده نانریت به وهى كه له توانیدا نه بێت ، وهك خودا ده فه رمویت : ﴿ لا يكلف الله نفسا إلا

٣ - خودا دهفهرمویت: ﴿الله یتوفی الأنفس حین موتها﴾^(٤٦) واته:
خودا گیانی گیانله بهر وهردهگریت په یوهندی دهبریټ له لهش له ئاسکرا
و په نامه کیدا له کاتی مردنی ئەواندا.

.....

که عبی که یهکیکه له زاناکانی موخته زیله دهلیت : به راستی کوژراو
دووکاتی دیاری کراوی بۆ مردن ههیه :
یه کهم : کوشتن .

دووهم : مردن بی گومان بکوژ ئاکامی کۆتایی پیدینیت .
وهئه گهر ئه بکوژه نهیکوشتایه دهژیا تاکاتیکی تر که ئهویش -
مردنه کهیه - به راستی بکوژه که مردنی دروستکردوو له کوژراوه که دا ,
له بهر ئهوهی له لایهنی ئهوهوه مردنه که رووی داوه به ئاره زوی .
وه ئهم به لگانه دینیته وه :-

١ - ئه وه دهقانهی که هاتوون له وهی هندیك طاعت ته مه ن زیاد
دهکات , وهك فهرمووهی خودا که دهیگیریته وه له چه زه تی نوحه وه : ﴿
أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا نِعْمَ أَنْ يَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُخْرِجَكُمْ إِلَى أَجَلٍ
مُسَمًّى﴾^(٤٧) واته: بهندهیی بۆ خودا بکه ن و له خودا بترسن و

(٩٤) : سورة الزمر : ٤٢

(٩٥) : سورة نوح : ٣

فهرمانبهرداری من بکەن ، خودا له‌گوناوه‌کانتان خوش ده‌بیّت وتاوانتان ده‌به‌خشیّت و له‌ناوبردنتان دوا ده‌خات بۆ کاتیکی ناوبراو .

٢ - پیغه‌مبهر (ددیدی خودای له‌سربیت) ده‌فه‌رمویتی : (من احب أن یبسط علیه فی رزقه وینسأ له فی أثره فلیصل رحمہ) ^(٤٨) واته : هه‌رکەس پێی ی خوشه‌که‌رزق و رۆزی زیاد بیّت وه‌کاتی مردنی دوا بخړیّت .

بادیده‌نی خزم و کەس و کاری بکات . هه‌موو ئەمانه‌به‌لگهن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی بۆ هه‌موو ئاده‌میزانیکی دووکاتی مردنی هه‌یه ، ئەگەر وانه‌بووایه ریتێچونی زیادو کەمی نه‌ده‌بوو .

وه‌به‌لگه‌ش دیننه‌وه به‌وه‌ی : به‌راستی بکوژه‌که ئەگەر کاتی مردنی کوژراوه‌که‌کۆتایی پیننه‌هینیّت شیاو نه‌ده‌بوو بۆ سزا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی مردوو کوژراوه‌که‌مردوو به‌کاتی مردنی خۆی .

.....

وه‌لام دراوه‌ت‌وه له‌به‌لگه‌ی یه‌که‌م : زیاده‌ی ته‌مه‌ن چەند ئیختمالاتیکی هه‌یه :

١ - مه‌به‌ست به‌زیاده‌ی ته‌مه‌ن مه‌جازیه‌یه واته‌ فه‌رو به‌ره‌که‌ت ده‌خاته ته‌مه‌نی به‌شیوه‌یه‌که‌ چەند کردارو به‌ره‌مه‌یک ئەنجام دهدات که‌ناتوانیّت ته‌مه‌ن درێژیک به‌ئەنجامی به‌ینیّت . کارده‌کات له‌و ته‌مه‌نه‌ی که‌په‌نجا سآله‌ له‌وه‌ی که‌ له‌ سه‌د سآلدا بکړیّت .

٢- بهراستی خودا نوسیویه تی ه (لوح المحفوظ) دا , ته مه نی
فلانه کهس چل ساله خودا ده زانی له پاشا دیدنه خزمیکی دهکات یا
خیر دهکات ده بیته به شهست سال - دواي دهکات بۆ شهست سال ئه وه
مه بهسته به فهرموده ی خودا : ﴿يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ أَمَ
الْكِتَابِ﴾^(٤٩) خودا هه رکیتابی ویستی لای بباو کاری پینه کریت لای
دهبا وه هر کیتابی خواستی وایی دهوامی پی بدات دهوامی پی ددهات
, وه سه رچاوه ی هه موو کتیه کانی لایه که ناوی (لوح المحفوظ) ه و
هه موو کیتابه کان له ناوی دا نوسراون .

٣- باس کردنی به چاکه له دواي مردنی وه که نه مرد بیته وایه .
وه لامیش بۆ به لنگه ی دووه میان :

ئهو پیاوه بکوژه شیای سزایه نه که له بهر ئه وه ی مردنی دروست
کردووه له کوژراوه که به لکو له بهر ئه وه ی تاوانیکی کردووه . ئیمه
بروامان وایه که خودا مردن دروست دهکات له کوژراوه که وه ئه و مردنه
پهیدا نابیت له کوشتنی بکوژه که وه , له فهرموده ی خودا : ﴿خُلِقَ
الموت والحياة﴾ خودا مردن و ژیا نی دروست کردووه . ئه و ئه لف
ولامه که به سه ر ووشه ی (الموت) وهیه بۆ ئیستیغراکه هه موو جوړه
مردنیک داگیر دهکات هه چهند جیاواز بیته هوکاره کانی .

**والحرام رزق وكل يستوفي رزق نفسه حلالا كان أو حراما
ولا يتصور أن لا يأكل انسان رزقه أو يأكل غيره رزقه**

(والحرام رزق) حەرام واتە: ئەو مالەى لەرێگەى شەرعیەو دەست نەکەوێت، رۆزبەه (وکل یستوفی رزق نفسه) هەموو یەکیەک لەئادەمیزاد رۆزى خوێ وەرەگرێت بەتەواوی (حلالا کان أو حراما) ئەو رزق و رۆزبەه حەرام بێت یان حەلال. (ولایتصور أن لا یأکل انسان رزقه) ناگونجیئت ئادەمیزاد رۆزى خوێ نەخوات (أویأکل غیره رزقه) یا جگە لەو ئادەمیزادە کەسیکی تر رۆزبەهەى بخوات واتە: ئەو بەشەى کە خودا بۆى دیاری کردووە نە کەس دەتوانیئت بیخوات نە ئەویش دەتوانیئت بەشى کەسى تر بخوات.

لای موعتەزەلەکان: مالی حەرام رۆزى نیە، لەبەر ئەوەى تەفسیری رۆزبان کردووە بە دووشیۆه:

- ١- (مملوك) بوو بەمولک وەخواوەنەکەى دەیخوات لەسەر ئەمە:
- ٢- حەرام مولک نیە و رۆزبەه نیە. ب- رۆزى قەدەغە نیە سوود وەرگرتن لى ی. حەرام قەدەغەى سوود وەرگرتن لى ی کەوابوو حەرام نایيئت بەرۆزى.

وهمەروەها ئەم مەزەهەبە ئەم دوو خالەى ترش ئاماژەى پى دەدەن و دەلێن:

- ١- رزق و رۆزى فە دەکرێت بۆ لای خودا. رۆزى دەر نیە جگە لەخودا وەحەرام شتیکی ناشیرینە نایيئت بەرۆزى تا نیسبەت بدریئت بۆ لای خودا.

ب- بەندە توشى لۆمە دەبێت بەخواردنى حەرام. وە رۆزى نیسبەت دراوە بۆ لای خودا وەئەگەر حەرام رۆزى بووایە ئەوەى دەیخوارد نەدەبوو لۆمە بکریئت سزا بدریئت لەسەرى لەبەر ئەوەى رۆزى نیسبەت دەدریئت بۆ لای خودا.

ئەھلى سوننەت بىروايان واىە كەرزق و رۆزى حەرام و حەلال دەبىت
 . لەبەر ئەوەى تەفسىرى رزقيان كەردووە بەوەى كەناوە بۆ ئەو شتە كە
 خودا ناردوويەتى بۆ گياندارو دەيخوات .

وہلامى موعتەزىلەشيان بۆ رزق و رۆزى بەمانەى خواروہ داوہتەوہ :-

١ - موعتەزىلە دەلێن : رزق مولكە بۆ ئەوەى دەيخوات . دەبوايە
 گياندار رۆزى نەبوايە لەبەر ئەوەى خاوەن نيە بۆ ئەوەى دەيخوات ,
 وەرۆزۆيش دراوہ وەئەوہش دەيخوات رزقە .

والله تعالى يضل من يشاء ويهدي من يشاء و ما هو الاصلح للعباد
 فليس بواجب على الله تعالى

٢- بەپێويست دەگەرێت لەسەر موعتەزىلە كەسێك ماوہيەكى زۆر
 ژياو مرد وەمالى حەلالى نەخوارد ئەوہخودا رۆزى نەداوہ , ئەمەش
 بەتالە بەفەرموودەى خوا

﴿وما من دابة إلا على الله رزقها﴾^(٥٠) واتە: هېچ گيانلەبەرێك نيە
 بىرواى بەسەر زەويدا ئيلا ژيوارى لەسەر خودايە .

گياندارو ئەوەى حەرام دەخوات ھەردووکیان بەشدارین لەگشتیەتى
 ئەم ئايەتەدا , وەھەردووکیان رۆزى دراو

٣ - ناشیرن نيە كەردارى هېچ شتێك كەنيسبەت بدريت بۆ لاى
 خودا , لەبەر ئەوەى خودا ئيش و كارى بەئارەزووہ و ھەرشتيك
 ئارەزووى بێت دەيكات , وەجوان و ناشیرينى كار بۆ ئيش كەرەكەيە

نەك بۆ زاتی خودایە، كەوابوو زیانی نیە نیسبەتدانی ریزقی حەرام بۆ لای خدا .

٤- ئەوكەسەى رۆزى حەرام دەخوات شیاوى لۆمەو سزایە . لەبەر ئەوەیە كارى خراپى كردوو بەئارەزووى خۆى لەبەرئەو خراپە لۆمەو سزادەدرێت نەك لەبەر ئەوەى رۆزیهكە حەرامە^(٩١) .

(والله تعالى يضل من يشاء) خودا داى دەنیّت و پەیدای دەكات گومرایى لەكەسێك دا خودا بیهوێت گومرایى بكات (ويهذي من يشاء) وەدەست دەكەوێت هیدایەت بۆ كەسێك بیهوێت هیدایەتى بدات . بەراستى خودا گومرایى دروست دەكات لەئادەمیزاددا لەدواى ئەوەى ئادەمیزادەكە نیازى گومرایى كرد لەهۆكانى گومرایى و رووى تێكرد . وە خودا هیدایەت دروست دەكات لەئادەمیزاددا لەدواى ئەوەى ئادەمیزادەكە نیازى هیدایەتى كرد لەهۆكانى هیدایەت و رووى تێكرد . (وما هو الاصلح للعباد) ئەوەى چاكتر (اصلح) بێت بۆ بەنده (فليس بواجب على الله تعالى) لەسەر خودا پێویست نیە .

.....

ئەهلى سوننە برورایان وایە كەواجب نیە لەسەر زاتى خودا شتێك لەو شتانە ، لەبەر ئەوەى (وجوب) پێویست حوكمێكە لەهوكمەكان ، وەحوكم بەشەرە نەبێت نایبێت وەحوكم بەسەر خوداوە نیە وەحاكم نیە بەسەریەو و پێویست نیە هیچ شتێك بەسەر زاتى خوداوە .

(٩٩) : شرح العقيدة النسفية: ١١٩ - ١٢٠ و شرح العقائد: ١٧٠ - ١٧٢ .

به‌شی سی‌هه :

له چۆنییه‌تی دواڕۆژدا : ئه‌مانه‌ی له‌ خۆ گرتووه :

(١) پرسیاڕی گۆڕ و سزا و خوشی .

(٢) زیندوو بوونه‌وه .

(٣) کیشانه‌ و ترازو .

(٤) به‌خشینی نامه‌ی کرده‌وه‌کان .

(٥) پرسیاڕی مه‌حشر .

(٦) چه‌وزی که‌وسهر .

(٧) پرد (صراط) .

(٨) به‌هه‌شت و دۆزه‌خ .

(٩) گوناھی گه‌وره‌ مسوولمان ناهیلایته‌وه به‌ هه‌میشه‌یی له‌ ناگردا .

(١٠) خوش بوون له‌ گوناھ جگه‌ هاوه‌ئدان بۆ خودا .

(١١) ئیماندار به‌ هه‌میشه‌یی نامینیته‌وه له‌ ناگر .

وعذاب القبر للكاقرين ولبعض عصاة المؤمنين وتنعيم أهل الطاعة في القبر بما يعلمه الله ويريده وسؤال منكر ونكير ثابت بالدلائل السمعية

(وعذاب القبر للكاقرين ولبعض عصاة المؤمنين) سزای ناو گۆر ههیه
بۆ کافرو هه ندىک له گونا هبارانى باوه ردار که مردبیت پيش گه رانه وهيان
بۆ لای خودا واته: حه شر با له ناو ده ریا دا یا له ناو سکی درنده دا بیئت)
وتنعيم أهل الطاعة في القبر بما يعلمه الله ويريده (ههروه ها ههیه نازو
نیعه مهت و خوشی له ناو گۆردا بۆ که سانی خودا په رست به وهی خودا
دهیزانیئت و دهیه ویئت .

(وسؤال منکر ونکیر) وه پرسیار کردنی مونکهر و نه کیر که دوو
فریشته ی زۆر به سام و هه یبه تن و مردوو که له قه بره کهیدا داده نیشتین
و پرسیارى لی ده کهن , خودای تو کى یه ؟ پیغه مبه رت کى یه ؟ ئیما مت
کى یه ؟ قیبله ت کوى یه ؟ (ثابت بالدلائل السمعية) هه موو یه کىک
له وانه چه سپاوه به به لگه ی سه معى که وه رگیراون له قورئان و سوننه ت .

به لگه له سه ر سزای ناو گۆر خودا ده فه رمویت ﴿ وحاق بآل فرعون
سوء العذاب النار يعرضون عليها غدواً وعشياً . ويوم تقوم الساعة
أدخلوا آل فرعون اشد العذاب ﴾ ^(٥٢) واته: داروده سته ی فیرعه ون سزا
ده رین به سزایه کى زۆر نابار به م شیوه که به یانى و ئیواره را

ئەنۆینرین بە سەر ئاگردا، لەرۆژی قیامەتیشدا فریشتەى بەرپرسیاری سزا بانگ دەکریت و پێى دەوتریت: گەلى فیرەون بخەنە ناو سزایەکی زۆر سەختەو لەهەموو سزاکان بەتینتر بیّت .

خودا لەبارەى گەلى نوحەو دەفەرمویّت: ﴿ اَغْرَقُوا فَاَدْخُلُوا نَارًا ﴾^(٥٢) پیتی فا لە (فأدخلوا) بۆریز و بەدوا هاتنە بە بى دوا کەوتن ئەمە بەلگەىە لەسەر ئەو خراو نەتە ناو ئاگرەو لەدواى خنکاندنیاى ئەمەش لەگۆردا دەبیّت . واتە : بەئاوى لافاو خنکینراون وگۆرج خراو نە ناوئى ئاگرى بەرزەخەو .

پێغەمبەر (درودی خودای لە سەر بیّت) دەفەرمویّت: (استنزهوا من البول فإن
والبعث حق

عامّة عذاب (القبر منه)^(٥٤) واتە: خۆتان پاک بکەنەو لە پاش ماوەى میز بەراستی زۆر بەى سزای گۆر لەهۆى ئەووەیە .

پێغەمبەر (درودی خودای لە سەر بیّت) دەفەرمویّت (القبر إما روضة من رياض الجنة أو حفرة من حفر النار)^(٥٥) گۆر یا باخیکە لەباخەکانى بەهەشت یان چالیکە لەچالەکانى دۆزەخ . پێغەمبەر(درودی خودای لە سەر بیّت) دەفەرمویّت: ئایەتى ﴿ يثبت الله الذين آمنوا

(١٠١) : سورة نوح آية : ٢٥ .

(١٠٢) : رواه الدار قطني .

(١٠٣) : رواه الترمذي .

بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ ﴿٥٦﴾ هاته خواروه له سزای قهبردا ، واته : خودا دامه زان دعات به وانه ئیمانان هیناوه به دینی ئیسلام به هوی ته له فوظ کردنیان به و ته به که دامه زراوه به به لگه کاتیک و ترا به مردووه که خوی تو کییه؟

دینت چی یه ؟ پیغه مبهرت کییه ؟ ئه گهر به خته وهر بیت ده لیت : خودام (الله) یه ، ئایینم ئیسلامه ، پیغه مبهرم موحه ممه ده هه ندیک له موخته زیله و روافیض ئینکاری سزای ناوگوریان کردووه ، وتویانه مردو و بیگیانه و ههستی نیه و سزادانی شتیکی مه حاله .

وه لام دانه وه: بیگومان دروسته خودا له هه موو ئه ندای مردووه که دا یا له هه ندیکیدا جوړه ژبانی دروست بکات به گویهری هه سترکردن و ده رککردنی ئازاری مردن و خوشی نازو نیعمهت ، ئه وه به پیویستی ناگه رینی گه رانه وهی رۆح بۆ لاشه یا خود جولاندن یا له رزه یا پاشماوهی سزای پیوه دیاربێ هه تا ئه وهی خنکا بیت له ئاودا یا گیاندار خوار دبیتی یا هه لواسرا بیت سزا بدریت و ئیمه ئاگادار نه بین به سهیدا .

ئهو کۆمه له هه دیسانه ی هاتوون له م مانادا ، وه له زۆر له حاله تی دوا رۆژدا موه و اتین له مانادا با هه دیسه ئاحاده کانی نه گه یشتبیتته راده ی ته واتور (والبعث حق) زیندوو بوونه وه راسته واته : خودا مردووه کان زیندوو ده کاته وه له گۆره کانیان به هه موو ئه ندایمه ئه صلیه کانیانه وه رۆحیشیان بۆ ده گهریتته وه ،

خوا ده فرمویٔ ﴿ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ ﴾^(۵۷) واته: پاش
ته‌واو بوونی ماوه‌ی به‌رزخ به‌راستی ئیوه زیندووده‌کریئه‌وه له‌روژی
قیامه‌تدا .

وہ خود ا دہ فرمویٹ : ﴿ قل یحییہا الذی أنشأہا أول مرة ﴾ (۷۸)
 واتہ : ئہی خو شہو یست تو پئی بلی : ئہو پەروردگارہ زیندووی
 دہکاتوہ کہ یہ کہم جار لہ نہ بوون دروستی کرد . پیغہ مبر دہ فرمویٹ :
 (یحشر الناس حفاة عراة غرلا - یعنی بلا ختان - علی الخلقۃ
 الأصلیۃ قالت عائشۃ یرسل اللہ الرجال والنساء ینظر بعضهم الی
 بعض فقال یا عائشۃ الأمر أشد من أن ینظر بعضهم الی بعض) (۷۹) واتہ :
 ئادہ می زاد حشر دہ کریت بہ پئی پەتی بہ روت و قوتی سوننہت کراوی
 لہ سەر دروست کردنی ئہ صلی . حہ زہتی عائیشہ عہ زری پیغہ مبر
 (برودی خودای لہ سر بیت) کرد : فرموی ئہی پیغہ مبری خودا ژن و پیاو
 ہندیکیان سہیری ہندیکیان دہ کەن فرموی : عائیشہ و زعکە
 لہ و سہ خترہ کە ہندیکی سہیری ہندیکی بکات . فہ لاسیفہ دہ لئین :
 لاشہی مردو و حشر ناکریت بہ لکو روح حشر دہ کریت کاتیکی
 ئادہ می زاد دہ مریت دہ بیت بہ نہ بوو , دروست کردنہوی شتی نہ بوو
 بہ شنوہی خو ی مہ حالہ .

(١٠٥) : سورة المؤمنون : ١٦ .

(١٠٦) : سورة يس آية : ٧٩

(۱۰۷) : رواه مسلم .

وه لām دراوه تهوه: بێگومان ئهوهی به توانا بێت له ئاو ئاده میزاد دروست بکات به تواناشه دروستی بکاتهوه به شیوهی خوێ به لکو دروستکره وهی دووم جار ئاساتره گه وهترین به لگه به چاوی خۆمان ده بینن ئه و گژ و گیا و رووه کانهیه که وشک ده بن و یه ک دوو وهزریان به سهردا تیده په پێ و ئه نجا سهوز ده بنه وه .

(والوزن حق) کیشانهی کرده وه کان له رۆژی دوایدا گومانی تیدا نییه خودا ده فهرمویت ﴿ والوزن يومئذ الحق ﴾^(٦) واته: کیشانهی کرده وهی خاوهن روو لیئاوه کان له و رۆژدا له ئاده میزاد و په ری گه وهرو بچووک داراو نه دار هه موو راسته .

والکتاب حق

ده گێرنه وه له ئه یب و عه بباسه وه فهرمویه تی : (توزن الحسنات والسیئات فی میزان له لسان وکفتان توضع فیہ اعمالهم...) چاکه و خراپه کان ده کیشریت له ته رازوویه کدا که زوبا و دوو له پی هه یه کرده وه کانیا ن ده خریته ناوی. وشه ی (میزان) ته رازوو بریتی یه له و شته ی ئه ندازه ی کرده وه کانی پی بزانییت , ژیری ناگات به و ده رکی چۆنیته ی بکات .

موعته زیله ئینکاری کیشانه ی کرده وه ده که ن چونکه کرده وه کان (أعراض) په یدابوون ناگونجییت دووباره بوونه وهی له بهر ئه وهی هه لوه شاره وه , خو ئه گه ر بگونجییت دووباره بوونه وه ناگونجییت کیشانه ی چونکه کرده وه کان لای خودا زانراوه کیشانه ی بی سووده .

وهلام دانهوهی : کیشانهی کردهوهکان لهفهرموودهی پیغهمبهردیدی
خودای له سربیت ، هاتوو ه بیگومان پهرتووکی کردهوهکان دهکیشریت نهک
کردهوهکان ، هیچ خراپه نیه ، لهسه ر ئهوهی دانای تهسلیم بوون ،
بوونی کردهوهکانی خودا موعه له له به مه بهسته وه ، لهوانه یه کیشانه
حیکمه تیکی تیادابیت و ئیمه ئاگادار نه بین به سه ریا ئاگادار نه بوونی
ئیمه به سه ر حیکمه ته که یدا بی که لکی ئه و شته ناگه یه نی^(٦١) .

(والکتاب حق) حه قه راسته ئه و په رتووکه ی که نوو سربایته وه .
تیایدا کردهوهی چاک و خراپ که ده دریت به دهستی راستی باوه پداران
وه ده دریت به دهستی چه پ یا له پشته وه به کافران ، خودا ده فره مویت :
﴿ ونخرج له يوم القيامة كتابا يلقاه منشورا ﴾^(٦٢) واته : له روژی قیامه تدا
کتی بیکی تایبه تی که پر کراوه ته وه به و کرده وانه بو ی ده رده که یین ،
هه رکه سی ده گا به و کتبی بی خو یه به بلاوی و به ته وای .

وه ده فه مویت : ﴿ فاما من اوتي كتابه بيمينه فسوف يحاسب حسابا
يسيرا ﴾^(٦٣) ئه و که سه ی که نامه ی کرده وهی درایه دهستی راستی ئه و سا
پرسی نه وه یه کی سوک و ئاسانی له گه لدا ده کریت . به لام موعته زیله
ئینکاری نامه ی کرده وه ده که ن هه ندیکیان گومانیان وایه بیسو ده له به ر
ئه وهی خودا زانایه به دریزه ی کرده وهکانی به نده .

والسؤال حق والحوض حق

(١٠٩) : شرح العقائد النسفية : ١٨٤ .

(١١٠) : إسماء أية : ١٣ .

(١١١) : سورة إنشقاق أية : ٧ ، ٨ .

حیکمەتی ئەم نامەی کردووە ئەوەتە کە بەرزێ پایەیی موسولمانان لای ئەهلی عەرەسات دەرەکەوێت و بەم پایە بەرزێیە شادمان بێن ، هەرەها نزمی و بێ ئابرووی خراپەکارەکان دەرەکەوێت و ئەوانیش سەردابخەن و شەمەزار بێن ، ئەگینا خودا بەهەموو ئاشکراو نەینێک دەزانێت و ئەوەندە تۆسقالیکێ لێ وون نابێ (٦٤) .

(والسؤال حق) پرسیار کردن لەروژی قیامەتدا لەلایەن خوداوو لەبەندەکانی راستە . خودا دەفەرمویت ﴿ إِنَّ الَّذِينَ يَضْلُونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴾ (٦٥) واتە : بەراستی ئەوانەیی رێگەی خودا وون دەکەن خودا سزایەکی سەختی بۆ داناوون بەهۆی فەرامۆش کردنی روژی حیساب و روژی کێشانه کردنەو .

پیڤەمبەر (درودی خودای لە سەربیت) دەفەرمویت : (لاتزول قدما عبدیوم القيامة حتى یسئل عن أربع عن عمره فیما أفناه , وعن جسده فیما أبلاه , وعن علمه فیما عمل به , وعن ماله من أين أکتسبه و فیما أنفقه) (٦٦) .

واتە : لەروژی دوایدا کەس پێ ناخاتە بەر پێ تا لەچوار شت پرسیارێ لێنەکرێت لەتەمەنی لەچیا تەواوی کردوو , لەلاشەیی لەچیا لەناوی بردوو , لەزانیاڕی لەچیا کاری پێکردوو , لەمالی لەکوێو دەستی کەوتوو لەچیا سەرفی کردوو (والجوض حق) حەوزی (کوژ) راستە , خودای گەرە مژدە بە پیڤەمبەرەکی (درودی خوای لە سەر

(١١٢) : عقیدەیی مەرضیە ل ٦٢٣ .

(١١٣) : ص : أیة ٢٦ .

(١١٤) : رواه الترمذی .

بیت (ددهات و دهه رمویت ﴿إنا أعطيناك الكوثر﴾^(٦٧) واته ئیمه
(کوثر) مان دا به تو که جو باریکه له بهه شتدا.

پیغه مبهه (برودی خودای له سمر بیت) دهه رمویت (حوضی مسیره شهر
وزوایه سواء و ماء أبيض من اللبن وریحه أطيب من المسك وکیزانه
أكثر من نجوم السماء من شرب منها فلا یظما أبدا)^(٦٨).

**والصراط حق والجنة حق والنار حق ، وهما مخلوقتان الآن
باقیتان لا یفنیان ولا یفنی أهلها**

واته: حهوزی من مانگه ریگایه که وهره بهر فراوانه ، چوار
گۆشهیه ، ئاو ده که ی له شیر سپی تره ، له میسک بۆن خوشتره ، گۆزه کانی
ئه وه نه دی ئه ستیره ی ئاسمانن، هه رکهس لئی بخواته وه هه رگیز تینووی
نابیت .

(والصراط حق) پردی مه شهوور به صراط راسته ، واته : پریدی که
راکی شراوه به سه ر پشتی دۆزه خدا له تانی موو باریک تره و له ده می
شمشیر تیرتره ، ئه هلی دۆزه خ قاچیان ده خلیسکی و ده که ونه ناو
دۆزه خ .

زۆر له مو عته زیله سه ری چیان کردووه و وتو یانه: ناگو نجیت تی
په ربوون به سه ری دا، ئه گه ر بشگو نجیت سزایه بو باوه رداران.

(١١٥) : سورة الكوثر آية : ١.

(١١٦) : رواه البخاري.

ودلام: دیاره تواناو دهستلاتی خودا بهسەر دروستکردنی پردیکی
 واولی پهرینهویدا پایهداره, سزاو نازاریش بۆ ئینسانی بهدکرداره,
 خودا لهسەر باوهرداران ئاسانی دهکات, ههندیك موسولمان وهك
 بروسكه و ههندیکیان وهك باو, ههندیکیان وهك سواری ئهسپی رهسه
 بهسهلامهتی وبی نازار دهپهرنهوه وهك لهفه موودهکانی پیغه مبهردا (بروی
 خودای له سربیت) هاتوووه.

(**والجنة حق والنار حق**) بههشت و دۆزهخ راستن (**وهما مخلوقتان**
موجودتان) ههردووکیان دروستکراون ئیستا هه زۆریه ی موعتهزیله
 دهلین: لهروژی دوایدا دروست دهکرین, داسستانی ئادهم وحهوا,
 دهری دهخات که مهوجودن وهخوا دهفرمویت: ﴿ **أعدت للمتقين** ﴾ واته:
 بههشت ئامادهکراوه بۆ خودا پهستان. " **أعدت للكافرين** ", واته:
 دۆزهخ ئامادهکراوه بۆ بی برواکان.

(**باقیتان لایفنیان ولایفنی أهلهما**) دهمیننهوه لهناو ناچن و
 دانیشنوانیشیان لهناو ناچیت.

خوا دهفرمویت لهحهقی ههردوو کۆمهلهکه " **خالدین فیها أبدا** " (٦٩)
 واته: تیایدا دهمیننهوه ههتا ههتایی.

والكبيرة لا تخرج المؤمن من الإيمان ولا تدخله في الكفر

(والكبيرة لا تخرج المؤمن من الأيمان) گوناھى گهوره ئينسانى

باوهردار دهرناكات له ئيمان واته بى باوهردا نايىت . زاناكان جياوازيان
ههيه له گوناھى گهوره (الكبيرة) له رووى تى گهشتن و ژماره دا .

ئيين و عومهر ريوايه تى كردووھ نوډانهيه ئه مانه ن (الشرك بالله و قتل
النفس بغير حق و قذف المحصنة والزنا والفرار عن الزحف والسحر و اكل
مال اليتيم و عقوق الوالدين المسلمين و الالحاد في الحرم) واته : هاوهل دانان
بو خودا , كوشتنى كه سيك به بى حهق , ههلبه ستنى قسه ي ناشيرن بو
ئافره تيكي داوين پاك , زينا كردن , پا كردن له غهزا , سيجر , خواردنى مالى
ههتيو , ئازاردانى باوك و دايكى موسولمان , گوناھ كردن له حهره مى كه به .

ئهبو هوريره زيادى كردوه : اكل الربا : سوود خوړ كه واته لاي
ئهبو هوريره گوناھى گهوره دهيه . حهزرتى عهلى زيادى كرد وه :
(السرقة و شرب الخمر) . دزى و ئارهق خواردنه وه . كه واته لاي
حهزرتى عهلى گوناھى گهوره دوانزهيه .

وتراوه گوناھى گهوره : (كل ما كان مفسدته مثل مفسدة شيء مما
ذكر أو أكثر منه) واته : هه موو شتيك خراپه كه ي ويته خراپه ي شتيك
بيت لهو گوناھانه ي باسكرا يا زياتر بيت . ههروه ها وتراوه " كل ماتوعد
على الشارع " واته : هه موو شتيك خواو پيغه مبه ر (درودى خوداي له سهر بيت)
هه ره شه بكه ن له سهرى .

وتراوه : " كل معصية أصر عليها العبد فهي كبيرة " هه موو
گوناھيك ئاده ميزاد به رده وام بيت له سهرى ئه وه گوناھى گهوره يه " و كل
ما استغفر عنها صغيرة " هه موو گوناھيك ئاده ميزاد داواي لى خووش
بونى كردبى ئه وه بچوكه .

(ولا تدخله في الكفر) نایشی خاته ناو کوفره وه . به پیچه وانه بو
 خه واریج^(٧٠) که ده لێن گونا هکاری گونا هی گه وه به لکو بچو کیش
 کافره واسیطه نیه له نیوان
والله لا یغفر ان یشک به

باوه بو بی باوه پیدایان باوه پداری گونا هبار نییه باوه پدار و بی باوه پ
 هه یه و بهس .
 چهند به لکه به کمان هه یه له سه ره وه ی باوه پدار گونا هی گه وه شی ده کات و
 ناییت به کافر :

١- باوه پزی راستی شه رع ی ته صدیقی قهلبی یه , باوه پدار
 ده رنا چیت لی ی به وه ی گونا هی گه وه بکات مانه م به حه لالی نه زانییت
 مه گهر به شقیک بی باوه پ ده بییت که پیچه وانه ی باوه پ بییت وه کو کوفر
 کردن.

(١١٨) خه واریج ناوه بو کۆمه لکی سیاسی ئایینی که ده رچوون له خه لکی یا له راستی
 ده رچوون یا له گوێرایه لی حه زه رتی عه لی ئه وانه ئیددعای ئه وه ده کهن هۆی ناوانه که ی
 ئه وه بوو ده رچوون بو غه زا وه ناو ده برێن (حروریه) نیسه ته بو (حروراء) که گوندیکه نزیک
 کوفه کۆبوونه و یان ده کرد تیدا له دوا ی ده رچونیان له جهنگی (صفین) دا وه ناو ده برێن به
 (المحکمه) له به ره وه ی رازی نه بوون به حوکم کردن و وتویانه حوکم نیه جگه بو خودا ,
 وه ناو ده بریت به (الشراء) له به ره وه ی ده یانوت ئیمه خو مانمان فرۆشتوه بو ئایینی خودا ,
 وه ناو ده برێن به (المارقه) له به ره وه ی ده رچوون له کۆمه لی موسولمانان . شرح العقیده
 النسفیة : ١٥٠ .

٢- ئایات و فهرمودهکانی پیغه مبهەر (درودی خوای له سهر بیئت) ووشه ی
 باوه پدار به کار دهینن بۆ گونا هباری گه وره وهك ده فهرمویت : ﴿يَا أَيُّهَا
 الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ﴾ البقره : ١٧٨ واته : ئه ی
 ئه و که سانه ی ئیمان تان هینا وه به خودا فهرز کرا وه له سهرتان تۆ له
 له هۆی کوژرا وه کانه وه وه ده فهرمویت : ﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
 اقْتَتَلُوا﴾ الحجرات : ٩ . واته : ئه گهر دوو کۆمه ل له خا وه ن با وه پره کان
 شه ریان له گهل یه کدا ده کرد .

٣- کۆزای ئوممهت له سهر ده می پیغه مبهەر (درودی خوای له سهر
 بیئت) تا ئه مرۆ له سهر ئه وه ن که نوێژ بکریت له سهر که سیک که مر دبیئت
 له ئه هلی قیبله به بی ئه وه ی گه را بیته وه بۆ لای خودا ، دوعا و داوای
 لیخو شبوونی بۆ ده که ن له گهل ئه وه ش بزانه که گونا های گه وره ی کرد وه
 ، له داوای یه کبوونیان له سهر ئه وه ی که دروست نیه نوێژ کردن له سهر
 بی با وه پ ، ئه گهر گونا هکاری گونا های گه وره با وه پدار نه بوایه نوێژیان
 له سهر نه ده کرد .

(والله لا یغفر أن یشرک به) خودا خو ش نابیئت که ها وه لی بۆ
 دابنریئت . موسولمانان کۆن له سهر تۆ له ی کوفر ئه گهر ئینسانیک بمریئت
 له سهر کوفر خودا لی ی خو ش نابیئت وهك ده فهرمویت : ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا یَغْفِرُ
 أَنْ یُشْرَکَ بِهِ﴾ النساء : ١١٦ ، واته : به راستی خودا خو ش نابیئت
 که ها وه لی بۆ دابنریئت .

هۆکاریان بۆ ئه مه هینا وه ته وه به مانه :-

١- كوفر كۆتاييه له تاواندا هەرگیز گومانى حەلالیەتى نیه لا بردنى
 حەرامیەتى ، گومانى لیبوردن نیه لەرووى ریزگرتنەوه .

ویغفر ما دون ذلك لمن يشاء ويجوز العقاب على الصغيرة والعفو
 عن الكبيرة إذا لم تكن عن استحلال والإستحلال كفر والشفاعة ثابتة
 للرسول والاختيار في حق أهل الكبائر

٢- كافر باوهرى وایه كه كوفر راسته و داواى لى بووردن ناكات.
 ٣- به راستى كافر نیهتى مانه وهیه له سەر كوفر ئەگەر هەتا هەتایى
 بمینیت ، پێویستە پێى بگات ئەو سزایه هاوینەبیّت بەنیەتەکیه وه .
 (ویغفر ما دون ذلك لمن يشاء) خوش دەبیّت جگه له هاوهلدانان
 له گوناھى گهورهو بچوك له گهڵ ئەوهى گهراپیتەوه بۆ لای خودا یان نا بۆ
 هەر كەسى ئارەزووى بیّت . (ویجوز العقاب على الصغيرة) رهوايه
 سزادان له سەر گوناھى بچوك ، (والعفو عن الكبيرة إذا لم تكن عن
 استحلال) لى بووردن له گوناھى گهوره ئەگەر باوهرى وانهبیّت حەرام به
 حەلال بزانیّت (والإستحلال كفر) حەرام به حەلال زانین باوهرى وایبّت
 كوفره یانى خاوهنەكەى پێى كافر دەبیّت . (والشفاعة ثابتة للرسول
 والاختيار) بۆ پیغەمبەران و زانا یان و پیاو چاكان (شفاعة) تەكاردن
 دامەزراوه (في حق أهل الكبائر) له حەقى ئەوانەى خاوهنى گوناھى

گه ورن له موسولمانان بۆ نهوهی رزگاریان ببیت له سزا له روژی دوايیدا . به لگه له سهه شه فاعهت ئه مانه ی لای خواره وهیه : -

١- خودا ده فره مویت ﴿ واستغفر لذنبك وللمؤمنين ﴾ المؤمن : ٥٥
واته : داوای چاو پوئشیی بکه بۆ خوۆت و ئیمان داران . داواکردنی لیبووردنی پیغه مبهه (درودی خودای له سهه بیت) بۆ باوهرداران شه فاعه ته بۆیان .
٢- خودا ده فره مویت ﴿ من ذا الذي يشفع عنده إلا بأذنه ﴾ البقره : ٢٥٥
واته : ئه وه کێ یه ئه وکسه که بتوانیت تکا بکات به لای ئه وه وه له بۆ تاوان باران ئیلا به ئیزنی خوۆی نه بیت که وابوو ئه گهر ئیزن هه بیت تکا ده کړیت .

٣- خودا ده فره مویت ﴿ فما تنفعهم شفاعۃ الشافعين ﴾ المدثر : ٤٨
واته : سودی پیغه که یانندن تکای تکا کاران تکا که هیه بۆ بۆ برۆاکان سوودی نه گه یاند .

٤- پیغه مبهه (درودی خودای له سهه بیت) ده فره مویت : (شفاعتی لأهل الكبائر من أمتي) رواه (ابو داود و الترمذی و ابن حبان واته تکا کردنی من بۆ گونا هبارانی گونا هی گه وهیه له ئومه تمدا .

وأهل الكبائر من المؤمنين لا يخلدون في النار

٥- پیغه مبهه درودی خوای له سهه بیت ده فره مویت (يَشْفَعُ الشَّهِيدُ فِي سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ) رواه ئه بو داود واته : شهید تکا ده کات بۆ هفتا کهس

لهكەس و كارو خزمانى ، بهلام موختهزىله و خهوارىچ دهلێن : شهفاعت دهست نادات بۆ لى بوردن لهگوناهبار لهبەر ئهوهى گوناھى گهوره شهفاعت سوودى تياذا نيه ، بهلكو پێويسته گوناھبارىگهريتهوه بۆ لای خودا، بۆ گوناھه بچوکهكان لى بووردن پێويسته لهلای خوداوه ، نهگهر خوێ پاراستبێت لهگوناهى گهوره پێويست ناکات بهشهفاعت ، بهلام لای خهوارىچ ئهوه كهسهى گوناھى گهوره دهكات كافره .

وهبهلگهيان هیناوهتهوه بهمانهى خوارهوه :

١- خودا دهفهرمویت: ﴿واتقوا يوما لاتجزى نفس عن نفس شيئا ولا تقبل منها شفاعه﴾ البقره : ٤٨ . واته : خوتان بپارێزن لهروژێك ههچ نهفسێك لهباتى نهفسێك ههچ جوړه ههقیك ناداتهوه، وهتكا وهرناگیریت له ههچ نهفسێكهوه بۆ ههچ نهفسێك .

٢- خودا دهفهرمویت: ﴿ماللظالمين من حميم ولا شفيع يطاع﴾ المؤمن : ١٨ . واته : لهوكات و ساتهدا ستهمكارهكان نه دۆستێكى وهايان ههیه یارمهتیا بدهنه تكاكاریشیا ههیه كه گوێى بۆ بگیری و هلام دراوهتهوه بۆ نایهتى یهكهم : ئهوانهیه ته هاتوته خوارهوه لهجولهكهدا كه كافرن دهلێن ئێمه ئهولادی ئیبراهیمین و خوشهویستی ئهوین سزا نادرێن لهبهر خاترى ئهوه

٣- وهلامى نایهتى دووهم مهبهست بهووشه (ظالمین) (كافرون) كافرهكانه .

(وأهل الكبائر من المؤمنين) باوه‌پدارانی خاوه‌ن گونا‌هی گه‌وره (لا یخلدون فی النار) له‌ناو ئاگرێ دۆزه‌خ دا به‌هه‌میشه‌یی نامی‌ننه‌وه . له‌ پیشه‌وه‌ باس کرا بی‌گومان له‌عه‌قیده‌ی ئه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت گونا‌ه‌کاری گونا‌هی گه‌وره‌ باوه‌پداره‌, له‌سه‌ر ئه‌م بنچینه‌یه‌ ئه‌گه‌ر گونا‌ه‌باری باوه‌پدار بجێته‌ ناو ئاگر سزا ده‌دری‌ت به‌ئه‌ندازه‌ی گونا‌ه‌که‌ی, ئومێد هه‌یه‌ ده‌ربجی‌ت و برواته‌ به‌هه‌شت .

له‌ده‌قدا هاتوو‌ه که‌ به‌لگه‌یه‌ له‌سه‌ر مانه‌وه‌ی باوه‌پدار له‌به‌هه‌شتدا یا رو‌یشتنه‌ ناو به‌هه‌شت یا پاداشت دانه‌وه‌ی ئه‌هلی چاکه‌ به‌چاکه‌.

خودا ده‌فه‌رموی‌ت: ﴿فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره﴾ زلزله ٧: واته‌: هه‌ر که‌سی‌ک به‌قه‌ی سه‌نگی می‌رووله‌ سو‌رێک چاکه‌ی کردبێ‌ت ده‌بی‌ینێ‌ت پاداشته‌که‌ی له‌دوا‌روژدا.

گومان نیه‌ که‌ ئیمان له‌کۆمه‌لی کرده‌وه‌ی چاکه‌, که‌وابوو پێ‌ویسته‌ خاوه‌نه‌که‌ی پاداشته‌که‌ی بی‌ینی ئه‌مه‌ش نا‌گونجی له‌گه‌ل مانه‌وه‌ی له‌دۆزه‌خدا به‌هه‌میشه‌ی .

وه‌خودا ده‌فه‌رموی‌ت: ﴿وعد الله المؤمنين والمؤمنات جنات﴾ التوبه ٧٤ : واته‌ : خودا واده‌ی داوه‌ به‌موس‌ولمانه‌ ساغه‌کان که‌چه‌ند به‌هێشتی‌کیان پێ‌ ده‌دا . هه‌ر که‌س گونا‌هی گه‌وره‌ش بکات له‌کۆمه‌لی

باوه‌پداره , که‌وابوو ده‌چیته‌به‌ه‌شته‌وه له‌به‌ر واده‌دانی خودا پی‌ی .
 له‌پاشا مانه‌وه‌ی باوه‌پدار به‌ه‌میشه‌یی له‌ ئاگر دا زیاده‌یه له‌پادا‌شتدا .
 مانه‌وه‌ی هه‌میشه‌یی گه‌وره‌ترین قۆله‌یه , که‌وابوو هیچ جیا‌واز نه‌بوو
 له‌سزا داندا له‌نیوا ن کافرو باوه‌پداری گونا‌ه‌بار , ئه‌مه‌ش نا‌چیته
 عه‌قله‌وه .

مو‌عته‌زیله‌و خه‌وارێج ده‌لێن ئه‌وه‌ی ده‌چیته‌ نا‌ونا‌گر یا کافره‌ یا
 خاوه‌نی گونا‌هی گه‌وره‌یه‌و مردووه‌ به‌بی‌ گه‌رانه‌وه‌ی بو‌لای خودا
 به‌ردووک‌یان ئه‌هلی ئاگری دۆزه‌خن به‌ه‌میشه‌یی . کافر به‌ کو‌یرا ئه‌هلی
 دۆزه‌خه , خاوه‌نی گونا‌هی گه‌وره‌ باوه‌پدار نیه , له‌پیشه‌وه‌ وه‌لام
 درانه‌وه^(٧١) .

(١١٩) : شرح النفسية في العقيدة الاسلامية: ١٦١.

بهشی چوارهم :

باوهر :-

ئهمانهی لهخۆ گرتووہ :

- ئیکدانهوهی باوهر
- ئایا باوهر زیاد و کهم دهکات؟
- ئایا ئیسلام و باوهر یه کیکن؟
- کوئی ئاده میزاد له دونیادا.

والایمان : هو التصديق بما جاء به النبي (صلى الله عليه وسلم) من عند الله تعالى والاقرار به

(والایمان) باوەڕ، ئیمان لەزمانی عەرەبیدا : باوەڕکردن و
وەرگرتنە . ئیسلام لەزمانی عەرەبیدا : گەردن کەچی و زەلیلیە . بەلام
لەزاراوەی زانیانی عەقائیدا: (هو التصديق بما جاء به النبي (صلى
الله عليه وسلم) من عند الله تعالى والاقرار به) باوەڕ وەرگرتنی دڵ . بۆ
ئەو راستیانەی کە پێغەمبەر (بریدی خودای لە سەربێت) لای خواوە هێناونی
ئێقار کردن پێی بەزمان .

هەندێک لەزاناکان فەرموویانە : ئیمان باوەڕ بەدڵ و ئێقارە
بەزمان .

وەجەهێری زاناکان فەرموویانە : ئیمان باوەڕ بەدڵ، ئێقار بەزمان
مەرجه بۆ جی بەجی کردنی حوکمەکان لەدنیا دا بێگومان باوەڕکردن
بەدڵ فەرمانێکی دەرونی و کەس ئاگادار نیە بەسەریدا بەلام پێویستە
نیشانەی بێیت، هەرکەس باوەڕ بکات بەدڵ و بەزمان ئێقار نەکات
ئەو لای خودا ئیماندارە با ئیماندار نەبێت لەئەحکامی دنیا دا. کەسێک
ئێقار بکات بەزمان و بەدڵ باوەڕ نەکات وەک دوو روو ئەو
بەپێچەوانەوێ. (٧٢)

هه‌ندیکی تر فه‌رموویانه : ئیمان باوه‌پکردنه به دل و ئیقرار کردنه به‌زمان و کرده‌وه‌کردنه به‌روکنه‌کان .

موعتەزێله و خه‌واریج وتویانه : کرده‌وه روکنی سه‌ره‌کیه له‌ئیماندا. له‌بهر ئه‌وه‌ی لای ئه‌مان هه‌رکەس روکنیکی له‌ئهرکانی ئیسلام جی به‌جی نه‌کات یا گوناھییکی گه‌وره بکات ئه‌وه کافره و ئیماندار نیه . به‌لام جو‌مه‌وری موته‌که‌لیمین و موحه‌دیسین و فوکه‌ها و دووباره نه‌قل کراوه له‌شافیعیش فه‌رموویانه: کرده‌وه‌کان روکنه بۆ ئیمانی کامل نه‌ک بنچینه بێت بۆ ئیمان .

که‌وا بوو که‌سیک کرده‌وه‌ی چاک نه‌کات ئیمانه‌که‌ی ناته‌واوه و که‌سیک کرده‌وه‌ی چاک بکات ئیمانه‌که‌ی کامل وته‌واوه...^(٧٣)

أما الأعمال فهي تتزايد في نفسها والأيمان في نفسه لا يزيد ولا ينقص

ئهمه چهند ئایهت و حه‌دیسێکه رای جو‌مه‌ور به‌هێز ده‌کات:

١- خودا ده‌فه‌رموویت: ﴿اولئك كتب في قلوبهم الأيمان﴾ المجادلة "٢٢" واته : ئه‌وانه خودا له‌دلیاندا نویسه‌تی ئیمان . ئهمه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی ئیمان جیگا که‌ی دله .

(١٢١) : شرح النسفية في العقيدة الاسلامية: ١٦٥ و ١١٦ .

٢- خودا دهفهرمویت ﴿إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ﴾ ^(٧٤) .

ئەگەر ئیقرار روکن بوايه بۆ ئیمان ، ئەو کەسەى زۆرى لیبکرایه به کوفر کردن کافر ده بوو .

٣- خودا دهفهرمویت ﴿وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ﴾ ^(٧٥) واته : هیشتا باوه نه رویشتووته ناو دلتانه وه .

٤- پیغه مبهه (بروى خودای له سهربیت دهفهرمویت (يا مقلب القلوب ثبت قلبي على دينك) راوه الترمذي.

٥- پیغه مبهه (بروى خودای له سهربیت فهرمووی به ئوسامه له کاتی کدا ئوسامه له غهزا پیاویکی کوشت ناوی مهرداسی کوری نه هیک له نه هلی فه دهک بوو که وتبووی : لا اله الا الله : بۆ چی ئەو پیاوه ت کوشت؟ ئوسامه عهرزی کرد زانیم که به دل نهیوت لا اله الا الله پیغه مبهه (بروى خودای له سهربیت فهرمووی (هلا شقت قلبه؟) صحيح مسلم ٦٧/١ .

بۆچی خو دلیت کهرت کردووه. ^(٧٦) (أما الأعمال فهي تتزايد في نفسها) کرده وه کان له خو یاندا زیاد ده کهن (والإيمان في نفسه لا يزيد ولا ينقص) ئیمان له خو یاندا زیاد ده کات ونه کهم ده کات.

ئایا ئیمان زیادو کهم ده کات؟ دووراهیه له مه سه له دا:

(١٢٢) : النحل : ١٠٦ .

(١٢٣) : الحجرات ١٤ .

(١٢٤) : شرح رمضان افندي على شرح العقائد : ٢٥٩ .

رای یه کهم : ئیمان زیادو کهم دهکات , ئهوه رای ئهو زانایانهیه که کردهوه روکنه لایان بو ئیمانی کامل به لگه یان هیناوه تهوه به مانه ی لای خوارهوه :

أ - خودا دهفه رمویت ﴿ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فزادتهم إيماناً وهم يستبشرون ﴾ التوبه: ١٢٥ : ئهوانه ی ئیمانیان هیناوه ئیمانه که یان زیاده بیت وه ئهوان مرثه دهن .

ب - خودا دهفه رمویت ﴿ وَإِذَا تَلَّيْت عَلَيْهِمْ آيَاتَهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا ﴾ الأنفال ٢ واته : کاتیک که ئایاتی خودایان به سهردا ده خوینریته وه ئهوائه تانه دهن به هو ی زیاد بوونی ئیمان .

ج - پیغه مبهه (دودی خودای له سهر بیت دهفه رمو ی) (لو وزن ایمان أبي بكر مع إيمان الخلق لرجح إيمان أبي بكر) رواه اسحاق ابن راهويه والبيهقي. واته : ئه گهر بکیشرایه ئیمانی ئه بو به کر له گهل ئیمانی هه موو خه لکدا ئیمانی ئه بو به کر زیادی ده بوو .

رای دووه م : ئیمان زیادو کهم ناکات - ئه مه رای ئهو زانایانهیه که کرده وه یان له میانه ی ئیماندا نه گهراندوهه : وتویانه بیگومان باوه پری دل کاتیک گه یشته سنووری (جزم) دان پیا نان و گهردن که چی زیادو کهم ته سه ور ناکریت تیایدا .

ئهم به لگانه یان هیناوه ته وه له سه ری :

١- خودای گهواره ئیمانی بهکار هیئاوه بۆ گونا هباران له زۆر
 ئایه تدا , ئەمه به لگهیه له سهڕ ئهوهی کردهوه ههچ پاشماوهیهکی نیه
 له ئیماندا.

٢- خودا عهطفی کردهوه (عمل) دهکاته سهڕ ئیمان , عهطفیش
 به لگهیه جیاوازییه وهك خودا دهفهرمویت ﴿ إِن الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
 الصَّالِحَاتِ ﴾ الکهف ١٠٧ واته : بهراستی ئهوانهیه ئیمانیان هیئاوهو
 کردهوهی چاکیان کردوه . له سهڕ ئەمه کردهوهی چاک له ئیماندا نیه
 تهئسیری زیادهوکهه ناکاته سهڕی.

٣- خودا ئیمانی گیراوه به مهرج بۆ وهگرتنی کردهوه وهك
 دهفهرمویت ﴿ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ ﴾
 النساء ١٢٤ واته: ههركهسێك کردهوه باشهكان بکات پیاو بیئت یاژن که
 ئیمان داربیئت .

والایمان و الإسلام واحد

ئەمه به لگهیه له سهڕ ئهوهی کردهوه جگه ئیمانه , به مهرج گیراو (کردهوه
) ناروا ته ناو مه رجه وه (ئیمان) وه لām دراوه ته وه به وهی ئیمان زیادهکات
 مه بهست زیاد کردنی به رهکته و پاشماوهو روناکی دله که وهسف کرابیئت
 پیی . که زیاد ده بیئت به خوا به رستی و کهه ده بیئت به گونا هکردن . ده گونجیئت

قولوا أسلمنا ولما يدخل الإيمان في قلوبكم ﴿ الحجرات : ١٤ واته: عهده به
 دهشته كيه كان وتيان : ئيمه ئيمانمان هيناوه , تو بلى بهوانه : ئيماننان
 نه هيناوه , بهلام بليين : بهديمه نملمان كهچ كردووه و هيشتا باوه
 نه رويشتووه ته ناو دلتانهوه ئهم ئايه ته نه في ئيمان دهكات لييان و
 ئيسلام دهچه سپيئييت بويان له سهه ئهمه ئيمان و ئيسلام جياوازن .
 وه به لگه يان هيناوه ته وه به چه ديسى جبريل كه پرسى يارى
 له پيغه مبهركرد له ئيمان فهرمووى : (أن تؤمن بالله وملائكته الخ)
 رواه المسلم (٧٨) .

وإذا وجد من العبد التصديق والأقرار صح له أن يقول أنا مؤمن
 حقا ، ولا ينبغي أن يقول أنا مؤمن إن شاء الله تعالى والسعيد قد
 يشقى والشقى قد يسعد ، والتغيير يكون على الشقاوة والسعادة دون
 الأسعاد والأشقاء وهما من صفات الله تعالى ولا تغير على الله تعالى
 ولا على صفاته

(وإذا وجد من العبد التصديق والأقرار صح له أن يقول أنا مؤمن
 حقا) ئه گهر له بهنده يه كدا باوه پرو ئيقرار كردن دهست كهوت دروسته

بۆی بلیت من به راستی باوهپ دێرم (ولا ينبغي أن يقول: أنا مؤمن إن شاء الله تعالى) پيوست ناکات بلیت ئەگەر خودا ئارەزووی بێو ئیماندارم (والسعيد قد يشقى) به خهتەر کهم جارێک نهگبهتی دهیگیت پاشگهز دهبیتهوه له دواى باوهپهینان (والشقي قد يسعد) نهگبهت کهم جارێک به خهتەر دهبیست بهم شیوه ئیمان بینیت له دواى کوفرهوه .

پیغه مبههر (درودی خودای له سهر بیست) دهفه رمویت (فوالله الذي لا إله غيره إن أحدكم ليعمل بعمل أهل الجنة حتى ما يكون بينه وبينها إلا ذراع فيسبق عليه الكتاب فيعمل بعمل أهل النار فيدخلها وإن أحدكم ليعمل بعمل أهل النار حتى ما يكون بينه وبينها إلا ذراع فيسبق عليه الكتاب فيعمل بعمل أهل الجنة فيدخلها) رواه الأربعة ، واته : سویند بیست به خودایه که هیچ خودانیه جگه نهو به راستی یهکیک له ئیوه کردهوه به کردهوی نههلی بههشت دهکات تا له نیوان نهو و بههشتدا نامینیتهوه جگه گهزیک زالدیهیست به سه ریدا نههوی له ناو سکی دایکیدا بۆی نوسراوه به کردهوی نههلی دۆزهخ کردهوه دهکات دهرواته ناوی دۆزهخ وه به راستی یهکیک له ئیوه کار دهکات به کردهوی نههلی دۆزهخ تا له نیوان نهو و دۆزهخدا نامینیتهوه جگه گهزیک زالدیهیست به سه ریدا نههوی له ناو سکی دایکیدا بۆی نوسراوه کار دهکات به کردهوی نههلی بههشت و دهرواته ناوی بههشت.

(والتغيير يكون على الشقاوة والسعادة دون الأسعاد والأشقاء)

گۆران ده بیئت له سه ره نه گبه تی و به خته وه ری جگه به خته وه کردن
و به دبه ختکردنه "الاسعاد والأشقاء" چونکه (وهما من صفات الله تعالى)
ئه وه دوانه له سیفاتی خودان و ئه زهلین . (ولاتغير على الله تعالى ولا على
صفاته) گۆران کاری نایه ت به سه رزاتی خودا و سیفاتی خودا.

به‌ئشی پیتنجهم

پیتهمبه‌ران و فریشته‌کان

نه‌مانه‌ی له‌خۆ گرتوووه:

- ١- پیتناسه‌ی "النبی" و "الرسول"
- ٢- حیکمه‌ت له‌ناردنی پیغه‌مبه‌راندا
- ٣- ئایا پیغه‌مبه‌ر له‌غەیری ئاده‌میزاد ده‌بی‌ت؟ ئایا ئافره‌ت ده‌بی‌ت؟
- ٤- گرنگی پیغه‌مبه‌ران
- ٥- موعجیزه‌ پیغه‌مبه‌ران و که‌راماتی نه‌ولیا
- ٦- ژماره‌یان و کێ یه‌که‌م و کێ کۆتایی هینه‌ریانه‌؟

٧- ئه‌وه‌ی واچه‌ و ئه‌وه‌ی مه‌ حاله‌ و ئه‌وه‌ی دروسته‌
له‌ ده‌ قیاندان .

٨- روونکردنه‌وه‌ی به‌ریزترینیان

٩- بونی فریشته‌

١٠- هاتنه‌ خواره‌وه‌ی کتیبه‌کان بو‌ سه‌ر

پیغه‌مبه‌ران

١١- موعجیزه‌ی شه‌و ره‌وی و به‌رز بونه‌وه‌ .

وفي ارسال الرسل حکمة فقد ارسل الله تعالى رسلا من البشر الى
البشر

(وفي ارسال الرسل حکمة) له‌ ناردنی پیغه‌مبه‌راندان په‌رژه‌وه‌ندی و
سودو پاشماوه‌ی چاک هه‌یه‌ . " نبی " ئاده‌میزادیکه‌ که‌ خودا وه‌حی بو‌
کردبیئت به‌ه‌وی جبریه‌ وه‌ به‌شه‌رعیک وه‌ئهمری پی‌ نه‌کرایئت
به‌گه‌یانندی به‌خه‌لکی وه‌ " رسول " ئاده‌میزادیکه‌ که‌ خودا به‌ه‌وی
حه‌زیه‌تی جبریه‌ وه‌شه‌رعیک بو‌ ناردبیئت وه‌ئهمری پی‌ کرایئت که‌
بیگه‌یه‌نیئت به‌خه‌لکی .

پهژدهندی له ناردنی پیغه مبه راندا ته بلیغ کردنی ئاده میزاده له وهی که ژیری نه توانیت سه به خو بیزانیت ، وه تا به لگهش نه بیت به سهر خوداوه کاتیک ویستی له روژی قیامه تدا بهنده یه کی مو حاسه به بکات ، چونکه روولی نان نیه له سهر ئاده میزاد له شتیکدا که نه یزانیت وه بهر پر سیاریش نیه لی . وهك خودا دهفه مویت : ﴿ وما كنا معذبين حتى نبعث رسولا ﴾ الاسراء : ۱۵ . واته قهت که سمان سزا نه داوه و که س سزا ناده ین له سهر کرده وه ویر و با وه پی هه تا پیغه مبه ر ده نیرین و یاسی چاکه و خراپه یان بو ده کات .

وه هه روه ها دهفه رمویت : ﴿ رسلا مبشرین ومنذرین لنلا یكون للناس على الله حجة بعد الرسول وكان الله عزيزاً حکیم ﴾ النساء . ۱۶۵ : واته : ئه و پیغه مبه رانه مژده دهر و ترسینه ر بوون ، له بهر ئه وهی بو ئاده میزاد به لگه ی له سهر خودا نه بیت له دوا ی پیغه مبه ران . (فقد ارسل الله تعالى رسلا من البشر الى البشر) بیگومان خودای ته عالا پیغه مبه رانی نارد وه له ئاده میزاد بو ئاده میزاد واته : پیغه مبه ران له ئاده میزادن و له پهری و فریشته نین .

ئایا پیغه مبه ر له غه یری ئاده میزاد ده بیت ؟ ئایا له غه یری پیاو ده بیت ؟ ناگو نجیت پیغه مبه ر ئاده میزاد نه بیت ، چونکه ئه گهر له فریشته بیت یا له پهری بیت نه ده گونجا ئاده میزاد بیبیت و پیی بگات مه گهر فریشته که یا خود پهرییه که برۆیشته یه ته سهر شیوه ی ئاده میزاد ، توانانیه بو ئاده میزاد له سهر بینینی پهری و فریشته مه گهر له سهر ریگای شکاندنی عاده ت نه بیت و له گهل ئه وه دا ده گونجیت . بو فریشته و پهری ئاده میزاد بیبنن .

مبشرین و منذرین و مبینین للناس ما یحتاجون الیه من أمور الدنیا
والدین و ایدھم بالمعجزات الناقضات للعادة و اول الانباء آدم و آخرھم
محمد علیھما الصلاة والسلام

وہ پیغہمبہران دەبیئت پیاو بیئت وەك خودا دەفەر مویت ﴿ و ما
أرسلناك قبلك إلا رجالا نوحى إليهم ﴾ النحل: ٤٣ واته ئیمە لە پێش تۆدا
بەریسالت کە سمان نەناردووە مەگەر چەند پیاویکی خووە و شت بەرز
(مبشرین و منذرین) پیغەمبەران مژدەدەر و ترسینەر (و مبینین للناس
ما یحتاجون الیه من أمور الدنیا والدین) بۆخەنکی

روون کەر وەن لە و شتانەى کە پێیو یستیان ببیئت پێی لەکارى
دونیادیندا. وەك خودا دەفەر مویت: ﴿ مبشرین و منذرین ﴾

کارى دونیایى دەگەڕێتەووە بۆ عورف و عادت پەیا می پیغەمبەران
پەيوەندى نیه پێتەووە , جارێک پیغەمبەر (د.خ) رویشت بەلای پیاویکدا
کە خورمای پێوەندى دەکرد فەرمووی وازی لى بینن ئەوانیش وازیان
لى هینا لەپاشا لا وازو بى کە ئەک دەرچوو پیغەمبەر (د.خ) زانى خراپ
دەرچوووە فەرمووی (انتم اعرف بأمر دنیاکم) ئیووە خۆتان چاکتر
شارەزان بەکارى دونیاتان . (و ایدھم بالمعجزات الناقضات للعادة) خودا
کۆمەکی کردوون بە موعجیزە کە عادت هەلدووە شینیتەووە.

موعجیزە بەلگە یە لە سەر راستی پەیا می پیغەمبەر , پیغەمبەر
رەوانە کراووە لەلایەن خوداووە ئیمە ناتوانین باوەر بە ئادەمیزادیک بەکەین
کە ئیدعای پیغەمبەرایەتى بکات مەگەر کاتیک نەبیئت لە سەر دەستى
شتیک روو بدات کە بەلگە بیئت لە سەر راستی پیغەمبەرایەتی یە کەى و

مەرجیش ئەوەیە نابێت ئەو شتە ئەو دەیکات بەئاسانی پەیدا ببێت ، ئەو شتە پەیدانابێت بەئاسانی پێی دەوترێت موعجیزە . موعجیزە : کاریکە لەعادەت درچووێت ئاشکرا دەبێت لەسەر دەستی ئەو کەسە کە ئیدعای پیغەمبەرایەتی دەکات .

(وَأَوَّلَ الْأَنْبَاءِ آدَمُ وَآخِرُهُمُ مُحَمَّدٌ عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) یەکەم لە پیغەمبەراندادا ئادەمە و کۆتایی هیئەریشیان موحەممەدە سەلات و سەلام لەسەر هە دووکیان بێت .

ئەو گومانی تیا دانیه یە کەم پیغەمبەر لەسەر رووی زەوی ئادەمە کە باوکی بە شەرە و قورئان بە لگەیه لەسەر ئەوەی فەرمانی پی کراوە بە عیبادەت و چاکە و قەدەغەیشی لی کراوە لەشتی حەرام ، وە پیغەمبەریش لەزەمانی ئەو دانەبوو ، ئەمەش بەوەی دەبێت .

وقد ورد بیان عددہم فی بعض الأحادیث

وہ پیغەمبەرایەتی موحەممەد (درووی خودای لە سەر بێت) ئەوەیە ئیدیعیای پیغەمبەرایەتی کردوووە موعجیزەیشی ئاشکرا کردوووە ، ئیدیعیای پیغەمبەرایەتیە کە ی زانراوە بە تەواتور و وە ئاشکرا کردنی موعجیزە ی لە دوو روو بوو : یە کەم : ئاشکرای کردوووە کە قورئان کەلامی خودایە ، تەحەددای کردوووە تە سەر عەرەبەکان کە زۆر رەوان بیژبوون بەوەی کە سورەتیک بێن وە ک قورئان ئەگەر قورئان کەلامی خودانیه .

دوووە : وەرگیراوە لە پیغەمبەر کە چەندەھا موعجیزە ئاشکرا بوو لەسەر دەستی داخودا لە قورئاندا دەفەر مویت : ﴿ماکان محمد أباً أحد من رجالکم ولكن رسول الله وخاتم النبیین وکان الله بکل شیئ علیما﴾

الاحزاب: ٤٠ واتە : موحه مههه باوکی که سیک له پیاوه کانتان نه بووه و بهلام دواپیغه مبهری خودایه و خودازانایه بهه مووشتیک .

وه پیغه مبهری خوا (برودی خودای له سربیت) دهفه رمویت : (وینهی من وینهی پیغه مبهرا نی پیش خۆم وه وینهی پیاویک وایه خانویه کی به جوانی وریک وپیک دروست کردییت جگه جیگای خشتیک نه بییت له سوچیگه وه و خه لکی ته وافیان ده کردوو سهریان سور ده مالیی و دهیان وت ئه وه بۆچی ئه وه خشته یه دانانریت ؟ من ئه وه خشته م و من کو تای ی هینهری پیغه مبهرا نم) متفق علیه .

(وقد ورد بیان عدهم فی بعض الاحادیث) بهراستی باسکردنی ژماره ی پیغه مبهرا نه هه ندیک ده دیسا هاتوو . گێراویانه ته وه که له پیغه مبهرا (برودی خودای له سربیت) پرسیار کرا له ژماره ی پیغه مبهرا نه فه رموی : هه زارو سهه و بیست و چوار پیغه مبهرا وه رواه ابن حبان که (٣١٣) هیان " رسول " ه ، وه له ریوایه تیکی تردا دووسه دو بیست و چوار هه زار پیغه مبهرا .

سیفه تی پیویست و نه شیاوو رهوای پیغه مبهرا نه (د.خ) :

ئه وسیفه تانه ی که پیویسته له پیغه مبهرا نه ابن سی سیفه تن : ١- راستگو یی ٢- نه مانه ت و ده ست پاکی ٣- که یاندنی ئاین به خه لک .

به لگه ی بیگومان له سهرا پیویستیه تی راستگو یی پیغه مبهرا نه ئه وه یه : که درو له پیغه مبهرا نه وه ده بیته هوی درو له وتاری خوا دا , چونکه خودای گه وه مو عجیزه ی

داوه به پیغه مبه‌ران ، راستگویی نه‌وانی له‌به‌رده‌م هه‌موو خه‌ل‌ک‌دا
 چه‌سپاندووه ، ئه‌مه‌ش واته: پیغه‌مبه‌ران هه‌رچی ده‌لێن راسته‌و درۆیان
 لێناوه‌شیتوه ، بێگومان ئه‌گه‌ر خاوه‌خواسته‌ درۆیان لێده‌رکه‌وی ده‌چیت
 به‌گه‌ژێ ته‌صدیقه‌که‌ی خوداو ئه‌وه‌ی لێ ی ده‌بیته‌وه‌ له‌وانه‌یه‌ راست بکه‌ن و
 له‌وانه‌یه‌ راست نه‌که‌ن هه‌روه‌ها ده‌کیشیتوه‌ بو ئه‌وه‌ی که‌لامی خودای گه‌وره
 راست بێت و راست نه‌بیته‌ ئه‌مه‌ش مه‌حاله ...

به‌لگه‌ له‌سه‌ر ئه‌مانه‌ت و ده‌ستپاکی پیغه‌مبه‌ران وگه‌یانندنی ئه‌حکام
 به‌خه‌لک ئه‌وه‌یه‌ ئه‌گه‌ر ئه‌م زاته‌ پاکانه‌ ئه‌مین نه‌بن و کرده‌وه‌یان حه‌رام
 یان مه‌کروه‌ بیته‌ ده‌بیته‌ هۆی کۆ بوونه‌وه‌ی دوودژ (جمع النقیضین)
 ، چونکه‌ له‌لایه‌که‌وه‌ ئیتاعه‌و به‌گویی کردنیان له‌هه‌موو کرده‌وه‌یه‌ک‌دا
 واجبه‌ له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که‌خودا فه‌رمانی داوه‌ به‌ئیتاعه‌کردنیان و هه‌رچی
 ئه‌وان کردوویانه‌ پێویسته‌ ئیغه‌ش جێ به‌جێ ی بکه‌ین و له‌لایه‌کی
 تریشه‌وه‌ پێویسته‌ له‌سه‌رمان له‌کرده‌وه‌ی حه‌رام و نا‌ره‌وا
 دووربکه‌وینه‌وه‌ نه‌ش هێلێن خه‌لک بیکات ، له‌م حااله‌دا ئیغه‌پێویسته‌ ئه‌و
 کرده‌وه‌ حه‌رامه‌ بکه‌ین که‌ ئه‌وان کردوویانه‌ ، چونکه‌ ئیتاعه‌یان واجبه‌و
 پێویسته‌ نه‌یکه‌ین چونکه‌ حه‌رامه‌ !!

هه‌روه‌ها ئه‌گه‌ر فه‌رمانی خودا نه‌گه‌یه‌نین و غه‌یری فه‌رمانی ئه‌و
 بگه‌یه‌نین ، ئیغه‌ له‌لایه‌که‌وه‌ ده‌بیته‌ دوايان که‌وین چونکه‌ دواکه‌وتنیان
 واجبه‌و له‌لایه‌ک ده‌بیته‌ دوايان نه‌که‌وین چونکه‌ فه‌رمانه‌که‌ هی خودا نه‌یه
 !!

ئه‌و سیفه‌تانه‌ش که‌ره‌وا (جائز)ن بو پیغه‌مبه‌ران (درووی خودای له‌ سه‌ر بیته‌) بریتین
 له‌وانه‌ی رووده‌که‌نه‌ ئاده‌میزاد ، وه‌کو ساغی و نه‌خۆشی و نوستن و له‌خه‌و
 هه‌ستان و حه‌ز له‌هه‌ندی خواره‌مه‌نی کردن و حه‌ز نه‌کردن له‌هه‌ندیکی تر .

به‌ئێ هه‌ر رووداوێك كه‌له‌گه‌ل پايه‌ی پله‌ی ئه‌واندا رێك نه‌كه‌وێت: وه‌ك كوێری و كه‌ری له‌كاتی ره‌وانه‌کردنیاندا ,یان وه‌ك گولی و به‌له‌کی و قویری و باقی ئه‌حوالی ناشین , وه‌هه‌رگیز بۆ پێغه‌مبه‌ران ره‌وانیه‌ له‌كاتی به‌پێغه‌مبه‌ر بوونیان و بۆسه‌ر خه‌لك ره‌وانه‌کردنیان ,به‌لام ئه‌گه‌ر له‌پاش دامه‌زراندنی پێغه‌مبه‌ریه‌تیبه‌كه‌ بوو ئه‌وه‌ قه‌ی ناكات .

بۆ نموونه : بێ هیزی چاوی چه‌زه‌تی یه‌عقوب و ناساگی و برینی له‌شی چه‌زه‌تی ئه‌یووب له‌پاش دامه‌زراندنی پايه‌ی پێغه‌مبه‌ری ئه‌وان بووه‌ و , مایه‌ی پايه‌ به‌رزیاو بووه‌و په‌ندو ئامۆژگاریه‌کی ئایینی به‌تین بووه‌ بۆ ئاده‌میزاده‌کانی تر ^(٧٩) .

والأولى أن لا يقتصر على العدد في التسمية فقد قال تعالى (وَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصِصْ عَلَيْكَ) ولا يؤمن في ذكر العدد أن يدخل فيهم من ليس منهم أو يخرج منهم من هو فيه وكلهم كانوا مخبرين مبلغين عن الله تعالى , صادقين ناصحين , وأفضل الأنبياء محمد (صلى الله عليه وسلم) والملائكة عباد الله تعالى عاملون بأمره لا يوصفون بذكورة ولا أنوثة

(والأولى أن لا يقتصر على العدد في التسمية) چاکتر وایه کورت هه‌له‌هێنرێت له‌ناوبردندا له‌سه‌ر ژماره‌ (فقد قال تعالى : منهم من قصصنا ومنهم من لم نقصص عليك) هه‌ندێك له‌و پێغه‌مبه‌رانه‌ باسماو كرده‌وه‌ وه‌هه‌ندێکیان باسماو نه‌كرده‌وه‌بۆت .

(١٢٧) : مه‌كتوباتی كاك ئه‌حمه‌دی شیخ ٧٤/١ و ٧٥ و ٧٦ .

(ولا يؤمن في ذكر العدد أن يدخل فيهم من ليس منهم) نابیت بی
 ترس بیّت لهباس کردنی ژماره‌ی پیغه‌مبه‌راندان چونکه ده‌رواته‌ناویان
 که‌سێک له‌وان نیه ئە‌گەر ژماره‌یه‌کی زۆر بلیت له‌ژماردنیا‌ندا (او ی‌خ‌رج
 منهم من هو فيه) یا‌خود ده‌ری بکه‌یت له‌پیغه‌مبه‌ران که‌سێک که‌له
 پیغه‌مبه‌رانه , ئە‌گەر ژماره‌یه‌کی که‌م بلیت له‌ژماردنیا‌ندا (وکلهم كانوا
 مغبرین مبلغین عن الله تعالى) هه‌موو پیغه‌مبه‌ران هه‌ول ده‌رو گه‌یه‌نه‌ر
 بوون له‌ایه‌ن زاتی خوداوه (صادقین ناصحین) راست و ئامۆزگاری
 کاربوون .

(وأفضل الانبياء محمد (صلى الله عليه وسلم)) به‌ریزترین و گه‌زده‌ترین
 پیغه‌مبه‌ران چه‌زهره‌تی موچه‌مه‌ده (برودی خودای له‌ س‌ر بیّت) له‌به‌ر فه‌رمووده‌ی
 خودا : ﴿ كنتم خير أمة أخرجت للناس ﴾ النساء : ١١٠ , واته ئیوه ئه‌ی
 ئومه‌تی موچه‌مه‌د (برودی خودای له‌ س‌ر بیّت) چاکترین ئومه‌تی‌کن که‌له‌ایه‌نی
 په‌روه‌ردگاره‌وه دروست کراون و ده‌رکراون بۆ په‌یره‌وی پیغه‌مبه‌ران
 ئە‌گەر ئە‌م ئومه‌ته چاکترین ئومه‌ت بیّت پیغه‌مبه‌ره‌که‌شی چاکترین
 پیغه‌مبه‌ره , ئە‌گەر به‌ریزترین نه‌بیّت ئومه‌ته‌که‌ی به‌ریزتر نه‌ده‌بوو ,
 هاتوو له‌فه‌رمووده‌ی پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌ س‌ر بیّت) : (أنا سيد أولاد آدم
 ولا فخر) . رواه الترمذي واته: من سید و گه‌وره‌ی نه‌ته‌وه‌ی ئاده‌م
 وه‌فه‌خ‌ریش نیه .

له‌پاشا دانهر هات باسی یه‌کی‌کی تر له‌ئه‌رکه‌کانی ئیمان ده‌کات
 ئه‌ویش باوه‌ر به‌فریشته‌یه و فه‌رمووی (والملائكة عباد الله تعالى عاملون
 بأمره) فریشته‌کان به‌نده‌ی خودان به‌فه‌رمانی خودا کار ده‌که‌ن (لا
 یوصفون بذكورة ولا أنوثة) وه‌صف دارناکرین به‌نیرو می.

ولله تعالى كتب أنزلها على أنبيائه وبين فيها أمره ونهييه ووعدده
والمعراج لرسول الله (صلى الله عليه وسلم) في اليقظة بشخصه إلى السماء
ثم إلى ما شاء الله من العلى حق

فریشته : بریتین لهئه جسامیکی لهطیف خودا دروستی کردوون
لهئه صلی نورو ماددهی رووناك نه نیرو نه می دهتوانن بهه موو وینهیه
خویان دهر بخهن و بهسوره تی عاده تی به چاو نابینرین به لام پیغه مبه ران
دهیان بینن ^(۸۰)

(ولله تعالى كتب أنزلها على أنبيائه) چهند په رتوکیک ههیه بو
خودا که رهوانه ی کردوته سهر پیغه مبه رانی (و بین فیها امره ونهییه
ووعدده ووعدیه) که تیایدا روونی کردووه ته وه فرمان و قهدهغه و بهلین
و ههره شه کانی . پیویسته باوه فرمان بییت به کتیبه کانی خودا
که روکنیکه لهئه رکانی ئیمان ئه ویش ئه وهیه باوه به وهی که خودا چوار
کتیبی رهوان کردووه که فرمان و قهدهغه و بهلین و ههره شه و ههوالی
سه رده می رابردو و له مه و دوايشی تیدا یه , هه موو که لامی خودان ,
به ریزترینیان قورئانه له پاشا ته و راته و ئینجیل و زه بوور هه روه ها سه د
سوحوفی رهوانه کردووه .

(والمعراج لرسول الله (صلى الله عليه وسلم) في اليقظة بشخصه إلى السماء
(بهرزبونه وه بو پیغه مبه ر (سرودی خوی له سهر بییت) له کاتی به ناگاییدا به لاشه ی
پیروزی بو ئاسمان (ثم إلى ما شاء الله من العلى حق) له پاشا بو ئه و

شویینه به رزه‌ی که خودا ئاره‌زووی بوو حه‌ق و راسته . میعراج
له‌زاراوه‌ی زانایانی ئیسلامدا به‌رزبوونه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ره به‌ده‌پایه
له‌به‌یتی موقه‌ده‌سه‌وه تا ژووری حه‌وت ئاسمانه‌کان و له‌و ییشه‌وه تا
(سدره المنتهی) و , له‌و ییشه‌وه تا عهرش و ئه‌و شویینه‌ی که
پیغه‌مبه‌ر (برودی خوای له‌سهر بیت) کهلامی زاتی خودای تیا‌دا وه‌رگرت و پینج
فه‌رزه‌ی نویژ له‌سه‌رخووی و ئومه‌ته‌که‌ی فه‌رز کرا . ئهم میعراجه
به‌حه‌دییسی سه‌حیحی بوخاری چه‌سپاوه و ئینکار کردنی بیدعه‌ته‌و
ده‌رچوونه له‌ریزی ئه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت ^(٨١).

وَکرامات الاولیاء حق

سه‌یید عه‌بدوره‌حیم مه‌وله‌وی به‌چه‌ند دیریک له‌هۆنراوه‌کانی باسی
ئوه‌ ده‌کات که ئه‌و هه‌موو شته‌ زۆرانه له‌ماوه‌کی زۆر که‌مدا روویداوه ,
وه‌ک ده‌فه‌رموئیت :

رئی چه‌ند هه‌زار سال , طه‌ی چه‌ند حیجابات

ذاتی حه‌ق , که‌لام , سؤال , جه‌وابات

چوو , بوو دیی , بیستی , کریا , دریاوه

هاته‌وه‌و حه‌لقه‌ هه‌ر ده‌له‌ریاوه

(٨٢)

(١٢٩) : عه‌قیده مرضیه ل : ٤١٠ و ٤١١ .

(١٣٠) : له‌هه‌مان سه‌رچاوه ٤٢٢.

(وكرامات الاولياء حق) كهراماتی ئهولیا دۆستانی خودا حق و

راستن . خودا له قورئاندا باسی ئهولیا دهکات و دهفهرمویت : ﴿الا ان اولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون الذين آمنوا وكانوا يتقون لهم البشرى فى الحياة الدنيا وفى الآخرة لا تبديل لكلمات الله ذلك هو الفوز العظيم﴾ یونس: ۶۴.

واته : ئاگادار بن ئهوانه كه دۆستی خودان نهترس و بیمیان له هیچ شتێك دیبه سهراو نهلهسه نهمانی شتێك زۆر دهبن ئهوانه كه ئیمانیا نهیه به خوداو پیغه مبهری خودا له خودا دهترسن وخویان دهپاریزن له کوفرو تاوان له کاری پهستی جیهان , بۆ ئهوانه هیه موژده له ماوهی ژیانی دنیا دا وهله روژی قیامه تیشدا فريشتهی رحمت دین خه بهریان پێ ددهن كه ئیوه ئیتر ئازار نابینن , گۆڕین نیه بۆ فهرمودهی خودا وهگه یشتن به پایه ی موژده وهگرتن گه یشتنه به مه قامیکی گه وه له لای خودا .

پیغه مبهر (سوردهی خوا ی له سر بیت) دهفهرمویت : خودا دهفهرمویت : ﴿من عادى لى وليا فقد آذنته بالحرب ...﴾ رواه البخارى. واته هه ره كهس دژایه تی بكات له گهل دۆستی مندا به راستی ئاگاداری دۆسته كه مه دهكه مه كه ئه وه كه سه شه ره له گهل مندا دهكات .

فيظهر الكرامة على طريق نقض العادة للولي من قطع المسافة البعيدة في المدة القليلة ,

شیخی ئیبن و چه جەر ده فەرمویت : ئەزیه تەدانی ئەولیاو مامە ئەی
سوئی خاتیمە پەنا بە خودا . مەولەوی پیناسەیی وەلیمان بو دھکات و
دە فەرمویت :

وہ لہی : شہ خصیکہ (عاریف باللہ)

(ما امکن) بہ ذات ب ہ صیفات

ئاگاہ

بیکیشی بە سەنگ ھەرسێ تەقوادا

بە تەرازووی شەرع مووی

لاناد (۸۲)

کارە لە عادەت بە دەره کان چوارن :-

۱- موعجیزە : کاریکە لە عادەت دەرچوو بیئت ئاشکرا دەبیئت لە
سەر دەستی ئەو کەسەیی کە ئیدیعیای پیغەمبەراییەتی دھکات .

۲- کەرەمەت : ئاشکرا بوونی کاریکی دەرچوو لە عادەت لە لایەن
دۆستیک لە دوستانی خودا بە بی ئەوێ بەرەبەر کی بکات بە بانگەوازی
پیغەمبەراییەتی .

۳- استدراراج : کاریکی لە عادەت بە دەره ئاشکرا دەبیئت لە سەر
دەستی کەسێک کە باوەری نیەو کردەوێ چاک ناکات .

(۱۳۱) : سێ تەقوا : خۆپاراستن لە کوفر . گوناھ , خۆشەویستی لە غەیری خودا .

٤- مه‌عونه : کارێکی له‌عاده‌ت به‌ده‌ره‌ ئاشکرا ده‌بی‌ت له‌سه‌ر ده‌ستی موسولمانان به‌گشتی . (فی‌ظ‌هر الک‌رام‌ة علی ط‌ریق نق‌ض الع‌اد‌ة للولی) که‌رام‌ه‌ت ئاشکرا ده‌بی‌ت بۆ وه‌لی له‌سه‌ر رێگای له‌عاده‌ت به‌ده‌ر (من قطع المسافة البعيدة في المدة القليلة) له‌برینی ئه‌ندازه‌یه‌کی دوور له‌ماوه‌یه‌کی که‌مدا وه‌ک ئاصه‌فی کوری به‌رخیا که‌وه‌زیری حه‌زه‌رتی سوله‌یمان بوو عه‌رشێ به‌لقیسی هێنا له‌یه‌مه‌ن بۆ به‌یت و لموقه‌ده‌س پێش چاو تروکاندنیک , له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی مه‌سافه‌که‌ی دوور بوو .

**وظهور الطعام والشراب واللباس عند الحاجة , والمشی علی الماء
وفي الهواء وكلام الجماد والعجماء**

(وظهور الطعام والشراب واللباس عند الحاجة) وه‌ ئاشکرا کردنی خواردن و خواردنه‌وه و پۆشاک له‌ کاتی پێویستیدا .

وه‌خودا ده‌فه‌رمو‌یت له‌باره‌ی مه‌ریه‌مدا : ﴿ كلما دخل علیها زکریا المحراب وجد عندها رزقا قال یا مریم أنى لك هذا قالت هو من عند الله إن الله یرزق من یشاء بغير حساب ﴾ ال عمران : ٣٧ .

واته : هه‌میشه‌ هه‌رکاتیک که‌زه‌که‌ریا ده‌رۆیشته‌ ئه‌و می‌حرا به‌و ته‌ماشای ده‌کرد رزق و رۆزی چاوپێده‌که‌وت , ئه‌ی فه‌رموو : ئه‌ی مه‌ریه‌م چۆن و له‌کۆیوه‌ ئه‌م رزق و رۆزه‌ت بۆ دێ ؟ ئه‌ویش عه‌رزێ ده‌کرد : ئه‌مانه‌ له‌لای خوداوه , به‌راستی خودا رۆزی ده‌دات به‌هه‌ر که‌سیک خواستی لێ بی‌یت .

(والمشی فی الماء) له‌ئاودا رۆیشتن . وه‌ک رێوایه‌ت کراوه‌ له‌زۆر ئه‌ولیایه‌ . (وفي الهواء) له‌هه‌وادا رۆیشتن . وه‌ک رێوایه‌ت کراوه‌

جەغەفری کوری ئەبی تالیب و لوقمانی سەرخەسی و جگە ئەمانەیش
کە بەهەوادا روشتوون .

(وگلام الجهاد) قسەکردنی بی گیان وەك دارو بەرد . وەك
دەگیرنەووە لەبەردەستی حەزەرتی سەلمان و ئەبی دەرداء ، قسەییە
تەسبیحاتی خودای دەکرد ، هەردووکیان گۆییان لیبوو.

(والعجماء) قسەکردنی گیاندارانی بی زمان ، وەك ئەو سەگە
ئەصحاب لکەهف بەلایدا روشتن ئەویش شوینیان کەوت چەند جار
دەریان کرد سەگەکە وازی نەهینا ووتی پێیان : (أنا أحب أحباب الله
عز وجل فناموا وأنا أحرصكم) تفسیر الصاوي علی الجلالین ٢٠/٣
واتە : من دوستانى خودام خوش دەوێت ئیوە بخەون من حەرسیتان
دەگرم .

دەگیرنەووە پیغەمبەر (درویدی خودای بە سەرنیت) ئامادەبوو پیاویك
مانگایەکی بارکردبوو دابووێه بەر مانگاکیە لای کردووە بەلای
پیاووەکەداو ووتی: (اني لم أخلق لهذا وإنما خلقت للحرث) بی گومان من
بۆ ئەمە دروست نەکراوم ، بەئکو بۆ جووت کردن دروست
أوغیر ذلك من الأشياء ، ويكون ذلك معجزة للرسول الذي ظهرت هذه
الكرامة لواحد من أمته لأنه يظهر بها أنه ولي .

کراوم .خه‌که‌که ووتیان: پاک و بی‌گه‌ردی بۆ خودا مانگا قسه‌ده‌کات ,
پینه‌مبه‌ر (بردی خودای له‌ سربیت) فه‌مووی : (آمنت به‌ذا) . باوه‌رم هه‌یه
به‌وه‌ی که‌مانگا قسه‌ده‌کات ^(٨٤) .

(أوغیر ذلك من الأشياء) یا جگه له‌مانه شتی تریش وه‌ک ئه‌وه‌ی
حه‌زهرتی عومه‌ر رۆژی هه‌ینی ووتاری ده‌خوینده‌وه له‌سه‌ر مینه‌به‌ر
له‌شاری مه‌دینه سوپای ئیسلامی دی گه‌مارۆ دراوه بانگی له‌ساریه ی
سه‌ر له‌شکر کردوو فه‌مووی : (یاساریة الجبل) ساریه ئاگاداری ئه‌و
شاخه به‌ ساریه‌ش گوئی له‌ده‌نگی حه‌زهرتی عومه‌ر بوو له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش
زۆر دوور بوون له‌یه‌که‌وه .

وه خواردنی زه‌هر له‌لایه‌ن خالیدی کوری وه‌لیده‌وه , ده‌گێرنه‌وه
رۆمه‌کان داوایان له‌خالیدی کوری وه‌لید کرد په‌رداخیک زه‌هر بخوات بۆ
ئه‌وه‌ی به‌لگه‌به‌یت له‌سه‌ر راستی ئایینی ئیسلام په‌رداخیک زه‌هریان بۆ
هیناوه‌ش به‌سَم الله الذي لا یضر....خویند و خواردی زیانی
پینه‌گه‌یشته ^(٨٥) .

مه‌وله‌وی ده‌فه‌مویت:

له‌ (مه‌دینه) وه‌و جی له‌سه‌ر (مینه‌به‌ر) جه‌یش له‌ (نه‌هاوه‌ند)
(رونیته‌ت بۆ) عومه‌ر)
سه‌معی (ساریه) بۆ خیتابی ئه‌و جه‌ره‌یانی (نیل) به‌
کیتابی ئه‌و

(١٣٢) : شرح العقائد : ٢٧٧ .

(١٣٣) : شرح النسفية : ٢٠٠ .

وهك شوربى (خاليد) سهه وهبى ضهرهه نههشالى نههه نايهته

دهفتهه (٨٦)

(ويكون ذلك) ئاشكراكردى كهرامات لهلايهن ولى يهوه دهبيت (معجزة للرسول الذي ظهرت هذه الكرامة لواحد من أمته) بهموعجيزه بۆ ئهه پيغهمبهريه كه ئاشكرابووه ئهه كهرامهته بۆ يهكيك لهئوممهتهكهى (لانه يظهر بها أنه ولي) چونكه بههوى ئاشكرا بوونى ئهه كهرامهته دهزانريته ئهه وهليه .

ولن يكون وليا إلا أن يكون محقاً في ديانته وديانته الأقرار والتصديق برسالة رسوله

(ولن يكون وليا إلا وأن يكون محقاً في ديانته) وه نابيت بهوهلى مهگه كاتيک بهريک و پيکى ئايينهكهى ببا بهريوه (وديانته) ئاين داريهكهى (الأقرار) باوهه كردنه بهزمان (والتصديق) بهدل گهردن كهچيه (برسالة رسوله) بهنامهى پيغهمبهرهكهى لهگهل گويرايلهلى كردنى نهمرهكانى نهكردنى قهدهغهكانى .

مهولهويش دهفهمويت : - (٨٧)

كرامات تبذو لذا الولي معجزة لحضرة النبي

(١٣٤) : عقيدة ي مرضية : ٤٣٠ .

(١٣٥) : فضيلة.

ولم يكن ولينا وليا من غير أن يتابع
النبيا
وأن يصون النفس عن خيانة ذا صفوة وقوة
الديانة

واته: كهrame تيك ئاشكرا دهبيت لهسه دهستی دۆستیكى خودا
ئهوه موعیزه به بۆ چه زههتی موچه مهه دوستی ئیمه وهلی نیه بهبی
ئهوهی شوینی پیغه مبهه بکهویت لهووتارو کردارو ئهحوالدا وهپاش
ئهوهی که نهفسی بیاریزیست له ههموو خیانه تیک لهگه خوداو
پیغه مبهه موسولماناندا دهبی حالی وابیت خاوهنی بی گهردی بیت له
دلهوه بهپاک کردنی لهههموو شتیک بهپیچهوانه شهریعهتی ئیسلام
بیت وهخاوهنی دینیکی بههیزیت .^(٨٨)

ئاگاداریهک : لهکه راماته ئاگادار بوونی ههندی که له پیاوچاک بهسهه
ههندی نهینی و په نامه کیه کاندای ، لهوانه به ئهوهی ئینکاری دهکات بهه
فه موودهی خودابکات به بهلگه : ﴿ وعنده مفاتيح الغيب لا يعلمها
إلا هو ﴾ انعام : ٥٩ واته : کليله کانی ئهوه شتانه که غیب و په نهانن له
عیلم و زانستی خودایه ، وه ﴿ عالم الغيب فلا يظهر على غيبه أحدا ﴾
الجن : ٢٦ واته : ئهوه زانای په نامه کیه کهس لهه په نامه کیه تایبه تیانه
ئاگادار ناکات ،

وأفضل البشر بعد نبينا: أبو بكر الصديق

وۀلام دەدرتەوہ لەدوو رووہوہ :-

یەكەم : پیتی ئەلف ولام لەو وشەى (الغیب) بۆ ئیستیغراق و سەلبە واتە: ھەموو غەیب كەس نایزانیت جگە خودا , وەر دەگیریت ھەندىك لە غەیب دەگونجیت جگە خودا بیزانیت , لە پاشا ئایەتى .

دووہم : نىستىنای تىادایە دەفەرمویت : ﴿إِلا من ارتضى من رسول﴾ واتە : كەسێك نەبیت كە خۆى بىهویت وەكو پیغەمبەرێك لە پیغەمبەران ئەمە بەلگەىە لەسەر دروستى ئاگادار كردنى زاتى خودا بۆ ھەندىك لەبەندەى لەسەر ئەو شتانەى كە پەنھانە لە ھەواسەكان ^(٨٩) .

(و افضل البشر بعد نبينا) بەرێزترین و گەورەترین كەس لەدوای پیغەمبەرى خوێمان , چاكتەر و ابوو بىفەمووايە (بعد الانبياء) لەدوای پیغەمبەران (أبو بكر الصديق) ئەبو بەكرى صدیقە كەبەرۆى بە پیغەمبەر (برودى خودای لە سەرىت) ھىنا بەبى وەستان وەلەبەرز بوونەوہى بۆ ئاسمانەكان بەبى گومان .

ناوى : عەبدوللەيە كونیەكەى ئەبو بەكرەو نازناوى (صدیق) ە باوكى ناوى عوتمانە كونیەكەى ئەبو قوھافەيە . كۆچى دوايى كردووہ لەشەوى سى شەممە ٢٢ ى جمیادی ئاخیرەى سالى ١٢ ى كۆچى بەخاك سپیرا لەتەنىشت پیغەمبەردا (برودى خودای لە سەرىت) . یەكەم پیاو بووہ موسولمان بووہ .

ماوہى خەلافەتى دووسال و سى مانگ و بیست رۆژبووہ . بەلگەلەسەر ریزو گەورەيى خودا لەقورئاندا ئەناى دەكات و بەدووہم

(١٣٧) شرح النسفية : ل ٢٠٠ .

ناوی دهبات له خزمهت پیڤه مبهرداو دهفه رمویت : ﴿إلا تنصروه فقد نصره الله إذ أخرجه الذين كفروا ثاني اثنين إذ هما في الغار إذ يقول لصاحبه لا تحزن إن الله معنا﴾ التوبة : ٤١ واته : ئەگەر ئیوه یارمه تی حه زه ته موحه مه ل (درو دی خودای له سر بیت) نه ده ن , به راستی خودا یارمه تی ده دات , وه ک چۆن له و کاته دا ده ریان کرد یه کیك بوو له دوو کهس که له ناو ئەشکه و ته که دا بوون فه رمووی دلگران مه به خودا واله گه لمان .

ثم عمر الفاروق , ثم عثمان ذوالنورين , ثم على المرتضي رضي الله عنهم

پیڤه مبه ر (درو دی خودای له سر بیت) ده فه رمویت : (أنت صاحبی فی الغار وأنت معی علی الحوض) رواه الترمذی واته له غاردا تو ها وه لی منی تو له گه ل منی له سه ر حه وزی که سه ر

(ثم عمر الفاروق) له پاشا حه زرتی عومه ره , نازنا وه که ی فارو و قه , کونیه که ی ئەبوو حه فسه یه ناوی باوکی خه تابه , کوچی دوا یی کردو وه له روژی چوار شه ممه ٢٥ ی ذیل حه جه سالی ٢٣ ی کوچی ته مه نی شه ست و سی سال بوو .

ئەبوو لوئلوئی مه جوسی شه هیدی کرد , به خاک سپیژرا وه له ته نیشت پیڤه مبه رو ئەبو به کردا . له سالی شه شه می کوچی دا ئیسلام بووه , ماوه ی خه لافه تی ده سال وشه ش مانگ و چوار روژه . پیڤه مبه ر (درو دی خودای له سر بیت) . له باره ی گه وره یی عومه ره وه ده فه رمویت : ﴿لو کان بعدي نبيا لکان عمر﴾ مسند الإمام أحمد . واته : ئەگەر پیڤه مبه ر ببوا یه دوا ی من عومه ر ده بوو .

(ثم عثمان ذو النورين) له پاشا حەزەرتی عوثمانە ، نازناوەکەى (

ذی النورین) ه ، له بەر ئەوەى دوو کچی پیڤەمبەرى (برۆى خودای له سەربیت)
هیناوه ، یاخود له بەر ئەوەى روژێ دووجار خەتمی قورئانی کردووه .
له روژى هەینی له جەژنى قوربان کوچی دواى کرد که سالى ٣٥ ی
کوچی بوو ، به خاک سپیرا له به قیغ . ماوهى خه لافه تی یانزه سال و
یانزه مانگ و ههژده روژ بوو . پیڤەمبەر (برۆى خودای له سەربیت) له باره ی
گه وریی حەزەرتی عوثمانه وه ده فەرمویت (لكل نبی رفیق فی الجنة
ورفیقی فیها عثمان) رواه الترمذی ، له به هه شتدا بو هه موو
پیڤەمبەریک هاو هلیک ههیه وه هاو هلی من تیایدا عوثمانه .

(ثم على المرتضى رضي الله عنهم) له پاشا حەزرتی عەلییه که

پیڤەمبەر (برۆى خودای له سەربیت) له کارى دین و دنیا دا رازی بووه لى ی
باوکى ناوی عبدولمه نافه کونیه کهى ئەبو حەسەنه ، نازناوەکانى که رارو
حه یده ر و ئەبى تورابه کونیه ی باوکى ئەبو تالیبه ، له بەر ئەوەى کوره
گه و ره ی باوکى بووه ، شه هید بووه له شه و ی هەینی ٢١ ره مه زانی سالى
٤٠ ی کوچی عبدالرحمن کوری مه لجه م شه هیدی کرد له شه ودا کاتیك
له مال ده چوو بو نوێژی به یانی ، ته مه نی ٦٣ سال بوو .

و خلافتهم على هذا الترتيب والخلافة ثلاثون سنة ثم بعدها ملك

وامارة

ماوهی خه لافه تی چوار سال وده مانگ بوو , یه که مین مندال
بووه که موسولمان بووه چهندها به لگه ههیه له سه ر گه ورهیی
یه کیك له وانه ئه وه بوو که پیغه مبه ر (درودی خودای له سه ر بیئت)
حه زه تی فاتیمه ی لی نیکاح کردووه .

(وخلافتهم على هذا الترتيب) خلافه تیشیان له سه ر ئه و ریك
وپیکیه یه , واته : خه لافه ت له دوا ی پیغه مبه ر (درودی خودای له سه ر بیئت) بو ئه بو
به کر له پاشا بو عومه ر , له پاشا بو عوتمان و له پاشا بو عه لی .

(والخلافة ثلاثون سنة) خه لافه تی ته واو کامل له دووا ی پیغه مبه ر
٣٠ ساله چونکه نه ملی حه ل وعه قد له ئومه تدا له سه ر ئه وه یه کن له سه ر
خه لافه تی عه باسی و هه ندی مه روانی وه ک عومه ری کوری عبدالعزیز ,
مه به ست به خه لافه ت خه لافه تی ته واوه .

(ثم بعدها ملك وإمارة) له پاشا له دوا ی ئه و سی ساله پاشایه تی
و ئه ماره ته چونکه پیغه مبه ر (درودی خودای له سه ر بیئت) ده فه رمویت))
الخلافة بعدي ثلاثون سنة ثم تصير ملكا عضواً)) رواه أحمد
والترمذي وابو داوود .

واته : خه لافه ت له دوا ی من سی ساله پاشان ده بیئت به پاشای
و میر نشینی که هه ندیکیان سته م له هه ندیکیان ده که ن . پیویسته
له سه ر خه لکی که ئیما میك دابنن .

چونکه پیغه مبه ر (درودی خودای له سه ر بیئت) ده فه رمویت (من مات
ولم يعرف إمام زمانه مات ميتة جاهلية) شرح العقائد النسفية

٢٣٢. واتە: هەركەس بمریت و ئیمامی زەمانی خوێ نەناسیت
ئەو بەمەردنیکی نەفامی مردوو .

لەبەر ئەوەی ئوممەتی ئیسلام دانانی ئیمامیان بەگەڕنگترین شت
دانا لەپاش کۆچی پیغەمبەر هەتا دانانی ئیمامیان پیش خست بەسەر
کفن و شاردنەوێ پیغەمبەردا .

والمسلمون لأبد لهم من إمام يقوم بتنفيذ أحكامهم , وإقامة
حدودهم , وسد ثغورهم , وتجهيز جيوشهم , وأخذ صدقاتهم , وقهر
المتغلبة والمتلصصة , وقطاع الطريق, وإقامة الجمع والأعياد , وقطع
المنازعات بين العباد وقبول الشهادة القائمة على الحقوق , وتزويج
الصغار, والصغار والكبارالذين لا أولياء لهم , وقسمة الغنائم

بەنا

هەرودەها لەدوای کۆچ کردنی هەموو ئیمامێک , لەبەر ئەوەی زۆری
واجباتی شەری دەوستییت لەسەر (ئیمام) پیشه‌واوەک دانەر
دەفەمۆیت : (والمسلمون لأبد لهم من إمام) موسولمانان پێویسته
ئیمامیان ببێت .

ئیمام : خەلیفەیه بۆ هەموو وولاتی موسولمانان . (يقوم بتنفيذ
أحكامهم) بۆ ئەوەی هەستیی بەجی بەجی کردنی حوکمەکانیان (وإقامة
حدودهم) پیادەکردنی حودوده شەریەکانیان (وسد ثغورهم)
وەرگرتنی کەلێنی موسولمانان تا دوژمن نەتوانییت بێتە ناو وولاتی
ئەسلا .

(وتجهيز جيوشهم) ئاماده کردنی سوپایان (وأخذ صدقاتهم)
 وەرگرتنی زهکاتیان (وقهر المتغلبه) زال بوون بهسەر ئهو کهسانه‌ی
 که یاخین (والمتلصصه) ئهو که سانه‌ی دزی ده‌کن (وقطاع الطريق) ئهو
 که سانه‌ی رێگرن .

(وإقامة الجمع والأعياد) پیاده کردنی نوێژه‌کانی هه‌ینی و جه‌ژن
 به‌جه‌ماعه‌ت (وقطع المنازعات الواقعة بين العباد) کۆتایی هه‌ینانی ئهو
 که‌شانه‌ی که په‌یدا ده‌بن له‌نیوان به‌نده‌کاندا (وقبول الشهادة القائمة على
 الحقوق) وەرگرتنی ئهو شایه‌تیانه‌ی له‌سەر مافه‌کانن .

(وتزويج الصغار والصغار) ژن نیکاح کردن بۆ ئهو کورانه‌ی
 که بچوکن و دان به‌شوی ئهو کچانه‌ی که مندالن (والكباثر) ئهو کچانه‌ی
 که گه‌وره‌ن و (لا أولياء لهم) وه‌لییان نییه ، واته سه‌ره‌یه‌رشیاریان نیه (و
 وقسمة الغنائم) دابه‌ش کردنی تالانه‌کان واته ده‌سه‌کوت .

ثم ينبغي أن يكون الإمام ظاهراً لا مختفياً ولا منتظراً . ويكون من
 قریش ولا يجوز من غيرهم . ولا يختص ببني هاشم وأولاد علي رضي
 الله عنهم , ولا يشترط أن يكون معصوماً ولأن يكون أفضل أهل زمانهم ,
 ويشترط أن يكون من أهل الولاية الكاملة , وسائسا قادراً على تنفيذ
 الأحكام , وحفظ الحدود الأسلام وإنصاف المظلوم من الظالم ولا ينعزل
 الإمام بالفسق والجور .

(ثم ینبغی أن یکون الامام ظاهراً) له پاشا ئیمامی موسولمانان
 پیویسته ئاشکرا بیئت ، بۆ ئهوهی خه لکی موراجهعهی بکه ن و ئهویش
 ههلبسیئت بهرێک و پیک کردنی ئهمری دین و دونیا که ئیمام بۆ ئهوه
 دانراوه (لا مختفیاً) په نهان نه بیئت له ترسی دوژمن (ولا منتظراً) نابیئت
 چاوه ری بکریئت بۆ دهرکهوتنی له کاتی چاکبوونی زه ماندا (ویکون من
 قریش) ده بیئت ئه و ئیمامه له قوره یش بیئت .

(ولا یجوز من غیرهم) دروست نیه له غهیری قوره یش بیئت (ولا یختص ببني هاشم وأولاد علی رضي الله عنهم) تایبته نیه به بهنی
 هاشم و ئهولادی حه زره تی عه لی یه وه خوا یان لی رازی بیئت . پیغه مبه ر
 (برودی خودای له سه ربیئت) ده فهرمو یئت (الأئمة من قریش) أخرجه أحمد
 ئیمامه کان له قوره یش ده بن (ولا یشرط أن یکون معصوما) به مه رج
 نه گیراوه له ئیمامدا که ده بیئت بی گونا هبیئت (ولا أن یکون أفضل أهل
 زمانه) مه رج نیه ئیمام به ری زترین بیئت له ئه هلی زه مانی خویدا .

(ویشرط أن یکون من أهل الولاية الكاملة) به مه رج گیراوه ئیمام
 ده بیئت له ئه هلی ویلایه تی ته و او بیئت واته : موسولمان و ئازادو ژیره و بالغ
 بیئت ، وه جومهور فه رموویانه : ئیمام ده بیئت مو جته هید بیئت له ئو صول
 و فروع دا (و سائسا) خاوه نی ته سه پروفات بیئت له ئومورو به رژه وه ندی
 زۆریه ی خه لکدا واته لیزان بیئت له کارو باردا (قادراً) به ته وانا بیئت

له‌رووی زانیاری و داد په‌روه‌ری و سه‌ره‌رشتیکاری خه‌لکی و ئازایه‌تیدا
(علی تنفیذ الأحکام) به‌سه‌ر پیاده‌کردنی حوکمه‌کان .

(وحفظ حدود دار الإسلام) پاراستنی سنوری وولاتی ئیسلام
(وإنصاف المظلوم من الظالم) رزگار کردنی سته‌م لی‌کراو له‌سته‌م کار)
ولاینعزل الإمام بالفسق والجور (پیشه‌وای موسولمانان له‌کار ناخریت
به‌هوی دهرچوونی له‌گوێرایه‌لی خوداو سته‌م کردن له‌به‌نده‌کانی خودا .

کۆتایی

له باسکردنی چهند ئهمریکی فهرعی که ئه هلی سونه و جه ماعت
جیا ده بیته وه پیتی ئه مانهی له خو گرتوه :

١- دروستی نۆیژ له دواى پیاوی چاک و خراپ . وهدروستی نۆیژیش
له سهریان (جنازه)

٢- ریزگرتن له هاوه لانی پیغه مبهەر (درودی خودای له سه رینت) و جنیونه دان پیتان .

٣- دروستی مهسح به سه رکالا دا .

٤- جه لالییه تی نه بیژ له قاپی عه ره قدا .

٥- بهردهوامی روو ئینانی خودا له موسولنانان

٦- دهقه کان ده خرینه سه ر زاهیریان و روونکردنه وهی کوفره کان

٧- سوود وهرگرتنی مردوو له نزاو چاکه کانی زیندوو و سودی نزا

٨- نیشانه‌کانی قیامت

٩- موحته‌هید هه‌له ده‌کات و ده‌ی پی کیت .

١٠- ریز و گه‌وره‌یی له‌نیوانی ئاده‌میزاد و فریشته‌دا.

وتجوز الصلاة خلف كل بر وفاجر و نصلي على كل بر وفاجر ,
ونكف عن ذكر الصحابة إلا بخير

(وتجوز الصلاة خلف كل بر وفاجر) دروسته نوێژکردن له‌دوای
هه‌موو ئینسانێکی چاک و خراپ , پیاو خراپه‌ که مادام گونا‌هه‌که‌ی
نه‌یگه‌یان‌دبێته‌ کوفر , خۆ نه‌گه‌ر گونا‌هه‌که‌ی گه‌یان‌د بێته‌ کوفر ئه‌وه
دروست نیه‌ نوێژکردن له‌دوایه‌وه .

پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌سه‌ر بێت) ده‌فه‌رمویت (صلوا خلف كل بر
وفاجر و على كل بر وفاجر) رواه الطبرانی واته‌: نوێژیکه‌ن له‌دوای
هه‌موو ئینسانێکی چاک و خراپ و نه‌نوێژیکه‌ن له‌سه‌ر هه‌موو ئینسانێکی
چاک و خراپ .

وه‌له‌به‌ر ئه‌وه‌ی زانا‌کان نوێژیان کردووه‌ له‌دوای ئینسانی فاسقه‌وه
. ئه‌وه‌ی نه‌قل کراوه‌ له‌هه‌ندێک سه‌له‌فی صالحه‌وه‌ له‌قه‌دغه‌کردنی نوێژ
له‌دوای ئینسانی فاسق و ئه‌هلی بیدعه‌وه‌ ئه‌وه‌ خراوه‌ ته‌سه‌ر که‌راهیه‌ت
, به‌لام ئه‌گه‌ر فیسق و بیدعه‌که‌ی ده‌یبر بۆ کوفر ئه‌وه‌ نوێژکردن دروست
نیه‌ له‌دوایه‌وه‌.

(ونصلي على كل بر وفاجر) ئيمه نويز دهكهين لهسهه ههمور
ئينسانئىكى چاك و خراب نهگهه لهسهه ئيمان مرد بيئت لهبهه ئيجماع و
فهروودهى پيغهه مبهه (درودى خوداى له سهه بيئت) (لاتدعو الصلاة على من مات
من أهل القبلة) أخرجه الطبراني في الكبير من حديث ابن عمر بسند
رواه بلفظ صلوا على من قال لا إله إلا الله ، واته : وازمهه هيفن له
نويز كردن لهسهه كهسيك مرد بيئت و لهئههلى قيبهه بيئت .

(ونكف عن ذكر الصعابة إلا بخير) ئيمه لهباس كردنى هاوهلههكانى
پيغهه مبهه (درودى خوداى له سهه بيئت) خويمان دهگريه مهگهه بهچاكه ، پيغهه مبهه
(درودى خوداى له سهه بيئت) دهفهرومويئت) لاتسبوا أصحابي فلو أن أحدكم أنفق
مثل احد ما بلغ مد أحدهم ولا نصيفه) رواه إلا ربعة ، واته : بههاوهلههكانم
جنيو مهدهن ، نهگهه يهكيك لهئيوه به ويئهى كيوى ئوحوو خير بركات
ناكات بهمشتيكت شت كه ئهوان كرد بيتيان بهخير وههنيويشيان ناكات .
ههروهها پيغهه مبهه (درودى خوداى له سهه بيئت) دهفهرومويئت) أكرموا أصحابي
فانهم خياركم) رواه أحمد و الحاكم ، واته لههاوهلههكانم ريژ بگرن
بهراستى ئهوان چاكرينتانه .^(٩٠)

**ونشهد بالجنة للعشرة الذين بشرهم رسول الله (صلى الله عليه وسلم)
بالجنة . ولا نشهد بالجنة أو النار لأحد بعينه ، ونرى المسح على
الخفين في السفر والحضر**

(ونشهد بالجنة للعشرة الذين بشرهم رسول الله (صلى الله عليه وسلم)
بالجنة) ئيمه شايهتى چونه بهههشت دهدهين بو ئهوه كهسانى كه

پیڤه مبهەر (برودی خودای له سهر بیت) مژدهی بهههشتی پی داوان، پیڤه مبهەر (برودی خودای له سهر بیت) دهفهرمویتی (أبو بكر في الجنة، و عمر في الجنة، سعد بن أبي وقاص في الجنة، وسعد بن زيد في الجنة، و أبو عبيده بن الجراح في الجنة) رواه الترمذي. وهك ريوایهت كراوه كه پیڤه مبهەر (برودی خودای له سهر بیت) فهرمووی بهفاتیمه (الأترضین أن تكوني سيدة نساء أهل الجنة أو نساء أهل الجنة أنساء المؤمنین) رواه الترمذي. واته: ئایا رازی نابیت كه سهیید وگه وهری ژنانی بهههشت بیت یا گه وهری ژنانی ئیماندار بیت. ههروهه دهفهرمویتی (أن الحسن والحسين سيدا شباب أهل الجنة) رواه الترمذي، واته: بهراستی ههسهن وحهسهین سهیید وگه وهری گهنجانی ئههلی بهههشتن.

(ولا تشهد بالجنة أو النار لأحد بعينه) ئیمه شایهتی نادهین بو هیهج كه سیك بهشهخصی جگه هاویری كانی پیڤه مبهەر بهبههشت یا بهئاگری دوزهخ.

(ونرى المسح على الخفين في السفر والحضر) ئیمه دهبینین ودهلین بهدروستی مهسح كردن لهسهه كالا (خف) له كوچ كردن و دانیشتندا. ههزههتی ههلی فهرمووی (حل رسول الله صلى الله عليه وسلم) ثلاثة أيام وليالهن للمسافر ويوما وليلة للمقيم (البخاري) واته: پیڤه مبهەر (برودی خودای له سهر بیت) بریاری داوهسی رۆژ بهشهوهكانیهوه بوکوچهری و رۆژو شهویك بو دانیشتوو كه مهسحی كاله بکهن.

شیخ ههسهنی بهصری (رحمتهی خودای له سهر بیت) دهفهرمویتی (أدركت سبعين نفرا من الصحابة يرون المسح على الخفين) واته: گهیشتم بهخزمهت ههفتا كهس لههاوهلهكانی پیڤه مبهەر (برودی خودای له سهر

بێد، به لایانهوه دروست بووه مهسح کردن له سهرا کالای . ئیمامی ئه بو
 حه نیفه ده فهرمویت (ما قلت بالمسح حتی جائتی فیه دلیل مثل ضوء
 الشمس) ههچم نه وتوو له باره ی دروستی مهسح هه تا به لگه یه کهم بو
 هات وهک رووناکی خۆر بوو. ^(۹۱)

ولا نحرّم نبیذ الجرة , ولا یبلغ ولی درجة الأنبیاء , ولا یصل
 العبد إلى حیث یسقط عنه الأمر والنهی . والنصوص تحمل علی
 ظواهرها . والعدول عنها الی معان یدعیها أهل الباطن : الحاد وكفر
 , ورد النصوص كفر , واستحلال المعصیة كفر , إذا ثبت كونها معصیة
 بدلیل قطعی , والاستهانة بها كفر , والاستهزاء علی الشریعة كفر

(ولا نحرّم نبیذ الجرة) ئیمه هه رامی ناکهین جه ره , نه بیز
 خورمایه یا میوژه ده یکه یته ناو ئاوه وه له زه تیک پهیدا ده کات له دوا ی
 ئه وه ی دووسی یه کی دهروات به کولان . وه جه ره ش قاپی عاره قه
 که دروست ده کریت له قورپی برژاو .

(ولا یبلغ ولی درجة الأنبیاء) دوستی خودا (ولی) ناگاته پله ی
 پیغه مبه ران له بهر ئه وه ی پیغه مبه ران بی گونا هه ئه مینن له ترسی
 خاتیمه و ریز لیگیراون به وه حی و بینینی فریشته و ئه مر پی کراون
 به گه یاندنی ئه حکامی شه ری و رینوما ی خه لکی له پاش ئه وه ی وه صف
 دارن به ته واویه تی ئه ولیاوه .

(ولا یصل العبد الى حیث یسقط عنه الامر والنهی) پلیهیهکی وانیه
 بهنده پی ی بگات نهمر و نهمی بهجی نههینیت مادام ژیرو بالغ بیت .
 (والنصوص تحمل علی ظواهرها) دهقهکان کیتاب وسوننه دهخرینه
 سهه مانای ئاشکرا کهیان مادام بهنگهیهکی قهطعی نهبیت لایبدات .
 (والعدول عنها الى معان یدعیها أهل الباطن) لادان لهو مانا
 ئاشکرایه بۆ چهند مانایهکی تر که ئیدیعی دهکهن نههلی باتین (الحاد
 وکفر) نهوه لادانه لهبیرو باوهپری ئیسلام وکوفره .
 (ورد النصوص کفر) بهر په چدانه وهی دهقهکان کوفره بهم شیوه که
 ئینکاری نهو حوکمانه بکات که دهقی قهطعی له سهه بیت کیتاب
 وسوننه وه که حشر کردنی لاشه نهوه کوفره .
 (واستحلال المعصية کفر) به حلال زانینی گونا هه وه بیت یابچوک
 کوفره (إذا ثبت كونها معصية بدلیل قطعي) کاتیک نهو گونا هه چه سپا
 بیت ، به بهنگه قهطعی .
 (والاستهانة بها کفر) به سوک وبی نرخ دانانی گونا هه کوفره (والاستهزاء علی الشریعة کفر) گالته کردن له سهه شه ریعهت و وابزانیت
 که کاریک بی ریزه کوفره .
 والیأس من الله تعالی کفر والأمن من مکر الله تعالی کفر ،
 وتصديق الکاهن بما یخبر به عن الغیب کفر

(واليأس من الله تعالى كفر) بى ئومىدى له رحم و بهزهى خوا
 كوفره چونكه ﴿ لا ييأس من روح الله إلا القوم الكافرون ﴾ يوسف
 ٧٨: واته له رحمه تى خودا نا ئومىد نابيت مه گهر ئهوانه كه كافرو بى
 باوه پى زيانكارى دنيا و قيامه تن.

(والأمن من مكر الله تعالى كفر) ئەمىن بوون له مه كرو سزای خودا
 كوفره وه كه ئه وهى بلى و خودا سزا نادات و تۆله له بهنده يه كه
 له بهنده كانى ناسينى .

(وتصديق الكاهن بما يخبر به عن الغيب كفر) به راست زانىنى
 فالجى به وهى هه وال ديدات له غهيب كوفره له بهر ئه وهى پيغه مبه (سروى
 خوداى له سىر بيت) ده فه مويت : (من أتى كاهنا فصدقه بما يقول فقد
 كفر بما أنزل الله على محمد (صلى الله عليه وسلم)) رواه أحمد .

واته: هه كه سى برواته لای فالجيه كه به راستى بزانييت ئه وهى
 ده لييت ئه وه باوه پى نيه به وهى كه خودا رهوانه ي كردو وه ته سه ر
 موحه مه د .

پيغه مبه (سروى خوداى له سىر بيت) ده فه مويت (من أتى عرافا فسأله عن
 شئ لم تقبل له صلاة أربعين ليلة) رواه المسلم . واته : هه كه سى
 بجيته لای فالجيه كه له باره ي شتيكه وه پرسىارى لى كرد ئه وه چل
 شه و نويزى لى وه رنا گيرى .

كاهن : به كه سيك ده ووتريت كه خه بهر ديدات له هه نديك شتى
 په نهانى كه روو ديدات له داهاتوو , وه راى ده گه يه نييت كه غهيب ده زانييت ,

وهلهه نديك كاتدافسه‌ی راست دهرده چيٲ ، وهگومان دهبات كه جنوكه
خه بهري ده داتي .

وه ماموستا مهلا عبدالكریم دهفه رمويٲ :

(كاهن) كه سيكه خاوهن رياضهت خوي نازار نه دا بي ربي
شهريهت

نهم نه وعه كه سيكه (ضال) و گومرايه له ئاسمانا بي له ناو
چالايه

والمعدوم ليس بشيئ وفي دعاء الأحياء للأموات . وصدقتههم عنهم
نفع لهم

(والمعدوم ليس بشيئ) نه بوو هيچ نيه ، مهعدوم دوو جوړه :

جوړي يه كه م : مه حاله بووني وهك هاوهل دانان بو خودا .

جوړي دووهم : دهگونجي بون و نه بووني وهك كوړي زهيد كه هيشتا
له دايك نه بووبي .

(وفي دعاء الأحياء للأموات ، وصدقتههم عنهم) له نزاى زيندودا بو
مردوو وه خير كردن بويان (نفع لهم) سوده بو مردوو دهكان پيغه مبهري
دروى خودى له سرييت) دهفه رمويٲ : (مامن ميت يصلي عليه امة من
المسلمين يبلغون مائة يشفعون له إلا شفعا فيه) رواه مسلم . واته : هيچ
مردوويه كي موسولمان نيه كه كومه ليك موسولمان نويژى له سهر بكه ن

وهه و كۆمه له يه ژماره يان بگاته سه د هه موويان تكاى بۆ بكه ن ئيلا
خودا تكاكه يان لى و هه ده گریت بۆ مردوو ده كه .

ههروه ها پيغه مبه ر (مردوى خوداى له سه ر بي ت) عاده تى و ابو و هه ركا تي ك لى
بوونا يه ته وه له شار دنه وهى مردوو ده وه ستا له سه رى و ده يفه رموو)
استغفروا لاخيكم وسلوا له التثبيت فانه الآن يسال) رواه ابو داود واته :
داواى ليخوشبوون بۆ براكه تان بكه ن وه داواى ثابت بوونى وه لامه كه ي
بۆ بكه ن به راستى ئيستا پرسيارى لى ده كرى .

ده گيرنه وه له حه زه ته عايشه وه كه پياويك هات بۆ خزمه ت
پيغه مبه ر (مردوى خوداى له سه ر بي ت) : وتى (يار سول الله ان امي اُقتلنت نفسها
ولم توص وأظنها لو تكلمت تصدقت . أفلها أجر إن تصدقت عنها ؟ قال
: نعم) رواه البخاري والنسائي . واته : ئه ي پيغه مبه رى خودا (مردوى خوداى له
سه ر بي ت) دا يكم گيانى كتوپر ده رچوو وه سه يه تى نه كردوو گومان ده به م
ئه گه ر بگه يشتمايه به قسه كردن يا خي رى ده كرد , ئايا خي رى بۆ بكه م
پادا شتى بۆ هه يه ؟ فه رموى به لى .

پيغه مبه ر (مردوى خوداى له سه ر بي ت) ده فه رموي ت : (من مات و عليه صيام
صام عنه وليه) رواه البخاري , هه ركه س مردوو رۆژوى به سه ره وه بوو
ئهو كه سه ي سه ره رشتى ده كات بۆى بگيرى ته وه .

والله تعالى يجيب الدعوات ويقضي الحاجات وما أخبر به النبي
(صلى الله عليه وسلم) **من أشرط الساعة من خروج الدجال , ودابة الأرض**

(والله تعالى يجيب الدعوات ويقضي الحاجات) خودای تهعالا

نزاکان وهردهگریت وپیویستییهکان جی بهجی دهکات .

لهبه رهوهی خودا دهفهرمویت : ﴿أدعوني أستجب لكم﴾ (المؤمن :

٦٧. واته: ئیوهمن بانگ بکهن و منیش بهدهنگتانهوه دیم .

وهپیغهمبهه (هرودی خودای له سه ربیت) دهفهرمویت : (يستجاب للعبد مالم

يدع بإثم أو قطيعة رحم وما لم يستعجل) رواه مسلم : واته : نزای بهنده

وهردهگریت مادام داوای گوناوه نهکات یا خزمایهتی بپچریت و

پهله نهکات .

(وما أخبر به النبي (صلى الله عليه وسلم) من أشراط الساعة) ئهو

ههوالهی پیغهمبهه (هرودی خودای له سه ربیت) داوییهتی له نیشانهکانی قیامهت

(من خروج الدجال) لهدهر چونی دهجال ماناکهی واته زۆر درۆزن .

وهمه بهست ئهو پیاوهیه که پیغهمبهه (هرودی خودای له سه ربیت) ههوالی داوه

له بارهیهوه که له ئاخر زهمان دهردهکهویت بۆ گومراکردنی خهکی .

(ودابة الأرض) وهداببهتول ئههز خودا دهفهرمویت : ﴿وإذا وقع

القول عليهم أخرجنا لهم دابة من الأرض تكلمهم أن الناس كانوا بآياتنا

لا يوقنون﴾ النمل : ٨٢ . کاتی که فهرمانی سزادان و قاری خودا هاته سه

ئهو کافراوه .

ئهو لهو کاته دا لهزهوی سهفادا له نزیکه که عبه ههوانیک

دهردهکهین , که به فهرمانی ئیمه دیته زمان و قسه دهکات له گهل

خه لکه که دا که ئاده میرادی ئهو رۆژه له وانه بوون که یه قین و باوه پریان

به وشتانه نیه که به یاسای (خرق العادة) پهیدا دهبن .

ترمذی ریوایه‌تی کردووه له‌ئەبوو هورەیرەووە کە پیغەمبەر (سودی خودای
 لەسەربیت) فەرموویەتی کۆمەڵیک دادەنیشن لەسەر سفەرە ی خواردن و
 وادەلێن بەیەکتەر واتە لەنزیک و اقبع بوونی قیامەتدا حەیانیک لەزەوی
 صەفا دەرەچیت کە لەریوایەتیک دا هەیه شەست گەز درێژە ئەو
 حەیانە خودا کردوویە بەنشانەیک بۆ جیاکردنەوی موسولمان و کافر
 لەزەویدا بەو عەصایە وابەدەستیەووە دەدات لەناوچەوانی موسولمان و
 سپی وروناکی دەکاتەووە و دەرەکەوێت کە موسولمانە و، دەدات
 لەناوچەوانی کافر یا لەسەر لوتی وەکو داخ رەشی دەکاتەووە بەجۆریک
 کاتی کۆمەڵیک

ویا جوج و ما جوج ، ونزول عیسی علیه السلام ، وظلوع الشمس من مغربها حق

لەو خەڵکە لەسەر خوانی^۲ دادەنیشن بۆ نان خواردن دەرەکەوێت
 کامیان موسولمانە و کامیان کافرە ، یەکیک بەعادت تیکەیکە یان
 میوێیکە دەدات بەدەستی یەکیکەووە و دەلیت وەری بگرە ئەو
 موسولمان ، یا دەیدات بەکافرەکەو دەلیت ئەو کافر وەری بگرە
و بەو جۆرە بانگ دەکەن لەیەک . واتە لەبەر چاوی خەڵکی دنیادا
 راستی دەرەکەوێت . تەفسیری نامی ۵ / ۴۷۸ و ۴۷۹ .

(ویا جوج و ما جوج) یەئجوج و مەئجوج دووپیاوان لەئەولادی یافث ی
 کوپی نوح نەتەویمان زۆرە وە نەتەووەکیان ناوئراون بەووە لەبە زۆریان
 لەبەر ئەوەی هەندیکیان دەرۆن بەسەر هەندیکیاندا . (ونزول عیسی علیه

الصلاة والسلام) دابه‌زینی چه‌زرتی عیسا له‌ئاسمان بۆ سه‌ر رووی
زه‌وی .

(وطلوع الشمس من مغربها) هه‌لهاتنی خۆر له‌ خۆر ئاواوه (حق)
ئه‌مانه‌ باسمان کردن راست و جه‌قن . حوزه‌یفه‌ی کوری ئه‌سه‌دی
غیفاری ده‌فه‌رمووت ، پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌ سه‌ر بیته‌) ته‌شریفی هات
به‌سه‌رماندا ئیغه‌ باسی قیامه‌تمان ده‌کرد فه‌رمووی: باسی چی ده‌که‌ن ؟
وتیان : باسی قیامه‌ت ده‌که‌ین : فه‌رمووی : به‌راستی روژی قیامه‌ت
هه‌لئاسیته‌ تا پیش قیامه‌ت ده‌ نیشانه‌ نه‌بینن :

(١) دۆکه‌لێک .

(٢) ده‌جال

(٣) دابه‌

(٤) هه‌لهاتنی خۆر له‌خۆرئاوا

(٥) ودابه‌زینی چه‌زرتی عیسا

(٦) یه‌ئجوج و مه‌ئجوج

(٧) رۆچونیک له‌روژه‌لات

(٨) رۆچونیک له‌روژئاوا

(٩) رۆچونیک له‌نیو دورگه‌ی عه‌ره‌ب

(١٠) وه‌کو‌تایی ئه‌مه‌ ئاگرێکه‌ له‌خاکی یه‌مه‌ن ده‌که‌وێته‌وه‌و خه‌لک

راپێچ ده‌کات به‌ره‌و مه‌حشه‌ر) ، رواه‌ مسلم .

والمجتهد قد یخطئ وقد یصیب

(والمجتهد قد يخطئ وقد يصيب) موحتههید کهم جارێک مهله دهکات له ئیجتیهادا وهکهم جارێکیش دهپیکیّت .موحتههید : بهو کهسه دهوتریّت مه رجه کانی ئیجتیهادی تیّدا بیّته دی و وهئوشتی زانایانی ئوسولی فیهه بریاریان داوه له سه ری.

مه رجه کانی موحتههید :

- ۱- ده بیّت بالغ بیّت .
- ۲- ده بیّت ژیریّت یانی خاوه نی هێژیکی چه سپاو بیّت له نه فسیدا ههستی پی بکات بهو هێزه شتی زانراو.
- ۳- ده بیّت زانابیّت به به لگهی عه قلی و چۆنیه تی به لگه پی ی .
- ۴- ده بیّت تیگه شتنی چاکی هه بیّت له مه به سستی قسه دا .
- ۵- ده بیّت زمانی عه ره بی بزانیّت له باره ی (لغة) و (نحو) و (صرف) و (بلاغة) .
- ۶- ده بیّت ئاگای لهو حوکمانه بیّت که ئیجماعی زانایانی شه رعیان له سه ره هیه و جیا یان بکاته وه لهو حوکمانه ی که جیگای جیاوازی زانایانه تیایدا.
- ۷- ده بیّت جوړه کانی قیاس بزانیّت وهک جهلی و موساوی و نه دوه ن .

٨- دهیئت ئاگای لهو ئایهت و هه دیسانه بیئت که په یوه ندیان به ئه حکامی ئیسلامه وهیه .

٩- دهیئت (عام) و (خاص) (ومجمل) و (مبین) و (ناسخ) و (منسوخ) و (متشابه) و (محکم) وهۆی هاتنه خواره وهی ئایه ته کان بزانیئت .

١٠ - دهیئت شاره زاییت به هه دیسی (آحاد) و (متواتر) و (متصل) و (مرسل) و (صحیح) و (ضعیف) و ئاگای له حالێ ئهوانه بیئت که هه دیسه کانیا ن گیراوه ته وه ئاخۆ به هیزن یابێ هیزن .

پیغه مبهەر (مرودی خودای له سر بیئت) ده فهرمو یئت (إذا حکم الحاكم فأصاب فله اجران , وإن حکم فاجتهد ثم أخطأ فله أجر واحد) رواه مسلم . واته : کاتیك حاکمیک حوکمی کرد و پیکای ئه وه دوو پاداشتی بۆ ههیه ئه گهر حوکمی کرد و ئیجتیهادی کرد له پاشا هه له ی کرد ئه وهیه ک پاداشتی بۆ ههیه .

ورسل البشر - أفضل من رسل الملائكة

ورسل الملائكة - أفضل من عامة البشر

وعامة البشر - افضل من عامة الملائكة

(ورسل البشر - أفضل من رسل الملائكة) پیغه مبه رانی (رسل)

ئاده میزاد به ریزترن له په یام نی رانی فریشته که جبریل و ئیسرافیل
وعیزرائیل و میکائیل .

(ورسل الملائكة - أفضل من عامة البشر) په یام نی رانی فریشته
به ریزترن له ئاده میزاد به گشتی .

(وعامة البشر - افضل من عامة الملائكة) کوی ئاده میزاد به ریزترن
له کوی فریشته به لگهش له سهر ئه وهی کوی ئاده میزاد به ریزترن له کوی
فریشته ئه مانه ی خواره وهی :

١- خوا ئه مری کرد به فریشته که کورنوش ببهن بو ئادم له پروی
گه وهی وریزه وه کورنوش له نزمه وه بو بهرز ده بیئت
٢- خودا ده فره مویت (وعلم آدم الأسماء كلها) فیرکردنی ئادم
به لگه یه له سهر ئه وهی گه وهره تره له فریشته .

٣- خودا ده فره مویت ﴿ ولقد کرّمنا بنی آدم وحملنا هم فی البر
والبحر وفضلنا هم علی کثیر ممن خلقنا تفصیلاً ﴾ الاسراء : ٧٠ واته :
به راستی ئیمه که رامهت و پایه مان دا به ئاده میزاد , وه ه لمان گرتن
له وشکان و ده ریا وه له ه موو ژیواریکی دلخوازی باشمان دانی و
پایه مان پیدان به سهر زور گه لی له وانه دا که دروستمان کردوون به گه وهره
کردنیکی باش .

لێ بوومهوه لهنوسینی ئەم کتییە پێرۆزه سەر لهبهیانی رۆژی
یهکشهممه بهرواری ٣ ی موچهپه‌می سالی ١٤٢٣ کۆچی به‌رامبه‌ر ١٧
٢٠٠٢/٣/ له‌هه‌له‌بجی شه‌هید خوايه‌ لی‌مان وه‌گره‌و سه‌رکه‌وتومان
بکه‌ له‌کاری دین و دونیا بێ حورمه‌ت و رسوای دنیاو قیامه‌تمان مه‌که
وصلی الله علی سیدنا محمد وآله وصحبه وسلم و آخر دعوانا ان الحمد لله رب
العالمین.

سه چاوه كان

- ١- القرآن الكريم
- ٢- اصول الدين الاسلامي د. رشدي عليان وقحطان عبدالرحمن الدوري
- ٣- نور الايمان عبدالكريم المدرس
- ٤- التاج الجامع للاصول في احاديث الرسول منصور على ناصف
- ٥- شرح العقائد النسفية التفتازاني (طبع جري)
- ٦- شرح النسفية في العقيدة الاسلامية د: عبدالملك عبدالرحمن السعدي
- ٧- شرح رمضان افندي على شرح العقائد .
- ٨- الوسيلة في شرح الفضلية لسيد عبد الرحيم الملقب بالمولوي
- ٩- مهكتوبات كاك نه حمه دي شيخ كاك نه حمه دي شيخ
- ١٠- سه چاوه نايين ماموستا مه لا عبدالكريمي مدرس

١١ - عقیده ی مرضیه عبدالرحیم مهولهوی

١٢- تهفسیری نامی ماموستا مهلا عبدالکریمی مدرس

١٣- روونکردنهوی العقیدة الطحاویة ماموستا عبدالله هه رتهلی

١٤- شه ریه تی نیسلام ماموستا مهلا عبدالکریم المدرس .

زۆر سوپاسی ئەم مامۆستا بەرێزانە دەکەم کە پێداچوونەوهیان
گرتوووەتە ئەستۆی خۆیان وە داواکارم لەخودا کەتەمەن درێژ و
سەرکەوتویان بکات لەکاروباری دین و دنیا دا .

١- جەنابی مامۆستا شیخ نورالدینی مفتی .

٢- مامۆستا شیخ غەفوور ووتاریبیژی خانەقای بیارەیی شەریفە

٣- مامۆستا شیخ غازی نیرگسەجاری پیش نوێژ ووتاریبیژی
مزگەوتی شەهیدان لە هەڵەبجەیی تازە .

٤- مامۆستا سەبید مەحموود تاوگۆزی پیش نوێژ ووتاریبیژی
مزگەوتی کانی ئاسکان لەزەراین.

٥- مامۆستا شیخ عێرفانی مامۆستا شیخ نورالدینی مفتی پیش
نوێژ ووتار خوێنی مزگەوتی حاجی قەرەنی لە هەولێر .

بۆ ئاگاداری

مژده بۆ خوینهران :

بهرهه می نویی نوسهر (پرسیار و وهلام له فیهی
ئیمامی شافیهیدا) له ژیر چاپدایه له سی بهرگدا

بۆدابه‌زاندنی چۆرهما کتیب: سەردانی: (مَنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل أنواع الكتب راجع: (مَنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پەڕەي دانلود کتایبەهای مختلف مراجعه: (مَنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردی . عربي . فارسي)

دانه ر له چەند دیرێکدا

عومەر کوڤی شیخ نوره دینی کوڤی شیخ مسته فای مفتی
کوڤی شیخ محمودی قازی کوڤی شیخ عهبدلای خه‌ریانی له
سالی ١٩٦٥ له هه‌له‌بجی شه‌هید له بنه‌ماله‌یه‌کی ئاین په‌روه‌ر
له دایک بووه .

خواه‌نی بپروانامه‌ی زانستی یه‌ که‌ له
خزمه‌ت باوکیدا خویندنی ته‌واو کرد
وو و بپروانامه‌ی وه‌رگرتوووه .

ده‌رچووی سالی ١٩٨٨-١٩٨٩ ی زانکۆی به‌غداد کۆلیژی
شه‌ریعه‌یه‌ له کۆلیژ بۆ ماوه‌ی یه‌ک سالّ فه‌صل کرا له به‌ هۆی
نه‌کردنی (جیش الشعبی) دوو مانگ زیندانی بووه‌ له
نوگره‌سه‌لمان ئیمام و ختیبی مزگه‌وته‌ی دارالسلامه‌ له
هه‌له‌بجی شه‌هید و لێپرسراوی لیژنه‌ی فه‌توای لقی
شاره‌زووری یه‌کیته‌ی زانیانی ئایینی ئیسلامی کوردستانه‌.